

Wet inburgering

Aan de orde is de behandeling van:

- **het wetsvoorstel Wijziging van de Wet inburgering en enkele andere wetten in verband met het toevoegen van het onderdeel participatieverklaring aan het inburgeringsexamen en de wettelijke vastlegging van de maatschappelijke begeleiding (34584).**

De voorzitter:

Ik laat het aantal interrupties vrij, want het is natuurlijk best een gevoelig onderwerp. Enige zelfbeperking zou ik af en toe wel willen stimuleren. Verder gaan de interrupties in twee instanties.

De minister is gelukkig nog steeds aanwezig, want daardoor kan ik nu als eerste het woord geven aan mevrouw Karabulut van de SP.

De algemene beraadslaging wordt geopend.

Mevrouw **Karabulut** (SP):

Voorzitter. We spreken vandaag wederom over een wijziging van de inburgeringswet, een wet die er is omdat wij willen dat mensen de taal spreken en de Nederlandse gewoontes en waarden leren kennen. Het is een wet, kortom, om het samenleven mogelijk te maken. Iedereen die dit onderwerp volgt, weet helaas ook dat dit onderwerp voortdurend wordt misbruikt voor politiek gewin. Dat is jammer. Dat is jammer omdat van links tot rechts alle partijen zeggen te staan voor integratie en samenleven. We weten dat een van de sleutels voor dat samenleven de taal en het inburgeringsonderwijs is en dan past het niet dat we iedere keer juist dit soort wetten en dit soort onderwerpen politiseren, onnodig politiseren. Daarmee drijven we groepen namelijk verder uit elkaar.

Mijn fractie neemt dit onderwerp uitermate serieus, ook de afgelopen jaren. Helaas moet ik constateren dat bij ons voortdurend klachten binnenkomen van taaldocenten die de noodklok luiden, omdat inburgeraars en nieuwkomers, mensen die net naar Nederland zijn gekomen op de vlucht voor oorlog of voor gezinshereniging, verdwalen in een woud aan regels. Wij krijgen klachten over particuliere bureautjes. Het inburgeringsonderwijs behandelen we als weeskind en dus niet als onderwijs. Het is geprivatiseerd en als gevolg daarvan zien we allerlei particuliere bureautjes als paddenstoelen uit de grond schieten. Deze bureautjes lokken mensen met dure gadgets, terwijl ze onderwijs aanbieden waarop geen enkele controle door ons wordt uitgeoefend. Dat is gek. Dat hoort niet! We hebben allemaal gezien hoe bekende Nederlanders voor de camera de examen vragen maken. Zij snappen ook niet altijd welke vragen dienen om Nederlandse waarden te leren kennen.

Examens waarvan niet duidelijk is of ze meten wat ze moeten meten. Examens waarin vragen staan op taalniveau die totaal niet aansluiten bij het niveau van de cursist of de student. Inburgeraars die digitaal moeten solliciteren, terwijl ze nog geen idee hebben van wat dit inhoudt, en die soms zelfs analfabeet zijn. Inburgeraars die nodeloos lang

en dus ook nodeloos duur in de bijstand zitten door de wachtlijsten bij DUO. Mijn vraag is dan in hoeverre deze minister de afgelopen jaren echt heeft geluisterd naar de docenten. In hoeverre heeft deze minister de afgelopen jaren echt geluisterd naar de gemeenten en de cursisten? Wie had geluisterd, had andere acties ondernomen!

De minister heeft helaas vastgehouden aan een neoliberale wet die ervoor zorgt dat allerlei louche bureaus zichzelf kunnen verrijken aan nieuwkomers, die zich eerst voor duizenden euro's in de schulden moeten steken om het vervolgens voor een deel kwijtgescholden te krijgen als ze hun weg al kunnen vinden. Hoe gek en hoe ingewikkeld kun je het maken?

Sinds de wijziging van de wet in 2013 is het aantal mensen dat examen doet, gedaald van 25.000 naar 5.000, terwijl we weten dat honderdduizenden mensen, ook Nederlanders, behoefte hebben aan goed taal- en inburgeringsonderwijs. Er is een tekort aan leraren en er is een verslechterde kwaliteit. Dat alles maakt dat wij geen enkel zicht hebben op de kwaliteit en op wat mensen leren. Voor een onderwerp dat we, zeggen we, allemaal belangrijk vinden, dat de sleutel tot samenleven is en waarmee we segregatie kunnen bestrijden, wordt het tegenovergestelde gedaan. Wij hebben in 2013 aan de bel getrokken, in 2014, in 2015 en in 2016, jaar in, jaar uit, maar de minister gaf niet thuis.

Nu ligt er ook het rapport van de Rekenkamer waaruit blijkt dat de wet in de huidige vorm niet werkt. Die ontluisterende resultaten, namelijk dat 33% van de deelnemers slaagt binnen de gestelde inburgeringstermijn van drie jaar, zijn helaas geen verrassing. De VVD is trots, want die kan dan weer naar de nieuwkomers wijzen in plaats van voor een deel ook zelfreflectie toe te passen en te constateren dat deze wet misschien helemaal niet zo goed werkt. Welke oplossing ziet de minister? De maatschappelijke begeleiding die hij voorstelt met deze wetswijziging is goed en noodzakelijk, maar die is al praktisch. Gemeenten en Vluchtelingen-Werk doen dat. Een participatieverklaring op straffe van een boete? Denkt de minister echt dat dit zal bijdragen aan de integratie, vooral als de basis niet op orde is en mensen vaak niet eens weten wat zij tekenen?

Gemeenten, cursisten en docenten bevestigen allemaal dat taal en inburgering van groot belang zijn. Maar vasthouden aan de marktwerking en de eisen verder opschroeven; daarvan hebben we de afgelopen jaren al gezien dat dat niet werkt. Waarom houdt de minister dan toch vast — of heeft hij vastgehouden, want we hebben nog maar een paar maanden te gaan totdat er een nieuwe minister zit — aan een knetterrechtse wet die niet het onderwijs, maar de politiekespierballenagenda vooropstelt?

Ik wil de minister vandaag een aantal alternatieven aanreiken in aanvulling op en ter wijziging van wat de minister zelf voorstelt. Het eerste wat moet gebeuren en waar heel veel mensen, althans de partijen, organisaties en gemeenten die bezig zijn met de praktijk, het over eens zijn, is dat de regie weer terug moet naar de gemeenten om nog meer schade te voorkomen. De Inspectie van het Onderwijs, die verstand heeft van onderwijs, moet het toezicht uitvoeren op het inburgeringsonderwijs. Wij hebben hiertoe samen met collega Voortman van GroenLinks en collega Van Meenen van D66 een amendement ingediend dat regelt dat er controle op komt en dat er kwaliteitseisen komen vanuit de onderwijsinspectie. Dat ontbreekt op dit moment,

waardoor we niks weten en inburgeraars soms bedrogen uitkomen.

Ik zou nog verder willen gaan met mijn partij, want ik wil een publiek stelsel, maar dit is een noodzakelijke stap om in ieder geval de komende tijd vooruit te komen en te voorkomen dat nog minder cursisten slagen. De regie bij de gemeenten is ook nodig. Zij hebben nu niet de mogelijkheden en de informatie om de noodzakelijke begeleiding te geven. Gemeenten kunnen dan gewoon weer lessen inkopen en de inburgeraar hoeft niet meer onnodig allerlei bureaucratie — Nederlandse bureaucratie, dat dan weer wel — te doorlopen. Dat zijn twee vliegen in één klap. Ik krijg graag een reactie van de minister. Laat ik nog een keer zeggen dat wij uitzien naar de evaluatie van de wet. Het is echt belangrijk dat er fundamentele wijzigingen komen en dat taal- en inburgeringsonderwijs weer als onderwijs wordt behandeld.

Ik kom op de participatieverklaring. Je moet uiteraard spreken over belangrijke waarden. Onze wetten en regels zijn erop gestoeld. Iedereen, iedere Nederlander en nieuwkomer, heeft zich eraan te houden. Ik vraag me echter af hoe mensen zich die eigen moeten maken onder dwang. Er is een interessant rapport over de pilots die hebben plaatsgevonden. Ze waren beperkt, maar wel interessant. Daaruit blijkt dat, in de gemeenten die deelgenomen hebben aan de proef, 17% van de ondertekenaars dit alleen doet omdat de gemeente dit van hen had gevraagd. Een meerderheid van de deelnemers bleek de stof slechts beperkt te begrijpen. Dat is misschien ook niet zo raar, als je nog aan het begin staat van je inburgering. Nieuwe maatregelen zijn gekoppeld aan die participatieverklaring. Ik vind het niet fair en het is niet eerlijk, om dan weer nieuwe boetemaatregelen en extra eisen op te nemen in een systeem dat veel inburgeraars nu al boven de pet gaat. Daarvoor moet echt eerst het een en ander verbeterd worden en moet die basis op orde gebracht worden. Bovendien is inburgeren nu al een plicht. Voldoe je daar niet aan, dan kun je al boetes opgelegd krijgen. Dat kan niet slechts één keer, dat kan meerdere keren.

Het punt is volgens mij alleen dat de minister niet echt aan handhaving toekomt, omdat hij de resultaten niet kent. Dat systeem hebben we immers uitbesteed. Gezinsmigranten, die al in het buitenland hebben deelgenomen aan cursussen Kennis van de Nederlandse samenleving, wordt ook opnieuw gevraagd om zich te verdiepen middels die participatieverklaring. Ik vind dit weinig vertrouwen uitstralen. Betekent dit echter dan ook dat die inburgering in het buitenland niet of onvoldoende werkt? Nederlanders met een partner in het buitenland moeten die kosten ook nog eens zelf betalen. De groep statushouders krijgt het vergoed via de gemeente. Maar we leggen toch in dit land boetes en straffen op wanneer mensen wetten overtreden? We vragen hiervoor toch voor het onderwijs geen geld? Zeker doen we dat niet als mensen hun best doen maar ze het niveau gewoon niet hebben om dit te halen. Is de minister bereid om de kosten van de verklaring voor alle inburgeraars publiek te financieren? Ik vraag dat ook met het oog op de gelijke behandeling.

De participatieverklaring geeft nieuwkomers extra aandacht. Dat blijkt ook uit de pilots. Nieuwkomers voelen zich hierdoor meer welkom en gemotiveerder om te starten met hun inburgering. Dat steunt de SP uiteraard en dat is nodig. Samen leven doe je door aandacht aan elkaar te geven en

met elkaar te praten. Het blijkt dat gemeenten die vooral toepassen in de vorm van maatschappelijke begeleiding. Maar dat kan dus alleen maar als gemeenten dan ook die regie hebben en als die extra boete eruit wordt geschrapt. Daarover heb ik ook een amendement ingediend. Ik ben erg benieuwd of de minister het met mij eens is.

Het blijkt ook dat die boetes en sancties leiden tot onnodige stress bij mensen die graag willen inburgeren. Een nieuwe boete daarbovenop is dan ook volstrekt onnodig.

Ik kom op de inburgeringstermijn. Die is nu drie jaar en die blijft drie jaar, ook met extra nieuwe eisen. Wat mij betreft horen bij extra eisen ook extra rechten. Om goed te kunnen settelen, om werk en huisvesting te vinden in een nieuw land, is ook ruimte nodig. Daarom stel ik voor om onder de huidige omstandigheden de inburgeringstermijn te verlengen met één jaar. Immers, inburgeraars moeten ook de participatieverklaring binnen een jaar afgerond hebben. Op die manier zullen we niet geconfronteerd worden met nieuwe en lagere slagingspercentages. Ik ben benieuwd hoe de minister hiertegen aankijkt. Als reminder voeg ik toe dat de inburgeringsvereisten in de afgelopen jaren al voortdurend zijn opgeschroefd, bijvoorbeeld door het toevoegen van het onderdeel Oriëntatie op de Nederlandse arbeidsmarkt. Ook daarvan kennen we de effecten nog niet. Je voegt dus weer iets nieuws toe, zonder te weten wat de eerdere extra eisen hebben toegevoegd. Ik wil daarop graag een reactie.

Ik heb tot slot nog één vraag aan de minister en dat is ...

De voorzitter:

Voordat u verdergaat, heeft de heer Azmani nog een vraag.

De heer Azmani (VVD):

Ik merk dat er in het betoog van mevrouw Karabulut sprake is van inconsistentie. Ze zegt dat we nog niet goed hebben kunnen meten wat de effecten zijn van zo'n extra eis, bijvoorbeeld beroepsoriëntatie. Maar ze zegt tegelijkertijd dat het hele stelsel niet deugt en dat we naar een heel ander stelsel toe moeten, namelijk de overheid. Aan de ene kant zegt ze dat we nog niet alle effecten van deze wet kennen. Dat standpunt is heel plausibel, zeker als je het rapport van de Algemene Rekenkamer leest. Maar aan de andere kant houdt zij een heel pleidooi waarin ze zegt: het is niks, het wordt niks, het zal nooit wat worden en alles moet weer terug naar de overheid. We hebben in het rapport van de Algemene Rekenkamer kunnen lezen dat het inburgeringsexamen weliswaar werd gehaald, maar dat de inburgeraar vervolgens met een uitkering op de bank terecht kwam. Dat moet mevrouw Karabulut toch niet willen? Of wil zij dat juist wel?

Mevrouw Karabulut (SP):

Mijnheer Azmani, ik begrijp dat u zich opwindt; dat mag. Maar van inconsistentie is geen sprake. De feiten spreken voor zich. Slechts 33% van de mensen slaagt. Er zijn allerlei beunhazen op de markt. Omdat we het toezicht niet zelf regelen, weten we niet wat mensen leren. Het is onverantwoord en onredelijk dat de VVD iedere keer weer eenzijdig wijst naar de inburgeraar. Zij suggereert dat mensen helemaal niet zouden willen. Zij maakt daarvoor stemming en legt daar nog eens nieuwe en strengere eisen bovenop. Dat

is niet logisch. Dat is politiek misschien leuk, want dan mag u, met de verkiezingen op komst, weer bij Wakker Nederland zeggen dat de inburgeraars allemaal niet willen en dat er daarom nog strengere eisen moeten worden gesteld, maar dat doet het samenleven geen goed en dat verbetert het inburgeringsonderwijs niet. Ik zou inderdaad graag een publiek stelsel willen. Waarom zouden we met zijn allen investeren in onderwijs, zodat mensen, wellicht vrienden van de VVD, daar vervolgens geld aan kunnen verdienen? Wij willen dat mensen de taal leren. Ik wil dat dit publiek wordt geregeld. Maar voor nu stel ik een aantal concrete verbeteringen voor. Je moet niet het onredelijke vragen. Als je weet dat het inburgeringsonderwijs niet goed werkt en dat slechts 33% slaagt, moet je niet, al spierballen tonend, nieuwe sancties opleggen. Zo werkt het niet, mijnheer Azmani. Misschien wel in de beeldvorming, maar niet in de samenleving.

De voorzitter:

U spreekt voortaan via de voorzitter. De heer Azmani mag nog een keer.

De heer Azmani (VVD):

Mevrouw Karabulut wil weer een stelseldiscussie en een stelselwijziging. Ik snap heel goed dat de Socialistische Partij denkt dat de overheid hiervoor kan zorgen. We hebben dat systeem in het verleden gehad. De inburgeraar kwam uiteindelijk met een uitkering op de bank te zitten. Het gaat om zelfredzaamheid. Als mevrouw Karabulut de rapporten grondig leest — ze weet dit eigenlijk wel, want ze leest de rapporten grondig — dan weet zij ook dat in het rapport van de Algemene Rekenkamer staat dat je nog geen trend kunt vaststellen op basis van de huidige, nieuwe inburgeringswet. Mevrouw Karabulut weet ook dat het niet in het belang is van de inburgeraar of de nieuwkomer om weer een stelsteldiscussie te houden of grote wijzigingen door te voeren. Dat heeft de Raad van State ook geadviseerd bij de implementatie van het wetsvoorstel uit 2013, waarover we het nu hebben. Mevrouw Karabulut weet heel goed dat een negatieve prikkel voor mensen de motivatie is om in te burgeren. Daar hebben we een onderzoeksrapport over en daarover hebben we ook tijdens het AO gesproken. Als mensen vervolgens inburgeren, ervaren ze tijdens het inburgeringstraject een positieve prikkel en denken ze: goh, dit biedt mij perspectief en toekomst. Als je die feiten op een rij zet, is datgene wat mevrouw Karabulut hier aangeeft, toch gewoon kletsboek? Het gaat juist ten koste van de inburgeraar. Het lijkt heel goed bedoeld: de overheid helpt u wel. We hebben in het verleden echter gezien wat de gevolgen daarvan zijn. In dit land dien je zelfredzaam te zijn. We moeten nieuwkomers zo snel mogelijk leren om ook zelfredzaam te zijn, want dat is enige manier waarop mensen daadwerkelijk volwaardig kunnen meedoen in de samenleving. Ik denk dat mevrouw Karabulut dat ook wil, net zoals ik dat wil, maar soms heb ik daar mijn twijfels over.

Mevrouw Karabulut (SP):

Ik hoorde niet echt een vraag, maar laat ik uit beleefdheid toch maar antwoorden. Het is niet onze keuze om te zeggen dat taal en inburgering belangrijk zijn en het vervolgens maar over te laten aan de markt, waarmee publiek geld van ons in private zakken belandt. Ik weet dat dit de VVD-lijn is.

Het is echter niet onze verantwoordelijkheid en niet onze politiek. De heer Azmani en zijn VVD waren de afgelopen vier jaar verantwoordelijk voor de bestrijding van de werkloosheid. Het is zijn verantwoordelijkheid dat er zo veel meer mensen met een uitkering werkloos thuis zitten. Daar is de VVD verantwoordelijk voor. Publiek geld privatiseren, als het mis gaat de banken redden en de mensen mogen het allemaal oplossen, dat is geen samenleving en dat is ook niet hoe wij met inburgering en taal omgaan. Wij nemen het serieus. Als ik het voor het zeggen zou hebben, zou ik daar heel goed naar kijken, in overleg met iedereen die daar verstand van heeft. Ik denk niet dat ik de waarheid in pacht heb, maar ik stel hier op dit moment geen fundamentele wijziging voor, maar wel verbeteringen. Misschien is het een idee, mijnheer Azmani om daar serieus naar te kijken en om te luisteren naar mensen.

De voorzitter:

Gaat u verder.

Mevrouw Karabulut (SP):

Ik heb nog een laatste vraag aan de minister en die betreft de middelen voor maatschappelijke begeleiding. Zijn die middelen geoormerkt of kunnen gemeenten die ook uitgeven aan andere zaken?

De heer Marcouch (PvdA):

Ik wil toch nog even een interruptie plegen. Collega Karabulut begon hoopgevend. Ik begreep uit haar inleiding dat zij zei: laten we het onderwerp integratie in de samenleving niet politiseren, want dat polariseert. Ik begreep daaruit dat zij eigenlijk zegt: laten we, als het gaat om inburgering, de inburgeraar centraal stellen en datgene wat nodig is rondom de inburgeraar organiseren. Vervolgens hoor ik collega Karabulut zeggen dat er niets deugt van wat deze minister doet of dat deze minister helemaal niets heeft gedaan. De minister is echter begonnen met een wet die helemaal uitgekleeft was. Vervolgens zijn er extra middelen gekomen voor de begeleiding. We hebben geen wachtlijsten meer. Heel veel van de inburgeraars zitten gewoon in de klas. Ja, dat is voor een deel particulier, maar de meeste particuliere taalaanbieders doen het goed. Er zijn inderdaad ook beunhazen, maar mevrouw Karabulut scheert alles over één kam. Daarmee doet zij haar inleiding weer teniet. Ik vraag haar dan ook of zij deze verbetering — de minister probeert stap voor stap verbeteringen door te voeren — gaat ondersteunen.

Mevrouw Karabulut (SP):

Als de heer Marcouch goed heeft geluisterd en dat heeft hij, denk ik, dan had een aantal voorstellen kunnen horen. Mijn kritiek, daarin ben ik inderdaad snoeihard, is dat de PVV-wet is overgenomen door de minister en dat we vervolgens jarenlang signalen kregen en nog steeds krijgen — ik verwijs naar het rapport van de Rekenkamer — dat het niet functioneert en dat dat ten koste gaat van de inburgeraars en van het samenleven. We weten niet of de mensen de taal leren. Het aantal deelnemers keldert. Het aantal mensen dat examen aflegt, keldert. We zien beunhazen in de markt. Dan moet de heer Marcouch het mij niet kwalijk nemen dat ik daar de afgelopen jaren, jaar in jaar uit, aandacht voor heb gevraagd en dat wij alternatieven hebben.

Die alternatieven staan volgens mij ook in het verkiezingsprogramma van de PvdA. Heeft de minister dingen gedaan? Ja, natuurlijk. Hij heeft hier niet alleen maar vier jaar lang stil in die stoel gezeten. Het is alleen de vraag of hij de juiste dingen heeft gedaan. In mijn ogen is dat niet het geval.

Dan kom ik bij de vraag of ik deze wet kan steunen. Ik vind het niet eerlijk om, als je weet dat de kwaliteit van het inburgeringsonderwijs te wensen overlaat en als je weet dat inburgeraars en docenten hun best doen, te zeggen: wij gaan nog meer eisen met nog meer boetemogelijkheden in de wet opnemen. Dat vind ik niet eerlijk. Ik stel voor om de basis te verbeteren en de extra sancties eruit te halen. Dan ben ik geïnteresseerd in de initiatieven van de minister. Ik ben er echter niet voor dat gemeenten het moeten oplossen zonder dat zij de regie krijgen en dat er vervolgens nog meer boetes worden voorgeschreven, misschien om de VVD te pleasen.

De heer **Marcouch** (PvdA):

Ik vind dit best wel moeilijk te volgen. De minister gaat in de wet verankeren dat de inburgeraar er niet alleen voor staat maar dat hij ook begeleiding krijgt. Die begeleiding kost namelijk geld. Ik deel de mening van mevrouw Karabulut dat de kwaliteit best wel verbeterd kan worden. Dat zegt de Rekenkamer ook in zijn rapport en dat zegt de minister in reactie op dat rapport. De Rekenkamer zegt niet dat het allemaal niet deugt, maar wel dat een aantal dingen beter moet. Daarover zijn we het met elkaar eens. Kiest mevrouw Karabulut ervoor de inburgeraar centraal te stellen en beter te bedienen en de inburgering, die al loopt, beter te gaan organiseren? Of kiest mevrouw Karabulut voor een nieuwe stelselwijziging? Dan zijn we met z'n allen met iets anders bezig dan om te proberen deze mensen in de samenleving in te voegen.

Mevrouw **Karabulut** (SP):

De verwijzing naar een stelselwijziging is duidelijk het frame van de coalitie om deze wet erdoor te krijgen. Ik zeg het nog één keer. Natuurlijk stel ik de inburgeraar centraal. Dat doen wij al jaren. Deze inburgeraars zeggen echter, samen met gemeenten: geef ons de regie en zorg voor goede lessen. Dat is het enige wat wij regelen. Mijnheer Marcouch, gezien uw opmerkingen zou ik steun verwachten van de fractie van de Partij van de Arbeid. Wellicht komt die er wel.

De **voorzitter**:

Mijnheer Marcouch, korte reactie, want de interrupties duren telkens zo'n vijf minuten.

De heer **Marcouch** (PvdA):

Een korte conclusie. Dit is natuurlijk wel belangrijk, omdat ...

De **voorzitter**:

Dat geloof ik, maar kort en bondig.

De heer **Marcouch** (PvdA):

Heel kort. Ik vind dit jammer. Eigenlijk zegt mevrouw Karabulut dat het 100% moet zijn zoals de SP het wil, want

anders gaat zij voor 0% resultaat. Daar zitten de inburgeraars en de samenleving niet op te wachten. Ik roep de Kamer dus op om deze stap-voor-stapbenadering te ondersteunen. Dat is namelijk wat deze minister heel wijs en verstandig doet.

Mevrouw **Karabulut** (SP):

Ik begrijp dat u de minister verdedigt, maar daarmee verdedigt u ook nieuwe boetes voor de inburgeraars en het continueren van de huidige situatie, terwijl wij weten dat het onderwijs niet op orde is. Dat is bijzonder pijnlijk, ook gezien het verkiezingsprogramma van de PvdA. Sorry, daar zal ik u niet mee helpen. Ik heb een, zoals u dat zelf noemt, "stap-voor-stapbenadering", en ik heb voorstellen. Ik zie uw reactie daarop in uw eigen termijn tegemoet.

□

De heer **Van Meenen** (D66):

Voorzitter. Stap voor stap. Het lijkt alsof er door dit kabinet stap voor stap meer blokkades op de weg van de nieuwkomer gegooid worden, met medewerking van de Partij van de Arbeid. Maar dat is even buiten mijn tekst om.

De **voorzitter**:

U bent aan het plagen, dus mag de heer Marcouch reageren.

De heer **Marcouch** (PvdA):

Dit is geen plagen. Wie stelt, bewijst. Ik ben dus wel benieuwd naar de blokkades, die collega Van Meenen opgeworpen ziet worden door de Partij van de Arbeid.

De heer **Van Meenen** (D66):

Dit is er weer één. Er komt een participatieverklaring; daar hebben we het vandaag over. Als je die niet aflegt, krijg je een boete. Die verklaring moet je aan het begin van het traject afleggen. Ik kom daar in mijn tekst uitgebreid op terug. Dat is de zevende stap in het verkrijgen van het Nederlandschap, dat de afgelopen jaren ook moeilijker is geworden. De tijd waarna je dat kunt verkrijgen, neemt toe. De voorwaardelijkheid van het Nederlandschap neemt ook steeds meer toe. Er komen steeds meer ideeën, ook vandaag weer van de VVD, om die voorwaardelijkheid erin te brengen. Als je maar één stap verkeerd zet, ben je het Nederlandschap meteen kwijt. We gaan dus, ook met medewerking van de Partij van de Arbeid, steeds meer toe naar een land met eerste- en tweederangs Nederlanders.

De heer **Marcouch** (PvdA):

Ik ben echt benieuwd naar de inbreng van D66, maar ik constateer wel dat u iets stelt en dat u dat vervolgens niet kunt onderbouwen. Deze verklaring gaat over extra middelen, extra geld, extra positie voor de gemeenten en duidelijkheid voor de inburgeraar over datgene waaraan hij moet voldoen. De Inburgeringswet krijgt hiermee dus veel meer vlees op de botten en dan zegt u dat dat een blokkade is.

De heer **Van Meenen** (D66):

Het is onbegrijpelijk dat de heer Marcouch dit met droge ogen kan zeggen. Deze wet gaat over twee dingen. De extra middelen zijn prima, heel goed. Die hebben echter niets te maken met het andere deel van deze wet, de participatieverklaring.

De voorzitter:

Goed, u vervolgt nu uw betoog.

De heer **Van Meenen** (D66):

Het zal duidelijk zijn dat ik hier de komende minuten uitgebreid op terug zal komen.

Het huidige integratiebeleid werkt onbegrip in de hand. Het laat nieuwkomers in de steek en daarmee laat het Nederland in de steek, want integratie is in ons aller belang. Ik heb hier vaker gezegd dat de nieuwkomer er niet mee is gediend dat hij, zolang hij in de procedure zit, geen taallessen krijgt aangeboden. De breed aangenomen motie van D66, waarmee taallessen vanaf dag één wordt geregeld, wordt namelijk nog steeds niet uitgevoerd. De nieuwkomer is er ook niet mee gediend dat hij, wanneer hij eenmaal een verblijfsvergunning heeft, gedwongen is om een uitkering aan te vragen omdat hij tot die tijd niet heeft mogen investeren in zichzelf en dus geen aantrekkelijke arbeidskracht is. De nieuwkomer is er niet mee gediend dat hij, zonder de taal te kennen, aan zijn lot wordt overgelaten, zelf maar in het woud van aanbieders van divers allooi een geschikte taal cursus moet zoeken, zelf een lening moet afsluiten op ondoorzichtige Nederlandstalige overheidswebsites om de lessen te bekostigen, tot die tijd niet of nauwelijks kan communiceren met de docent van zijn kinderen, met zijn bureaus en met instanties en niet kan werken en niet kan meedoen in de samenleving.

Ook de mensen die de nieuwkomers met lede ogen zien binnenkomen, zijn hiermee niet gediend. Die mensen maken zich zorgen over hun buurt, hun baan en hun veiligheid. Of dat nou terecht is of onterecht, dit zijn mensen die hard werken voor hun geld en die zien dat de Eritrese buurman met een uitkering de hele dag thuis is en intussen nog geen woord Nederlands spreekt. Ik snap dat dat wringt.

De heer **De Graaf** (PVV):

Wie heeft ervoor gekozen om, vaak zelfs via zeven veilige landen, naar Nederland toe te komen?

De heer **Van Meenen** (D66):

Nou, ik niet.

De heer **De Graaf** (PVV):

Dan stel ik in tweede instantie twee vragen. Wie wel? Die vraag stelde ik al; daar zou ik graag antwoord op willen. Ik zou graag nog even een derde vraag willen stellen omdat ik op de eerste vraag geen antwoord heb gekregen, maar daarvoor heb ik toestemming van de voorzitter nodig.

De voorzitter:

Als u uw vraag nu snel stelt, is dat goed.

De heer **Van Meenen** (D66):

Ik begrijp de eerste vraag niet: "wie heeft daarvoor gekozen?" Ik weet dat niet. Ik ken die mensen niet allemaal. Wil de heer De Graaf namen en adressen hebben? Ik begrijp de bedoeling van de heer De Graaf niet.

De heer **De Graaf** (PVV):

Er is altijd verschil tussen rechtsmensen en linksmensen. Linksmensen zijn altijd bezig met de intentionaliteit van iets en rechtsmensen zijn altijd bezig met de realiteit. Die botsing zien wij hier. Vandaar dat er naar mijn intentie wordt gevraagd, terwijl ik een glasheldere vraag stelde.

De voorzitter:

Wat is uw vraag?

De heer **De Graaf** (PVV):

De heer Van Meenen zegt dat al die mensen die hier komen, dit zelf moeten uitzoeken op websites en dergelijke, dat er geen begeleiding is, dat er te weinig geld is om hen te helpen en noem alles maar op. Mijn vraag daarbij is: wie heeft er dan voor gekozen om naar Nederland te komen, vaak via veilige landen?

De heer **Van Meenen** (D66):

Mensen die uit oorlogsgebieden komen, bijvoorbeeld. Nou ja, die hebben daar niet eens voor gekozen. Zij zijn gedwongen om te vluchten. Wij zijn een land dat mensen die vluchten voor oorlog, bedreigd worden in hun bestaan en vervolgd worden om wie zij zijn, op een nette manier opvangen. Gelukkig is dat nog zo; als het aan de partij van de heer De Graaf ligt, wordt dat misschien anders. Daar sta ik voor. Ik wil dat dit op een goede manier gebeurt. Dat doen wij nu niet en de heer De Graaf wil dat ook niet. Hij wil helemaal niet dat mensen die het volste recht hebben om hier te blijven, integreren. Welnee, want dan zou er een probleem worden opgelost aan het bestaan waarvan hij zijn bestaan zo ongeveer ontleent. Tot zover.

De heer **De Graaf** (PVV):

Er bestaat dus ook een hbo voor wartaal en daar is de heer Van Meenen afgestudeerd.

De heer **Van Meenen** (D66):

Dat is echt heel ...

De heer **De Graaf** (PVV):

Mag ik misschien antwoord geven? De heer Van Meenen stelt een wedervraag. Hij doet heel veel aannames en maakt heel veel opmerkingen.

De heer **Van Meenen** (D66):

Ik stel helemaal geen vraag.

De voorzitter:

De heer De Graaf heeft het woord.

De heer **De Graaf** (PVV):

Juist, dank u wel. Die mensen hebben er vaak dus zelf voor gekozen om hier te komen, door veilige landen heen, of ze nu zijn gevlucht of niet. In bijna alle gevallen bestaat over dat laatste onzekerheid. Het is een kleine minderheid die voor oorlogsgeweld is gevlucht. Die mensen kunnen worden opgevangen in de regio, natuurlijk. Maar ze kiezen ervoor om uiteindelijk toch naar Nederland te komen. Hoeveel vertrouwen heeft de heer Van Meenen erin dat deze mensen zelf iets kunnen? Ik vind het zo hautain en zo badinerend van D66: ze laat middels deze inbreng zien geen enkel vertrouwen in mensen te hebben en geen vertrouwen in Nederlanders te hebben. En dat terwijl D66 toch de partij is van de verheffing van het volk.

De heer **Van Meenen** (D66):

Het is bijna onbegonnen werk om een antwoord op deze onzin te breien. Zeker hebben we vertrouwen in mensen, maar dan moet je hun wel een eerlijke kans geven. We kunnen het onderwijs aan onze kinderen in Nederland ook in het Chinees geven en dan bekijken hoe ze zich daardoor heen worstelen. Dan geef je hun ook een kans. Het is echter niet alleen een kwestie van vertrouwen. Het is ook een kwestie van kansen bieden. Juist de situatie die de heer De Graaf beschrijft, die van mensen die door in zijn ogen veilige landen reizen, vraagt om Europese samenwerking. Maar daar wil de heer De Graaf helemaal niets van weten: nee, we moeten hier lekker alles voor onszelf doen en dan zal dit probleem echt worden opgelost. Ik zou zeggen: dream on, baby.

De **voorzitter**:

U gaat verder.

De heer **Van Meenen** (D66):

Waar was ik gebleven? Mensen die hard werken voor hun geld, zien hun Eritrese buurman, met wie ze nog steeds niet kunnen spreken. Dat wringt. Dat voelt niet goed. Het huidige integratiebeleid kweekt, als het even tegenzit, murw geslagen nieuwkomers, die moedeloos hangen in een uitkering, en een samenleving die daar genoeg van heeft. Ik snap dat. Als we zo doorgaan, steeven we namelijk opnieuw af op een bijstandsexplosie en een integratieramp.

Drempels opwerpen voor nieuwkomers? Ja, we moeten zeer streng zijn als economische vluchtelingen door hun identiteitsbewijzen weg te gooien via de asielpprocedure Nederland hopen binnen te komen. Daar zijn asielaanvragen niet voor bedoeld. We moeten echter stoppen met het opwerpen van drempels in het inburgeringstraject. Dat werkt averechts. Dus niet het de nieuwkomer maar allemaal zelf laten uitzoeken, niet hem het zelf laten betalen, niet het aan de markt overlaten. Daarom heb ik voor kerst ook een motie ingediend waarin wordt gevraagd om inburgering en integratie weer te gaan zien als een gezamenlijke verantwoordelijkheid, een verantwoordelijkheid dus van nieuwkomer en samenleving en dus ook van de overheid. Deze motie werd jammerlijk weggestemd door onder andere de Partij van de Arbeid, waarvan ik het niet had verwacht. Door dat tegenstemmen haalde de motie het niet en werd die wederkerigheid niet het uitgangspunt van het beleid.

D66 is er dan ook teleurgesteld over dat de minister in de laatste maand dat hij nog de kans heeft, denkt de inburgering te bevorderen door mensen een verklaring te laten tekenen. Er zijn zo veel verbeteringen op de huidige Wet inburgering te bedenken. En er zijn er ook al zo veel door de Kamer voorgesteld maar door de minister naast zich neergelegd. Zo veel kansen, zo veel praktische handvatten waarmee de inburgeraars die nu in het traject zitten hun voordeel hadden kunnen doen, maar zo weinig initiatief. En dan dit!

Ik leg stap voor stap uit waarom D66 niet zit te wachten op zo'n participatieverklaring. Daarna ga ik uiteraard in op hoe het volgens D66 dan wel moet. De minister stelt voor om het participatieverklaringstraject toe te voegen als nieuw onderdeel van de Wet inburgering. Dit traject bestaat uit een inleiding op de kernwaarden van de Nederlandse samenleving en de ondertekening van een participatieverklaring. Dat moet binnen een jaar zijn afgerond. Wat houdt die verklaring precies in? Wat bedoelt de minister precies? In de wet ontbreekt een definitie van zowel het begrip "participatieverklaring" als van het begrip "kernwaarde". Kan de minister die begrippen wellicht mondeling toelichten? Wat zijn "kernwaarden" eigenlijk? Bedoelt de mensen niet gewoon "normen" oftewel: de wet, waaraan wij allemaal gebonden zijn? Iedereen die op Nederlands grondgebied verblijft, moet de Nederlandse wet kennen en zich daaraan houden. Daar hechten ik en mijn partij grote waarde aan. Dit lijkt me dan ook afdoende te worden behandeld in het onderdeel Kennis van de Nederlandse Samenleving in het huidige inburgeringstraject.

Als de minister zegt dat het te lang duurt voordat de nieuwkomer bij dit deel van de inburgering is aanbeland, dan ben ik dat volledig met hem eens. Dat is ook precies de reden waarom D66 wil dat nieuwkomers taallessen krijgen vanaf dag één en ook al in het azc kunnen beginnen met echte inburgering. Daarover gesproken: nu krijgt de nieuwkomer in het azc wel al toegang tot de zogenaamde voorinburgering, die het COA in de azc's verzorgt. Maar de kwaliteit van die voorinburgeringslessen laat nog wel eens te wensen over — dat heb ik me laten vertellen — terwijl er ontzettend veel geld in omgaat. Hoe wordt de kwaliteit van deze voorinburgering beoordeeld? Is het niet eens tijd voor een goede doorlichting? Wil de minister de Kamer hierover op korte termijn informeren?

Wat is de ondertekening van zo'n participatieverklaring waard? Na mijn twijfel over de definitiebepaling vraag ik me af hoe de minister de waarde van de ondertekening van zo'n papertje inschat. De verklaring heeft geen formele status. In pilots was de betekenis van de ondertekening daardoor voor zowel de deelnemers als de gemeenten onduidelijk. Ik krijg hierop graag een reactie.

De minister wil maar liefst twee boetesystemen gaan hanteren: een voor het niet afleggen van de participatieverklaringstrajecten en een voor het niet afleggen van het inburgeringsexamen. De vraag is allereerst of dit efficiënt is. Maar belangrijker is: wat is de waarde van het tekenen van de verklaring als er een geldboete tegenover staat? Wat bereik je met ondertekening? En de belangrijkste vraag is: wat denkt de minister nu concreet te bereiken met deze verklaring? Wat wordt Nederland er beter van als nieuwkomers zo'n verklaring tekenen? Begrippen als vrijheid, gelijkwaardigheid, solidariteit en participatie worden al in

de wet genoemd. Daar hebben we ons dus allemaal aan te houden. De Nederlandse Orde van Advocaten noemt deze begrippen dusdanig vaag dat een ondertekening van de verklaring niet bijdraagt aan de integratie en het meedoen in de maatschappij. De minister denkt dat die wel zinvol is. Waarom? Wordt wat hij hiermee beoogt niet al afdoende gedekt door het onderdeel Kennis van de Nederlandse Samenleving in het huidige inburgeringstraject, bijvoorbeeld in het onderdeel Politiek en Grondwet?

Dan heb ik een meer praktisch punt. Op dit moment is het al zo dat slechts een derde van de inburgeraars het inburgeringsexamen binnen de gestelde termijn van drie jaar haalt. Hoe helpt het toevoegen van nog een onderdeel aan het inburgeringstraject daarbij? En hoe vindt de kennisoverdracht aan nieuwkomers plaats als zij aan het begin van het traject de Nederlandse taal nog niet beheersen? Minister Asscher schrijft dat hiertoe een in twaalf talen beschikbare brochure is opgesteld. Betekent dit dat de inleiding in de Nederlandse kernwaarden niet meer behelst dan het door-nemen van een brochure?

Het aanbieden van taallessen vanaf de eerste dag dat de nieuwkomer in Nederland verblijft, lijkt een betere oplossing. Toevallig ligt er daartoe ook een aangenomen D66-voorstel. Wanneer gaan de taallessen beginnen? Het is een ramp dat statushouders op dit moment elke dag dat ze hier zijn een grotere achterstand oplopen.

Dat brengt ons op een andere tegenstrijdigheid in het wetsvoorstel. Enerzijds wil de minister met deze wetswijziging nieuwkomers zo snel mogelijk deelgenoot maken van Nederlandse normen en kernwaarden. Anderzijds begint de regering niet eerder met het participatieverklaringstraject dan het moment waarop de inburgeringsplichtige het asielzoekerscentrum verlaten heeft en gehuisvest is. Dat kan maanden en soms zelfs jaren duren. Wat denkt de minister hier nu echt mee te bereiken? Nogmaals: waarom starten we niet al met het inburgeringstraject in het asielzoekerscentrum? En waarom leggen we de regie niet weer bij de gemeenten, in ieder geval bij de grotere gemeenten, die de schaalgrootte hebben om dit aan te kunnen? Gemeenten hebben nu geen enkel zicht op de problemen waar nieuwkomers in hun inburgering tegen aanlopen en kunnen dus ook niet ingrijpen. Dat moet anders. Daarom heb ik hiertoe samen met de collega's Karabulut en Voortman een amendement ingediend, dat mevrouw Karabulut zojuist heeft toegelicht.

De minister schrijft dat gemeenten het invullen van de inleiding in de kernwaarden mogen "laten aansluiten bij lokale behoeften". Wat betekent dat? Kan dat betekenen dat de inhoud van de inleiding er in dorpen in de Biblebelt anders gaat uitzien dan in de grote steden? Dat lijkt mijn fractie zeer ongewenst. Maar misschien lees ik het verkeerd.

D66 is er groot voorstander van om inburgering weer een gezamenlijke verantwoordelijkheid te maken; ik zei het al. Volgens ons horen daar geen symbolische verklaringen van wie dan ook bij. Maar als er dan toch iets getekend moet worden, doe het dan samen. Waarom alleen de inburgeraar laten tekenen? Waarom niet ook de gemeente, als geste? Die inburgering is in ons gezamenlijk belang. Is de minister bereid om de wet hierop aan te passen?

Al vier jaar lang worden nieuwkomers compleet aan hun lot overgelaten en moeten ze zelf hun weg zoeken naar leningen en taallessen, via complexe, Nederlandstalige websites. Doordat de markt voor inburgeringsonderwijs drie jaar geleden is vrijgegeven, schieten de bedrijfjes voor taallessen als paddenstoelen uit de grond, maar de kwaliteit van de lessen is ten minste niet zichtbaar. Slechts een derde van de nieuwkomers slaagt voor zijn examen. Vanwege de verkeerde prikkels in het systeem kiezen de meeste inburgeraars ervoor om examen te doen op het absolute minimumniveau: A2 in plaats van NT2.

Wat wil D66 dan? D66 wil zich bezighouden met resultaten in plaats van met papieren tijgers. D66 wil scholing en arbeidscontracten voor nieuwkomers. D66 wil dat nieuwkomers participeren in plaats van een participatieverklaring tekenen. Juist van dat participeren is in de huidige Wet inburgering weinig terechtgekomen.

In Nederland kennen we een onderwijsplicht omdat we het belangrijk vinden om kinderen kansen en ontwikkelingsmogelijkheden te geven. We hebben die ook omdat het goed is voor de sociale cohesie. Daarom zetten we tegenover de onderwijsverplichting ook een voorziening, namelijk publiek onderwijs dat toegankelijk en van goede kwaliteit is. Ook inburgering is in Nederland om dezelfde redenen verplicht, en terecht, maar vreemd genoeg is ons inburgeringsonderwijs niet publiek voorzien. Het is privaat en we laten het aan de individuele verantwoordelijkheid van de inburgeraar over. Hier moet verandering in komen. Maak van inburgering weer een publieke zaak door het onder te brengen bij reguliere onderwijsinstellingen of taalbureaus zonder winstoogmerk. Zo verzekeren we ons meteen van professionele leerkrachten, kwalitatief goede inspectie — uiteraard door de inspectie van het ministerie van Onderwijs — en drukken we ongewenste prikkels waarmee de vluchteling c.q. inburgeraar interessant wordt als verdienmodel, de kop in.

Vervolgens wil D66 eerst de doelen van inburgering beter in kaart brengen. Zo kunnen toetsing, instructie en uitgangspositie op elkaar worden afgestemd. Bij de doelen gaat het immers niet alleen om kennis en vaardigheden — denk aan taal en communicatie — maar ook om attitude, houding en reflectie op en dialoog over burgerschap. Daarbij is werk een mogelijk doel, maar andere vormen van participatie moeten zeker in eerste instantie ook serieus meewegen. Denk bijvoorbeeld aan je zelfstandig kunnen redden in het dagelijks leven of vrijwilligerswerk. Naast taal en kennis zou er idealiter een compleet vormend onderwijspakket moeten liggen. D66 wil daarbij naar een systeem waarin gewerkt wordt met op wetenschappelijk onderzoek gebaseerd publiek beleid, waarbinnen gedifferentieerd wordt op niveau. Alleen zo kunnen de hogeschoolde apotheker uit Aleppo, de analfabeet uit Eritrea en de Iraanse huisvrouw elk op maat bediend worden.

Goed onderwijs, inclusief taalverwerving, sluit aan bij de belevingswereld van de leerling. Dat is een hele opgave bij volwassenen die al een hele bagage aan ervaringen, normen en waarden met zich mee brengen. Bij het optuigen van op participatie gerichte onderwijsvormen moet die belevingswereld het uitgangspunt zijn. Daar zijn al goede methoden voor ontwikkeld. Kortom, D66 pleit voor een centraal geregeld vorm van formeel volwassenonderwijs met onderdelen als taal en communicatie, digitale vaardig-

heden en rekenen, maar ook een diepgaande oriëntatie op de samenleving en op burgerschap. Dit onderwijs moet een publieke voorziening zijn met een voor bepaalde groepen dwingend karakter en het moet gecontroleerd worden door de onderwijsinspectie.

Ten slotte. D66 ziet de participatieverklaring niet zitten; dat moge duidelijk zijn. Maar deze wet heeft wel een gouden randje, namelijk het vastleggen van de maatschappelijke begeleiding door gemeenten in de wet. Dat deel zou D66 graag behouden. We hebben daartoe dan ook een amendement ingediend. Voor D66 staat het bieden van kansen centraal. Door goed, publiek inburgeringsonderwijs en een open arbeidsmarkt verleggen we de aandacht naar wat iemand werkelijk kan bijdragen aan de maatschappij. Zo nemen we gezamenlijk de verantwoordelijkheid voor een goede integratie van nieuwkomers. Dat is in ieders belang.

De heer Pieter Heerma (CDA):

De heer Van Meenen heeft in de eerste helft van zijn betoog gezegd dat wederkerigheid voor zijn fractie van groot belang is. Als je kijkt naar zowel het instrument als de tekst van de participatieverklaring, dan komt wederkerigheid daarin toch enorm tot uitdrukking doordat er sprake is van rechten en plichten en van vrijheden en verantwoordelijkheden. Dat zijn toch bij uitstek elementen van wederkerigheid die D66 zouden moeten aanspreken?

De heer Van Meenen (D66):

Zeker, maar er staat niets nieuws in. Die rechten en plichten kennen wij al. Er worden niet opeens nieuwe rechten en nieuwe plichten opgenomen; die bestaan al. Niemand, ook de heer Heerma en ik niet, heeft ooit een verklaring hoeven af te leggen dat hij bepaalde rechten en plichten heeft. Nee, die hebben wij gewoon, omdat wij in dit land een wet hebben. In die zin is het overbodig. Als er dan sprake is van wederkerigheid, zou de overheid ook een ondertekenende partij moeten zijn. Ik heb dat ook in mijn tekst opgenomen.

De heer Pieter Heerma (CDA):

De heer Van Meenen geeft twee antwoorden die beide geen antwoord zijn op mijn vragen. Als de norm is wat de heer Van Meenen en ik hebben moeten doen, dan zou je überhaupt geen inburgeringsregels hoeven te maken, want daaraan hebben wij sowieso nooit hoeven te voldoen. Wij vragen dus iets van inburgeraars wat niet aan de heer Van Meenen en de heer Heerma is gevraagd. Dat is het beginsel en dus geen argument.

De heer Van Meenen kan zeggen dat de overheid ook moet tekenen, maar de overheid is hier de vragende partij. Mijn vraag had betrekking op de wederkerigheid. Een centraal onderdeel van het betoog van D66 is dat wederkerigheid relevant moet zijn, maar de aard van de participatieverklaring is toch wederkerigheid, want wij vragen inzet. In de verklaring wordt echter gesteld dat wij in Nederland rechten en plichten kennen en vrijheden en verantwoordelijkheden. Dat is toch in ultimo de wederkerigheid waar D66 om vraagt?

De heer Van Meenen (D66):

Dat is geen verklaring, dat is een feit. Dit wordt aan de nieuwkomer meegedeeld en als hij zijn handtekening daar niet onder zet, krijgt hij een boete. Als ik spreek over wederkerigheid, spreek ik over het hele traject; niet alleen over deze verklaring maar over het hele traject. Die wederkerigheid ontbreekt op dit moment. Onder Rutte I, en dat is voortgezet door deze minister en dit kabinet, is alles over de schutting gegooid naar de nieuwkomer en die zoekt het maar uit. Ik zeg het maar zo hard als het is: er zijn fracties in deze Kamer die er geen enkel belang bij hebben dat integratie slaagt. Ik wijs erop dat de samenleving er een enorm belang bij heeft als integratie en inburgering slagen, maar daar moeten wij dan ook echt wel wat voor doen. Wij kunnen niet de hele tijd meedeinen op de golven van "kijk eens hoe erg het toch allemaal is". Dat gebeurt nu ook weer in de aanloop naar deze verkiezingen. Nee, wij kunnen dat alleen maar hardmaken als wij als samenleving daar alles aan gedaan hebben en dat doen wij niet. In plaats daarvan doen wij iets heel anders. Wij laten mensen zo'n rare verklaring tekenen. Kijk eens wat stoer! Hebben wij dat er ook weer bijgegooid. Wat lost het op? Dat kan ik ook aan de heer Heerma vragen en dat zal ik ook doen in zijn bijdrage. Wat lost dit op? Wat worden wij hier in Nederland beter van?

De heer Monasch (Monasch):

Om te beginnen complimenteer ik de heer Van Meenen met zijn betoog. Het is een buitengewoon goed verhaal dat de fundamenten schetst voor een inburgeringsbeleid van de toekomst. Het blijft altijd de vraag wat je met elkaar aankunt. Ook daar moet je proberen weg te blijven bij allerlei sentimenten, maar zo'n stelsel moet er ook op zien dat er het ene jaar een grotere toename is dan het andere jaar. Daarop moet je kunnen inspelen. Ziet D66 een grens aan dit stelsel, dat wil zeggen dat wordt gesteld dat met dit stelsel ongeveer zo veel mensen volwaardig in Nederland kunnen instromen en een plek in de samenleving krijgen?

De heer Van Meenen (D66):

Nee, die grens is niet van tevoren aan te geven. Ik denk dat je wel kunt zeggen dat het beleid van de afgelopen jaren werd gekenmerkt door ad-hocmaatregelen. Hoewel er allerlei aanwijzingen waren, heeft ook dit kabinet zich weer laten overvallen door de situatie in 2015. Door allerlei ontwikkelingen neemt de instroom nu weer af en dan worden de voorzieningen weer afgebroken. Je zou ervoor kunnen pleiten om een soort vaste voet van opvang en voorzieningen in ons land te treffen, omdat dit soort situaties zich nu eenmaal kunnen voordoen in de wereld. Dan kunnen de fluctuaties worden beperkt en worden opgevangen. Nu moeten wij iedere keer alle zeilen bijzetten als zich weer iets in de wereld voordoet. Ik ga er geen getal aan koppelen, maar wij kunnen als land best iets aan.

De heer Monasch (Monasch):

Ik wil de heer Van Meenen ook absoluut niet op een getal vastpinnen, maar we kunnen wel over bandbreedtes nadenken. Als iemand een woning moet krijgen, weten we dat het jaren duurt voordat die woning er überhaupt is. Zo'n stelsel zou bijvoorbeeld kunnen zijn, dat je uitgaat van een bepaalde bandbreedte. Als er sprake is van een toename zeggen we "sorry, dat kan niet, want we kunnen het niet

aan" en als er sprake is van een afname hebben we een basiscapaciteit waarbij er gedurende een bepaalde tijd wat leegstand is. Zouden we dus niet af moeten van dat proberen mee te gaan met een enorme instroom en zouden we in plaats daarvan niet gewoon moeten zeggen: dit is wat Nederland doet, daar sturen we ook op en als het meer is, is dat op dat moment even niet mogelijk?

De heer **Van Meenen** (D66):

Nee, dat kun je zo niet zeggen. Dat hangt ook van de rest van je beleid af. Wij pleiten er in ons programma voor om heel veel sociale woningbouw, nieuwe woningen te bouwen in dit land. Dat geeft ook lucht. Dat geeft ook geen voeding meer aan de onvrede, die ik soms ook kan begrijpen, als er sprake is van verdringing of ten minste voorrangbeleid, wat altijd lastig is. Dus dat zijn middelen waarmee je dit soort problemen kunt voorkomen. Dat is allemaal voor de lange termijn, want die woningen staan er niet morgen al, maar we zouden er wel vandaag al mee moeten beginnen om ons niet te veel door dit soort discussies te laten leiden.

□

Mevrouw **Voortman** (GroenLinks):

Voorzitter. De Nederlandse samenleving bestaat uit een heleboel verschillende mensen. Mensen met verschillende ideeën, met verschillende overtuigingen, van andere culturen en van verschillende achtergronden. Onze samenleving is multicultureel. In een wereld met veel migratie en conflicten, waardoor veel mensen in Nederland asiel aanvragen, is het nodig om te investeren in nieuwkomers, zodat mensen die hier een bestaan op gaan bouwen, hun weg kunnen vinden in de Nederlandse samenleving zodat ze ook mee kunnen doen, kunnen werken en zich thuis kunnen voelen. Dat is ook van belang voor de Nederlandse samenleving. Dit proces dat wij inburgering noemen, is inderdaad belangrijk. Maar hoe zorgen we ervoor dat dit zo snel mogelijk en zo goed mogelijk gaat?

Helaas moesten we vorige maand lezen dat het bar slecht gaat met de inburgering. Minder dan de helft van de inburgeraars die in 2013 startten, is geslaagd voor het examen en maar een op de drie slaagde binnen de gestelde termijn. Minder mensen leren de Nederlandse taal op een hoog niveau. Mensen krijgen te weinig of te slecht les. De minister nuanceert dit, maar hij geeft ook zelf aan dat hij niet tevreden is.

Ik kan alleen maar concluderen dat het nieuwe inburgeringsbeleid met marktwerking waarbij commerciële bureaus vechten om de gunst van de inburgeraar, weinig goeds heeft gebracht voor de inburgeraars of de Nederlandse samenleving. Dit inburgeringsbeleid legt de verantwoordelijkheid eenzijdig bij de inburgeraar. Het zegt: zoek het zelf maar uit, u bent verantwoordelijk en als u de test kunt halen, ja, dan horen we het wel. Er wordt van uitgegaan dat het kiezen voor een inburgeringscursus een meerwaarde op zich heeft, maar ik zie eigenlijk niet wat dit nu toevoegt, want elke inburgeringscursus moet gewoon goed zijn, met voldoende uren, goede kwaliteit en juiste voorlichting over onze samenleving, waarbij de mensen de taal leren zodat ze de examens ook kunnen halen. Waarom zou je moeten kunnen kiezen tussen een goede en een slechte aanbieder?

Wat wij horen, is dat mensen niet voldoende uren les krijgen. De kwaliteit is vaak ondermaats. Na drie jaar halen mensen het examen niet. De minister kan hier nauwelijks op sturen. Daarnaast gaat het om wegwijs worden in de samenleving. Het überhaupt vinden van een goede cursus vraagt al om een hoop hulp, zeker als alles in het Nederlands is. Dan heb je drie jaar om de Nederlandse taal onder de knie te krijgen. Je wordt dan getest op je kennis van de Nederlandse samenleving en de arbeidsmarkt maar dat blijkt niet voldoende te werken.

Daarom vindt GroenLinks dat de regie naar gemeenten moet. Laat gemeenten zelf inburgeringslessen kunnen inkopen of zorg ervoor dat ze alleen door roc's kunnen worden gegeven. Dan kun je invloed uitoefenen op de inhoud en de kwaliteit. Graag verneem ik hierop een reactie van de minister. Is hij bereid de wijziging richting een meer publiek bestel in gang te zetten en, zo nee, waarom niet? Hij zegt begin 2018 een onderzoek af te willen hebben. De Kamer heeft in december uitgesproken via een motie van D66 dat zij een grondige en snelle evaluatie wil. In het algemeen overleg van twee weken geleden heeft de minister toegezegd om schriftelijk terug te komen op hoe hij de Wet inburgering gaat laten evalueren. Kan hij hier al wat meer over vertellen?

De minister heeft reeds een aantal verbeteringen voorgesteld om vluchtelingen sneller te laten integreren: sneller vrijwilligerswerk doen, al in het asielzoekerscentrum beginnen met taallessen, eerder aan de slag met oriëntatie op de arbeidsmarkt en beginnen met voorinburgering zodra ze een verblijfsvergunning hebben. Dat zijn goede maatregelen en het is dus ook goed dat dit eindelijk gebeurt. De tijd die mensen nu doorbrengen in asielzoekerscentra waarin ze niets mogen doen, niet kunnen integreren of de taal kunnen leren, is voor een heel grote groep namelijk verloren tijd. Daarnaast maakt de minister het aanbod van de inburgeringscursussen transparanter. Dat is volgens GroenLinks maar een pleister op de wonde. Het aanbod moet niet per se transparanter zijn, want je hebt er niets aan als je nog meer bomen in het bos kunt zien. Een inburgeraar moet door de gemeente gewoon naar een goede cursus worden geholpen, zonder te hoeven kiezen op basis van ... Ja, van wat eigenlijk?

Bij de begeleiding van inburgeraars zit een enorme lacune. We hebben einddoelen vastgesteld voor de inburgering, maar inburgeraars moeten zelf maar zien hoe ze er komen. Juist de introductie in Nederland is belangrijk, dus het wegwijs worden gemaakt in je nieuwe omgeving. Als je uit Eritrea of Syrië komt, is het niet gek dat je niet precies weet wat de verkeersregels zijn of hoe je een boek leent bij de bibliotheek, hoe je werkt vindt of, moeilijker nog, een geschikte inburgeringscursus. Gemeenten hebben nu nauwelijks invloed om mensen daarbij te helpen. Daarom is het goed dat er weer geld is voor maatschappelijke begeleiding. Zo kunnen gemeenten hulp bieden bij het vinden van een school of een baan, kortom: om de weg te vinden.

Daarom is het ook goed dat gemeenten weer de mogelijkheid krijgen om mensen voor te lichten, informatie te geven, wegwijs te maken. Daarbij hoort ook voorlichting over hoe het hier gaat. We hebben het er dan al snel over dat nieuwkomers moeten leren wat onze normen en waarden zijn. Het lijkt hét debat tegenwoordig: hoe zorgen wij ervoor dat nieuwkomers zich onze zogenaamde normen en waarden eigen maken? In deze discussie valt op dat cultuur

enerzijds en normen en waarden anderzijds zo gemakkelijk door elkaar worden gehaald. Want wat zijn nu eigenlijk die Nederlandse waarden? Pleitbezorgers hebben het dan vaak over de gelijkheid tussen man en vrouw, de vrijheid van meningsuiting, de vrijheid van religie, de vrijheid om als homo's hand in hand over straat te lopen. Ik hoor altijd dezelfde voorbeelden. Dat zijn de voorbeelden die direct voortvloeien uit onze Grondwet. Het zijn de regels uit onze Grondwet die Nederlandse kernwaarden worden genoemd. Ik kan u vertellen dat die niet exclusief Nederlands zijn. Sterker nog, ik vind dat dat universele waarden zijn.

GroenLinks omarmt die basiswaarden uit de Grondwet natuurlijk. We vinden ook dat iedereen zich moet houden aan de wet. Als je hier een verblijfsvergunning aanvraagt, committeer je je daar ook aan wat ons betreft. Natuurlijk kent niet iedereen die van elders komt de kernwaarden van gelijkheid en vrijheid. Als je opgroeit in een dictatuur, zijn vrijheid van meningsuiting en persvrijheid nieuw. Als je opgroeit in een patriarchaal systeem, is gelijkheid tussen man en vrouw niet vanzelfsprekend. Daarom is het goed om nieuwkomers dat te vertellen. Daarom is het ook goed om uit te leggen hoe bepaalde zaken doorgaans werken in de Nederlandse samenleving en op de arbeidsmarkt.

Steeds vaker wordt echter gedaan alsof er allerlei ongeschreven regels zijn in onze cultuur waaraan iedereen zich zou moeten houden. Als je die niet volgt, ben je geen echte Nederlander. Wat is dat dan precies, voorzitter? Moet iedereen die in Nederland woont, om zes uur aardappels eten of is pasta om acht uur ook goed? Moet je van tevoren bellen voor je bij een vriend langsgaat of kun je ook vrienden hebben bij wie je gewoon naar binnen loopt? Moet iedereen een kaartje sturen als er een kind geboren is of mag je ook op een andere manier mensen feliciteren, bijvoorbeeld via een sms'je?

De onzinnige vragen bij het inburgeringsexamen die de afgelopen weken veel op social media werden gedeeld, lieten het al zien: er is niet één manier van leven hier. Dat is maar goed ook. Juist de vrijheid om dat zelf in te richten is Nederlands. Natuurlijk is het handig om te weten wat hier gebruik is, maar een gebruik wordt niet door iedereen precies zo nageleefd. Ook daarom is het goed om mensen voor te lichten en hen al in een vroeg stadium uit te leggen dat man en vrouw gelijk zijn, al zal de cynicus opmerken dat in Nederland mannen en vrouwen niet altijd gelijk betaald worden. Of dat de vrijheid van religie betekent dat je hier gewoon een hoofddoek mag dragen, net zoals iemand anders een keppeltje kan dragen, al zal de cynicus opmerken dat het kabinet de boerka net verboden heeft. Of dat discriminatie verboden is, al zal de cynicus opmerken dat er nog steeds heel veel discriminatie op de arbeidsmarkt is.

Maar goed, het uitleggen van de kernwaarden in onze Grondwet en het wegwijs maken in de gemeente lijkt ons zeer nuttig. Het gaat ons dan vooral om de heel basale begrippen die de minister ook noemt: vrijheid, gelijkwaardigheid, solidariteit en participatie. En daarnaast veel praktische zaken. Waar kan de gemeente je bij helpen? Hoe vind je een school voor je kinderen? Hoe verplaatst je je in het verkeer? Dit is juist van belang omdat het inburgeringsonderwijs daar nu onvoldoende in voorziet. De inburgering is nu alleen een eindtoets over kennis van de Nederlandse samenleving die mensen na zoveel jaar moeten hebben. Hoe ze die kennis verwerven, moeten ze zelf maar zien, of

ze het nu uit een boek leren of bij een of ander bureautje. Het kan dus zijn dat mensen hier al jaren wonen zonder een fatsoenlijke introductie in onze samenleving te hebben gehad. We gooien mensen daarmee in het diepe en zeggen: laat het maar zien als je kunt zwemmen. In plaats van dat we ze helpen om te leren zwemmen.

We moeten mensen die hier komen, verwelkomen en ze op vriendelijke wijze uitleggen hoe dingen hier praktisch werken. Het zijn zaken die lang niet vanzelfsprekend zijn als je hier niet bent opgegroeid. Daarom begrijp ik op zich ook wel het idee achter het traject dat is opgestart, het zogenaamde participatieverklaringstraject. Daarbij horen zaken als voorlichting geven, informatiebrochures over praktische zaken, korte filmpjes, rondleidingen en informatiebijeenkomsten. Dat is verwelkoming. Het zijn positieve manieren om mensen kennis te laten maken met de samenleving van hun toekomst. Dat is nuttig, vooral ook omdat gemeenten weer de regie krijgen én het geld voor maatschappelijke begeleiding. Dat is goed en dat is nodig. We zien in de evaluatie dat gemeenten hier positief over zijn. Ik heb wel een vraag over de volgtijdelijkheid. Ziet de minister voor zich dat de inburgeraar gelijktijdig start met het inburgeringstraject én het participatieverklaringstraject? Zo ja, is dat niet onhandig? Is het niet een extra reden om gemeenten meer regie in handen te geven en ze ook de inburgering als publieke taak op zich te laten nemen? Dan kunnen beide zaken geïntegreerd worden en dan hoeft het niet dubbelop.

Ik kom op het ondertekenen van de participatieverklaring, het kopstuk dat de minister vlak voor het einde van zijn ministerschap wil invoeren, omdat hij denkt dat Nederlanders een gerust gevoel krijgen als nieuwkomers expliciet moeten tekenen om hier mee te gaan doen. Maar deze participatieverklaring doet niets. Uit de pilot blijkt dat gemeenten en deelnemers vinden dat het ondertekenen beperkte of zelfs geen meerwaarde heeft. Vaak begrijpen mensen niet eens wat zij tekenen. Adviesraden en VluchtelingenWerk hebben het ook al weinig zinvol genoemd. Immers, iemand die de waarden wel onderschrijft, doet dat al, en iemand die de waarden niet onderschrijft, gaat echt niet weigeren om te tekenen.

Belangrijker is het principiële argument: met deze verklaring wordt de verantwoordelijkheid om mee te doen expliciet bij de inburgeraar gelegd. Het gaat uit van wantrouwen. Mensen die hier nieuw zijn, zullen wel niet willen meedoen. Zij moeten extra laten zien dat zij wel meedoen. Het is geen tweezijdige verklaring, waarbij de Nederlandse overheid of samenleving op haar beurt aangeeft de nieuwkomer te zullen accepteren en dat deze dezelfde rechten heeft als elke andere Nederlander. Het is een eenzijdige verantwoordelijkheid van de inburgeraar om te laten zien dat hij of zij de Nederlandse kernwaarden omarmt. Nieuwkomers moeten bewijzen dat zij er echt bij willen horen. Het lijkt niets anders te doen dan de wantrouwende burger gerust te stellen.

De heer Pieter Heerma (CDA):

Mevrouw Voortman heeft over een aantal basisideeën achter de participatieverklaringstraject een best genuanceerd beeld geschetst. Hoewel het CDA en GroenLinks denk ik verschillen over het belang van die kernwaarden, lijkt het mij dat de tekst van de participatieverklaring meer in de categorie valt van "wat is er in de Grondwet verankerd" dan in de categorie "moet je om zes uur aardappels eten of

om acht uur pasta". Het gaat grotendeels over rechten, over vrijheden die in onze Grondwet staan. Solidariteit en participeren gaan natuurlijk wat verder dan alleen de Grondwet. Het is dus wat meer dan alleen dat. Mevrouw Voortman was daar in de basis positief over. Ze geeft ook aan dat we niet van iedereen die hiernaartoe komt, bijvoorbeeld uit een dictatuur of een patriarchale samenleving, mogen verwachten dat ze dit snappen. Dan is dat voorleggen en het wijzen op die plichten én op die rechten en vrijheden — dat zit echt in de tekst — gezien haar betoog toch zeker zo gek nog niet? Wederkerigheid zit er automatisch in, omdat de tekst zowel uitdrukt dat je aanspraak mag maken op die vrijheden als dat je moet voldoen aan die verantwoordelijkheden.

Mevrouw Voortman (GroenLinks):

Ik heb me misschien niet duidelijk genoeg uitgedrukt, maar ik heb wel geprobeerd om een verschil te maken tussen de begeleiding die in dat traject zit en het stuk waarbij ik nu ben aanbeland, de participatieverklaring zelf. Begeleiding vinden wij goed. Dat gebeurt trouwens al bij veel gemeenten. Je kunt dus ook nog betwijfelen of het wel echt meerwaarde heeft. Die begeleiding is goed en GroenLinks steunt dat ook. Waar het op zit, is dat er wordt gedacht dat zo'n verklaring nog nodig is. Dat roept het gevoel op dat het wel zo zal zijn dat mensen niet mee willen doen. Het ontbreken van zo'n verklaring zou met andere woorden betekenen dat het traject zelf niet zinvol is. Wij denken dat dat niet zo is.

De heer Pieter Heerma (CDA):

Daarmee zegt GroenLinks eigenlijk dat ze het traject niet zo gek vindt maar dat ze niet wil dat de verklaring moet worden ondertekend. Zo begrijp ik het. Ze haalt ook een aantal partijen aan die kritisch zijn. Ik heb lokaal gesproken met mensen die bij de pilot betrokken zijn, onder wie een burgemeester. Hij zei tegen mij: "Ik vind het ondertekenen van die verklaring juist heel belangrijk vanuit de verantwoordelijkheid die ik ook als burgemeester lokaal heb. Dat moment gebruiken wij om mensen die hier binnenkomen, gaan inburgeren en mee moeten doen aan de samenleving, erop te wijzen dat dit niet zomaar iets is. Wij wijzen je hier op de fundamentele rechten die je hebt, maar ook op de plichten en de verantwoordelijkheden. Let op: daar gaan we je ook aan houden." Die burgemeester, die te maken heeft met oudkomers, nieuwkomers en grote groepen vluchtelingen, benoemde juist dat het daardoor wel meerwaarde heeft. Ziet mevrouw Voortman dat die kant er ook aan zit? Ik probeer mevrouw Voortman niet in de val te lokken om haar te dwingen het alsnog te steunen, maar ik probeer haar wel duidelijk te maken dat die kant er toch ook echt aan zit.

Mevrouw Voortman (GroenLinks):

Dat snap ik wel, maar ik vraag mij dan om te beginnen af waarom we die verklaring dan niet aan iedereen voorleggen. Als een burgemeester zegt dat hij die verklaring nodig heeft, is het dan niet logischer om die verklaring echt tweezijdig te maken door aan te geven wat de ondertekenaar van de overheid mag verwachten? Ik proef dat nog niet genoeg in deze verklaring.

De voorzitter:

Mijnheer Heerma, kort want ...

De heer Pieter Heerma (CDA):

Mevrouw Voortman zei dat je sowieso aanspraak kunt maken op die vrijheden omdat die in de Grondwet staan, maar die vrijheden staan toch zeker ook in de participatieverklaring? Het is heel nadrukkelijk onderdeel van de tekst dat dat een onderdeel is van hoe wij het in Nederland geregeld hebben. Daarmee is het er toch wel?

Mevrouw Voortman (GroenLinks):

Ik heb het nu niet over die vrijheden, want die vrijheden hebben we sowieso. Die kun je in het traject aan de orde stellen en daar heb je dus dat specifieke papiertje niet voor nodig. Als ik zeg dat het meer tweezijdig zou moeten zijn, dan zeg ik daarmee dat ik verwacht dat er ook in staat: wij accepteren jou, jij hebt dezelfde rechten als wij en de overheid heeft ook een verantwoordelijkheid jegens jou als nieuwkomer. Wat mij betreft is het dus de vraag waarom die participatieverklaring, als wij die zo belangrijk vinden, niet aan iedereen wordt voorgelegd. Verder vraag ik mij af waarom het niet veel duidelijker tweezijdig is.

Voorzitter. Als nieuwkomers niet tekenen, krijgen ze een boete of kan zelfs de verblijfsvergunning worden geweigerd. Het moet en zal zoals deze minister het heeft bedacht. Hij is eigenlijk zelfs denigrerend, want er wordt van uitgegaan dat de basishouding van mensen is dat ze niet willen meedoen. De minister doet alsof mensen massaal niet mee willen doen.

Dat is geen progressief patriotisme, dat is paternalistisch patriotisme. Het is mensen klein maken om ze iets te laten verklaren. Het is precies het verkeerde symbool, want het is een symbool van wantrouwen. Een positiever symbool als een naturalisatieviering of een certificaat als beloning voor deelname aan het traject zou toch zeker veel mooier zijn?

GroenLinks vindt het laten tekenen van de participatieverklaring onzinnig en snapt niet dat de minister en wij allemaal daar nu zo veel tijd aan moeten besteden. Vandaar ook dat ik een amendement heb ingediend om het ondertekenen uit de wet te halen en gemeenten de mogelijkheid te geven om een participatietraject op te starten, zolang ze nauwelijks invloed hebben op de inburgering. Vervuil deze wet, waarin een goed punt zit over het begeleiden van mensen, niet met een slecht symbool als de participatieverklaring. Laten we daarnaast ervoor zorgen dat taal en integratie vanaf dag één beginnen en laten we meer begeleiding en goede voorlichting organiseren. Dat is veel waardevoller en zinvoller dan dwingen tot het ondertekenen van een papiertje.

De heer Marcouch (PvdA):

Dit is in de kern een positieve bijdrage van collega Voortman van GroenLinks. Sinds 2015 zijn er heel veel nieuwe Nederlanders gekomen en opgevangen. We hebben geen wachtlijsten, dus over het algemeen zit iedereen in de schoolbanken om in te burgeren. Kwalitatief kan het beter. Wat mij betreft, mag de publieke rol toenemen. Afgelopen week hoorde ik uw politiek leider zeggen dat de opvang van nieuwe Nederlanders een kwestie van organisatie is, waaruit ik concludeer dat we iedereen kunnen opvangen. Zit daar een grens in? U hebt het over kwaliteit van de inburgering en de opvang. Kunnen we mensen onbegrensd

opvangen en is het tegelijkertijd een kwestie van organisatie om iedereen op te vangen, te laten inburgeren et cetera? Wilt u daarop reageren?

Mevrouw **Voortman** (GroenLinks):

De vraag lijkt te zijn: kun je een maximumaantal mensen noemen dat je zou willen opvangen? Ik zou dat niet kunnen noemen en zou benieuwd zijn of de Partij van de Arbeid dat wel kan.

De heer **Marcouch** (PvdA):

Nee, ik heb het niet over aantallen. Inburgering moet georganiseerd worden. Dat vraagt iets van de samenleving. Uw politiek leider zegt: we kunnen iedereen opvangen, het is maar een kwestie van organisatie. In die opvatting wordt geen grens aangegeven. Ik heb het niet over aantallen. Ik vraag of het inderdaad maar een kwestie van organisatie is. Kunnen we alles aan of zitten daar ook volgens GroenLinks grenzen aan?

Mevrouw **Voortman** (GroenLinks):

De uitspraak van mijn politiek leider ging over de wijze waarop de opvang was georganiseerd. Het ging over de fase waarin mensen werden opgevangen in sporthallen op heel provisorische wijze: een week hier, een week daar. Een paar jaar geleden hadden we nog asielzoekerscentra gesloten. Ik heb het letterlijke citaat nu niet bij de hand, maar volgens mij zei hij dat de organisatie een zootje was. Er is heel hard gewerkt om het op touw te zetten. Dat is dankzij gemeenten uiteindelijk gelukt. Maar als we dat van tevoren goed hadden georganiseerd — de oorlog in Syrië was al begonnen toen wij hier de azc's sloten — dan had het niet zo gehoeven. Nogmaals, ik heb het citaat niet bij de hand, maar volgens mij wees mijn fractievoorzitter daarop.

De heer **Marcouch** (PvdA):

U zegt daarmee eigenlijk dat er wel degelijk grenzen zijn aan wat we aankunnen.

Mevrouw **Voortman** (GroenLinks):

Nee, dat zeg ik niet. Ik zeg dat het een kwestie is van goed organiseren. Als je ontwikkelingen ziet en daar goed op anticipeert, dan kun je heel veel. Daar gaat het precies om. Nogmaals, ik ben heel benieuwd wat de Partij van de Arbeid hiermee bedoelt. Er zit een suggestie achter dat er een grens zit aan wat we kunnen. Dan ben ik wel benieuwd naar het maximumaantal mensen dat wij volgens de Partij van de Arbeid kunnen opvangen.

De **voorzitter**:

De heer Marcouch staat op de sprekerslijst, maar ik geef nu het woord aan de heer De Graaf voor de PVV.

□

De heer **De Graaf** (PVV):

Voorzitter. Laten we niet doen alsof er vandaag iets heel groots te gebeuren staat, want dat is niet waar. We gaan een stapje zetten.

De PVV is er voorstander van dat inburgeringsplichtigen niet alleen de taal, maar ook de kernwaarden van de Nederlandse samenleving leren. Anders kun je natuurlijk nooit assimileren. De participatieverklaring is hier een klein en vooral symbolisch onderdeel van. Het is een soort intentieverklaring die wordt afgelegd; zo zien wij dat. Het ondertekenen wil niet zeggen dat de inburgeraar de Nederlandse waarden ook omarmd heeft, laat staan verinnerlijkt. Dat is natuurlijk pas veel later. Deze verklaring zal zeer zeker niet de grote problemen rond de inburgering oplossen. Daarvoor zijn stevigere maatregelen nodig, maar dit kabinet is niet bereid om deze maatregelen te nemen. Dan hebben we het over de kraan dichtdraaien — grenzen dicht, geen mensen meer toelaten — zodat de mensen die er nu zijn, behalve de mensen die via veilige landen zijn gekomen, hun inburgering kunnen gaan doen. Wat zijn de structurele kosten van deze verklaring? En wat zijn de structurele kosten van de invoering van de wetswijziging als geheel? Dat is voor mijn fractie toch nog niet voor honderd procent duidelijk.

Over grote maatregelen die genomen moeten worden om de inburgering in ieder geval weer op orde te kunnen krijgen, zeg het volgende. Er wordt op dit moment niemand uitgezet die niet aan de inburgeringseisen kan of wil voldoen, ook al stond dit nog zo stoer in het regeerakkoord. Daarin staat: "Bij een restrictief en rechtvaardig immigratiebeleid hoort ook een actief en consequent terugkeerbeleid. Wie hier niet mag blijven, moet vertrekken of wordt uitgezet." Bij dit citaat in het regeerakkoord hield het ook op. Er worden groepen uitgezonderd van verplichte inburgering, bijvoorbeeld mensen die uit Turkije komen. De grenzen blijven nog steeds wagenwijd open voor nieuwe instroom van migranten, en de overheid verkiest de bevordering van de islamisering van de Nederlandse samenleving boven assimilatie van nieuwkomers. Dat moet nu echt anders.

In de allereerste plaatst: grenzen dicht. Dat zei ik net al. Grenzen dicht, zodat we ons kunnen richten op de inburgering van degenen die hier reeds binnen zijn en die in ieder geval niet via veilige landen zijn gekomen. Want die laatste moeten vooral weer "uitburgeren". De kosten van de inburgering zijn, als het aan de PVV ligt, voor rekening van de inburgeraar. Een strenge handhaving van de eisen is belangrijk. Wie niet kan of wil inburgeren, moet vertrekken of wordt uitgezet. Dat is wat er moet gebeuren. Nederland moet verder worden gede-islamiseerd om deze grote bedreiging van onze cultuur, identiteit en veiligheid het hoofd te bieden. Over een onderdeel daarvan hebben we het deze ochtend al gehad in de Kamer.

Ik zie de heer Öztürk naar de interruptiemicrofoon lopen. Mag ik hem nog heel even laten wachten, voorzitter? Ik ben bijna aan het einde van mijn spreektekst. Mijn fractie zal voor de toevoeging van de participatieverklaring aan de Wet inburgering stemmen. Met het andere deel van het voorstel hebben we meer moeite. Ik zal daarover intern nog wat discussie moeten voeren, maar wellicht vinden we de participatieverklaring in ieder geval belangrijk genoeg om vóór dit wetsvoorstel te stemmen. Daar is dus echter nog wat interne discussie voor nodig.

De heer **Öztürk** (Groep Kuzu/Öztürk):

De heer De Graaf van de PVV heeft het vaak over assimilatie. Nieuwkomers moeten volgens hem assimileren en zo. Vindt hij ook dat Nederlanders die in het buitenland wonen, bij-

voorbeeld in Duitsland, in China of in Brazilië, geassimileerd moeten worden in het land waar ze dan wonen? De vraag is ook: hoe ziet die assimilatie er dan uit? Moeten mensen zich blonderen, zoals Geert Wilders, of helemaal kaalscheren, zoals De Graaf? Hoe ziet die assimilatieproces eruit?

De heer De Graaf (PVV):

Assimileren ziet er in ieder geval niet zo uit zoals de heer Öztürk dat heeft geprobeerd in Nederland. Dan hebben we het namelijk over integratie en daar zien we dan ook meteen de schadelijke gevolgen van. De PvdA heeft veel moeite gehad, met de heer Öztürk en de heer Kuzu. Laat ik het zo zeggen: ik vind hen nou niet het toonbeeld van assimilatie. Daarnaast maakt de heer Öztürk een aannamefout. Hij vraagt: moeten Nederlanders in het buitenland worden geassimileerd? Alsof het een proces is dat de overheid in handen heeft. Nee, u kunt wel gebaren, mijnheer Öztürk, maar luister nou goed. De heer Öztürk heeft het over "worden geassimileerd". Het gaat erom dat mensen zichzelf assimileren. Sterker nog, de heer Öztürk heeft daar waar schijnlijk wel goed naar geluisterd het afgelopen jaar. Ik heb altijd het volgende voorbeeld gegeven. Als een Nederlander, of als ikzelf, naar een ander land zou gaan, dan zou ik mij vóór vertrek oriënteren op de taal van dat land. Sterker nog, ik zou die taal leren voordat ik ging. Ik zou me oriënteren op de arbeidsmarkt, ik zou me oriënteren op scholen voor mijn kinderen. En ik zou me daar volledig aanpassen, als ik daar een kans zou krijgen om aan die samenleving deel te mogen nemen, bij te dragen en daar ook belasting te betalen. Dan zou ik mezélf inderdaad volledig in die maatschappij assimileren. Dat vind ik heel normaal, ja. Dat is een ruim antwoord op een kleine vraag.

De heer Öztürk (Groep Kuzu/Öztürk):

Dus als de heer De Graaf naar Marokko zou verhuizen, dan zou hij een Marokkaanse Graaf worden? Dat zegt hij dus.

De heer De Graaf (PVV):

Ja, alleen zou ik niet naar Marokko gaan. Maar dat is geen verrassing, denk ik.

De voorzitter:

Wat is uw vraag?

De heer Öztürk (Groep Kuzu/Öztürk):

Dat is nou precies het probleem: hoe moeten mensen zich hier aanpassen? Daar zijn we in dit land niet over uit. Eigenlijk zijn we er aan de andere kant wel over uit. We hebben hier de Grondwet en we hebben hier onze wetten. Ik vraag de PVV: als mensen zich hier aan alle wetten en regels houden, wat moeten ze dan nog meer doen volgens de PVV? Dat is toch genoeg?

De heer De Graaf (PVV):

Ik gaf tussendoor al even antwoord op het eerste deel. Ik zou natuurlijk nooit naar Marokko gaan. Ik zou andere keuzes maken. Voorlopig ben ik nog steeds hartstikke gek op dit mooie land en ook op de regels en de wetten die er zijn. Ik ben alleen niet gek op de wetten die wij proberen te veranderen. Aanscherping van de inburgering en streven naar

assimilatie is daar één manier voor. We proberen dat niet voor niets te veranderen. Eigenlijk heb ik het antwoord al gegeven in mijn antwoord op de eerste vraag van de heer Öztürk. Wat moeten mensen nog meer doen? De heer Öztürk probeerde daar net een karikatuur van te maken. Dat hebben we vanmorgen ook veel gezien en dat hebben we net ook al even gezien. Maar karikaturen maken van een wetsvoorstel dat voorligt, is natuurlijk niet zo zinnig, helemaal niet als het om serieuze zaken als deze gaat. Daar laat ik het antwoord dus maar even op liggen.

□

De heer Bisschop (SGP):

Voorzitter. Lid worden van een gemeenschap, toetreden tot een gemeenschap en deelnemen aan een gemeenschap zijn bijzondere momenten. Het is terecht dat daaraan bijzondere aandacht wordt besteed. Het gebeurt in studentenverenigingen bij de inauguratie van eerstejaars — dat heet meestal iets anders, maar vooruit — en het gebeurt zelfs in kloosterorden, voor zover die nu nog nieuwe leden ontvangen, na het doorlopen van het noviciaat. Het is ook voor de samenleving als geheel niet meer dan logisch. Van nieuwkomers die bij de gemeenschap willen horen, mogen we de belofte verwachten dat zij hun steentje willen bijdragen.

Er wordt sinds een aantal jaar weer meer aandacht besteed aan de verlening van het Nederlanderschap, maar bij de aankomst in Nederland gaat het er allemaal nog een beetje kaaltjes aan toen. Nieuwkomers worden wel aan een examen onderworpen, maar de mogelijkheid om hun bereidheid tot betrokkenheid te verklaren, ontbreekt. De SGP vindt dat we die verklaring van iedereen mogen verwachten, ongeacht de vraag of nieuwkomers na verloop van tijd ook Nederlanders zullen worden.

De SGP vindt de strekking van dit wetsvoorstel sympathiek. Laat daar geen misverstand over bestaan. Ik wil op een paar punten nader inzoomen, allereerst op het karakter van de participatieverklaring. In de stukken geeft de regering aan dat herhaling een goede leermeester is. Dat is terecht. De kennis die nieuwkomers in het participatieverklaringstraject opdoen, wordt daarna verdiept in de voorbereiding op het examen. De SGP heeft geen enkele behoefte om dat tegen te spreken. Maar de toegevoegde waarde van de participatieverklaring is vooral dat de nieuwkomers zich bereid verklaren om zich in te zetten voor de samenleving waarvan zij deel willen uitmaken. Dat onderdeel missen wij in het huidige stelsel.

De SGP vindt het daarom merkwaardig dat de participatieverklaring, als afrondende handeling, niet in het wetsvoorstel wordt genoemd, laat staan dat het karakter ervan wordt beschreven. De SGP begrijpt dan ook niet hoe de regering in de nota naar aanleiding van het verslag kan stellen dat wettelijk wordt geregeld dat het participatieverklaringstraject dient te bestaan uit enerzijds een inleiding in de kernwaarden van de Nederlandse samenleving en anderzijds de ondertekening van de participatieverklaring. Die basale tweeslag volgt niet noodzakelijkerwijs uit dit wetsvoorstel. Het voorstel bevat alleen het woord "participatieverklaringstraject". Het ontbreken van de basale structuur is ons inziens moeilijk te verenigen met de aanwijzingen voor de regelgeving. Het zou goed zijn als we voor de toekomst beknopt en duidelijk vastleggen wat de bedoeling is. Ik

verneem daarom graag de visie op het amendement-Dijkgraaf/Heerma op stuk nr. 8. Het volgt nauwgezet de bedoeling van de regering. Ik vlei mij dan ook met de hoop op een positieve reactie van de minister.

Het tweede aandachtspunt waarbij ik nog even wil stilstaan, is de duidelijkheid over kernwaarden. De SGP vindt het logisch dat de participatieverklaring in een ministeriële regeling wordt vastgelegd. Tekstuele wijzigingen in de verklaring hoeven niet meteen tot een parlementaire procedure te leiden. Tegelijkertijd moet wel duidelijk zijn welke kernwaarden de participatieverklaring inhoud geven. De SGP vindt de begrippen "vrijheid", "gelijkheid" en "solidariteit" niet zo gek gekozen. In de toelichting worden de tekstuele alternatieven "gelijkwaardigheid" en "verbondenheid" gebruikt. De SGP wil niet twisten over de precieze woordkeus, maar zij wil wel weten of de minister kan bevestigen dat er niet zomaar extra kernwaarden aan de participatieverklaring kunnen worden toegevoegd. Onderkent de regering dat wel een wetswijziging nodig zou zijn als een politieke meerderheid bijvoorbeeld van mening is dat een waarde als "zelfontplooiing" zou moeten worden toegevoegd? Het kan de bedoeling niet zijn dat de waarden die nu de inhoud van het wetsvoorstel bepalen bij ministeriële regeling zomaar veranderd zouden kunnen worden.

De heer Van Meenen (D66):

De heer Bisschop en ik kennen elkaar heel erg goed, want wij voeren heel vaak debatten over onderwijs. Ik ken de heer Bisschop als iemand die namens de SGP in onderwijsdebatten voortdurend bezig is om allerlei flauwekul te ontmaskeren en daar haarfijn de vinger op te leggen. Daarom kan ik zijn bijdrage zo slecht begrijpen. De heer Bisschop moet het toch met mij eens zijn dat het nogal merkwaardig is dat je onder dwang iemand laat verklaren dat hij zal gaan bijdragen, op straffe van een boete. Dat is toch flauwekul, die de heer Bisschop in het onderwijs in ieder geval nooit zou accepteren?

De heer Bisschop (SGP):

Ik heb mij dat bij de voorbereiding ook wel afgevraagd. Welke functie heeft nou zo'n participatieverklaring? Zeef je daarmee mensen die dat feitelijk echt niet willen, er ook echt uit? Ik weet het niet zeker. Ik heb het voor mijzelf als volgt uitgelegd. Eigenlijk zou je dit als een soort voortraject kunnen zien. Je bent hier en je bent vreemd voor ons, met alle respect. We ontvangen je en de rechten en plichten staan jou als nieuwkomer ten dienste, maar we willen van jou ook weten of jij loyaal gaat zijn aan onze samenleving. Het is een soort voortraject. Vervolgens volgt het hele examentraject nog en dan vindt die verdiepingsslag plaats waar de regering ook over spreekt. In die zin vind ik het niet onzinnig.

De heer Van Meenen (D66):

Maar met alle waardering voor mijn teerbeminde collega: we hebben het hier over een verklaring en die wordt afgelegd op een moment dat degene die die verklaring moet afleggen, nauwelijks kan begrijpen waar die over gaat. Stel je voor dat je dat bij een studentenvereniging zou doen. Je maakt een in het Chinees gestelde verklaring en je zegt: die moet je ondertekenen en anders krijg je een boete. Dat gaan we dan wel bij deze nieuwkomers doen. Wat geeft dat voor indruk? Waarom moet dat, als het al moet, op dat moment?

Waarom moet het überhaupt? Ik ken de SGP als een zeer staatsrechtelijke partij. Iedere Nederlander wordt toch geacht de wet te kennen? Daar staan al die kernwaarden in en dat is ook niet zomaar even uit te breiden, wat de SGP voorstaat. Waarom houden we het daar niet bij, bij dat feit? Zeg gewoon tegen die nieuwkomer, zoals u dat tegen iedereen zegt: je wordt gewoon geacht je aan de wet te houden en dat is deze wet. Daar hoeft je niet apart voor te tekenen. Dat heb ik ook nooit hoeven doen en u ook niet. Waarom? Wat wordt Nederland hier beter van?

De heer Bisschop (SGP):

Dan vraagt u mij in een glazen bol te kijken waarover ik niet beschik. Dat kan ik dus niet voorspellen. Het verschil is dat de heer Van Meenen en ik als Nederlander zijn geboren. Dit gaat over nieuwkomers die nog geen Nederlander zijn en die je door middel van zo'n participatieverklaring noodzaakt om zich rekenschap te geven van waar ze aan gaan beginnen. Wil je hier werkelijk toe behoren? Als dat initiële traject, die propedeuse om het zo te zeggen, is afgerond, wordt dat bekrachtigd met de verklaring: ik wil aan dat traject beginnen. Vervolgens gaat de inburgeringscursus verder. Daar zie ik de meerwaarde in liggen.

Mevrouw Voortman (GroenLinks):

Ik heb nog een vraag over de participatieverklaring. De heer Bisschop zegt dus: het lijkt mij heel goed voor nieuwkomers. Maar er zijn ook mensen die al hun hele leven in Nederland wonen en toch vinden dat als het gaat om mannen en vrouwen, er een verschil is tussen wat mannen zouden moeten mogen en wat vrouwen zouden moeten mogen. Zou het daarom niet veel nuttiger zijn om zo'n participatieverklaring voor iedereen verplicht te stellen?

De heer Bisschop (SGP):

Bedoelt mevrouw Voortman: ook voor geboren Nederlanders?

Mevrouw Voortman (GroenLinks):

Ja, voor mensen die niet vinden dat mannen en vrouwen gelijk zijn.

De heer Bisschop (SGP):

Ik weet niet of dat het grootste probleem is. Daar bestaan wat verschillende visies over. Dat is bekend. Onder andere de SGP heeft daar ook een uitgesproken visie op, waarbij gelijkwaardigheid, respectvolle omgang en acceptatie enzovoorts volstrekt niet in het geding zijn. Maar om ter wille van enkele duizenden nieuwkomers op jaarbasis miljoenen Nederlanders een verklaring te laten ondertekenen, lijkt mij een beetje te veel van het goede. Bovendien worden Nederlanders als Nederlander geboren, terwijl degene van wie een participatieverklaring wordt gevraagd hier als vreemdeling is binnengekomen. Die wil je de kans bieden om in te burgeren, maar dan vraag je wel om loyaliteit aan de samenleving. Ik neem aan dat de diversiteit ten aanzien van de interpretatie van sommige rechten in die inburgeringscursus ook aan de orde komt. Dat hoort allemaal bij de Nederlandse samenleving.

Mevrouw **Voortman** (GroenLinks):

Dat is het traject, maar ik heb het over de verklaring. De suggestie is toch wel een beetje dat een deel van de nieuwkomers hier niet achter zal staan. Het zou best kunnen dat sommige nieuwkomers hier nog niet helemaal achter staan, maar een groot deel van de nieuwkomers wel. Die krijgen ook die verklaring voorgelegd. Waarom is het dan onterecht om van mensen die hier al heel lang wonen, te vragen om die verklaring te tekenen? En waarom is het niet onterecht om dat te vragen van mensen die hier nieuw komen?

De heer **Bisschop** (SGP):

Juist omdat het nieuwkomers zijn. Ze komen vreemd in deze samenleving. Het is reëel om deze mensen erop te wijzen: besef goed waar u aan begint. Dit is onze samenleving, hier bent u te gast, hier kunt u een plaats verwerven en wij vragen loyaliteit van u om een bijdrage aan die samenleving te leveren. Ik vind dat niet zo heel vreemd. Ik zie dat meer als een zorgvuldige start voordat die mensen dat hele traject ingaan. Dat kan ook voorkomen dat het op een teleurstelling uitloopt.

Ik vervolg mijn betoog. Het derde punt waarop ik wil inzoomen, is de sanctie op weigering. Bij het ondertekenen van de participatieverklaring is volgens de regering duidelijk dat er sprake is van het sluitstuk van dit onderdeel van het inburgeringstraject, het eerste onderdeel. Die visie deelt de SGP. Het is begrijpelijk dat de regering niet wil belemmeren dat de inburgeraars al met andere onderdelen van het examen aan de slag gaan voordat zij de participatieverklaring hebben ondertekend. Daarover verschillen wij niet van mening. De kernvraag voor ons is wel waarom nieuwkomers nog verder mogen inburgeren en ondersteuning mogen ontvangen nadat zij geweigerd hebben hun bereidheid tot participatie te verklaren. Dat is wat ons betreft een vreemde situatie. Waarom verbinden we aan de duidelijke weigering om mee te doen geen verdergaande gevolgen dan een boete? Het amendement-Dijkgraaf/Heerma op stuk nr. 9 zorgt er in ieder geval voor dat deze nieuwkomers dan geen recht meer hebben op een lening. Ik verneem daarop graag de reactie van de regering.

Mijn vierde punt is de handhaving. De Algemene Rekenkamer heeft terecht aandacht gevraagd voor de kwaliteit van de inburgeringscursussen en het slagingspercentage. Wij doen een suggestie waardoor het slagingskans kan verbeteren. We zoeken het vooral in een bepaalde vorm van, summiere, begeleiding. In het huidige systeem wacht DUO met het beoordelen van de resultaten totdat de inburgeringstermijn van drie jaar verstreken is. Het zou mooi zijn als veel eerder signalen worden afgegeven als het misloopt met de inburgeraars, bijvoorbeeld als ze nauwelijks aanwezig zijn op de cursussen. DUO zou dan een waarschuwing kunnen afgeven, eventueel in de vorm van een soort bindend studieadvies, dat bijvoorbeeld gevolgen kan hebben voor de lening die afgesloten is. Taalscholen zijn al verplicht om aan DUO op verzoek gegevens over presentie te verstrekken. Dus wat dat betreft moet de informatievoorziening dan wel lukken. Zou de minister deze denkrichting om het toezicht op het proces wat meer vorm te geven, eens nader willen verkennen?

De SGP vindt het belangrijk dat de sanctie van het verlies van de verblijfsvergunning daadwerkelijk wordt benut als

de inburgeraar verwijtbaar niet voldoet aan de verplichting. Kan de minister toezeggen dat hij de Kamer hierover periodiek informeert? Daarbij gaat het over aantallen en achtergronden.

De regering geeft aan dat zij een afzonderlijke ontheffing voor het ondertekenen van de participatieverklaring niet nodig vindt. Daarop krijgen wij graag een nadere toelichting. Waarom wordt verondersteld dat iedereen die niet in staat is om het inburgeringsexamen te halen, ook niet in staat zou zijn om eenvoudig zijn bereidheid uit te spreken? Het ondertekenen van de verklaring zou wat ons betreft echt door vrijwel iedereen moeten gebeuren.

De **voorzitter**:

Ik zeg alvast tegen de collega's dat de heer Öztürk als laatste spreker het woord zal voeren, na de heer Azmani.

De heer **Pieter Heerma** (CDA):

Voorzitter. Het voorliggende wetsvoorstel kent twee elementen: de toevoeging van het participatieverklaringstraject aan de inburgering en de wettelijke verankering van de grotere rol die gemeenten in de vorm van de maatschappelijke ondersteuning krijgen bij de inburgering van vluchtelingen. Voor mijn fractie geldt dat wij in de basis positief zijn over beide elementen van deze wet. Wel wil ik daarbij de kanttekening maken dat, toen de minister het idee van het participatiecontract voor het eerst presenteerde, de omvang en de aard van zijn voorstel groter was dan wat er nu ligt. Dat heeft te maken met het wegvallen van de term "contract" maar vooral met de beperking van de groep waarop dit van toepassing is. De minister had immers ooit de intentie om dit ook voor Europese migranten en Turkse migranten te laten gelden. Mijn fractie vindt het jammer dat dit niet zo groot is geworden als de minister had aangekondigd. Het is niet voor het eerst dat de gewekte verwachtingen groter waren dan de uiteindelijke resultaten; daar hebben wij het ook bij de begrotingsbehandeling over gehad. Tegelijkertijd vind ik dat met dit wetsvoorstel wel een stap in de goede richting wordt gezet. Mijn fractie is dan ook blij dat wij dit wetsvoorstel nog kunnen bespreken aan het eind van deze kabinetsperiode. De minister heeft in het laatste algemeen overleg uitgelegd waarom dit niet eerder kon, want dat zou nog mooier zijn geweest.

Wij steunen dus de invoering van een verplicht participatieverklaringstraject als onderdeel van de bestaande inburgering, maar wij hebben nog wel een aantal vragen, die deels aansluiten op de vragen die de collega van de SGP zojuist stelde, mede omdat wij gezamenlijk een aantal amendementen hebben ingediend.

De eerste vraag gaat echter over de bredere grondslag, die de minister oorspronkelijk voor ogen had. Kan de minister toch nog eens uiteenzetten door welke beperking wij de participatieverklaring niet kunnen vragen aan Europese of Turkse niet-inburgeringsplichtige migranten? Het is jammer dat dit niet kan. De minister schrijft dat wel gestimuleerd wordt dat mensen hier vrijwillig aan meedoen. Als de heer Elias voorzitter is, mag ik nooit Engels praten, maar hij zit hier nu niet. Dit is een secondbestoptie, een goed alternatief, maar kan de minister uiteenzetten wat er op lokaal niveau precies gedaan gaat worden om te stimuleren dat niet-

inburgeringsplichtige migranten toch meedoen aan het traject en ook aan de verklaring?

Over de verankering van de participatieverklaring in de wet heb ik samen met de heer Dijkgraaf van de SGP een amendement gemaakt. Ik ben zeer benieuwd naar de reactie van de minister op dat amendement, omdat de participatieverklaring daarmee wordt verankerd in de wet. Volgens ons gebeurt dat op dit moment niet.

Mevrouw Karabulut (SP):

Gaat het bij het vrijwillig ondertekenen van de verklaring door niet-inburgeringsplichtige migranten om alle migranten, dus ook om de arbeidsmigranten en ongeacht de achtergrond? Of heeft de heer Heerma het alleen over de migranten met een Turkse achtergrond?

De heer Pieter Heerma (CDA):

Het is goed dat mevrouw Karabulut deze vraag stelt als ik niet duidelijk ben geweest. In het oorspronkelijke voorstel van de minister, waarover in naar ik meen de NRC destijds een heel groot artikel stond, was sprake van een participatiecontract, dat ook zou gelden voor migranten, ook arbeidsmigranten, uit de EU en voor Turkse migranten, die vanwege het associatieverdrag ook niet inburgeringsplichtig zijn. De minister gaf daarbij aan dat dit een haakje gaf om ook voor bijvoorbeeld Oost-Europese migranten binnen Europa en voor Turkse migranten iets te doen, ondanks het feit dat zij niet inburgeringsplichtig zijn. Dat is uit het uiteindelijke voorstel gebleven, maar in de nota naar aanleiding van het verslag, dat mevrouw Karabulut natuurlijk ook heeft gelezen, wordt wel gemeld dat op lokaal niveau wordt bekeken hoe deze mensen gestimuleerd kunnen worden om toch vrijwillig mee te doen. Ik vind dat een goed idee. Het gaat niet alleen om migranten uit Turkije, het gaat ook om migranten binnen Europa. Mijn vraag aan de minister was wat er op lokaal niveau precies gebeurt om dat te stimuleren. Als ik dus onduidelijk was op dit punt, hoop ik het bij dezen rechtgezet te hebben.

Mevrouw Karabulut (SP):

Dus: voor alle migranten.

De heer Pieter Heerma (CDA):

Ja.

In aanvulling op het amendement dat ik met de heer Dijkgraaf heb ingediend — eigenlijk moet ik zeggen: het amendement dat de heer Dijkgraaf met mij heeft ingediend, omdat de SGP het initiatief hiertoe heeft genomen — overweeg ik een tweede amendement, over een punt waaraan de SGP-fractie volgens mij net ook al raakte. Ik ben positief over de tekst van de participatieverklaring. Ik heb de neiging om nu wat normatief te zijn: zelf zou ik het misschien nog wat ... Toch vind ik het knap dat daarin de balans is gevonden — ik had het er net in het interruptiedebat met mevrouw Voortman ook over — tussen enerzijds wat er qua rechten en plichten uit de Grondwet volgt en anderzijds toch ook nog wat meer over solidariteit en participatie. Volgens mij is echter niet geregeld dat aanpassing van deze tekst langs de Kamer moet gaan. Dat vind ik eigenlijk raar. Als we wettelijk vastleggen dat dit gaat gebeuren, dan wil ik ook dat de Kamer een rol krijgt als in

de toekomst een nieuwe minister of een nieuw kabinet die tekst dusdanig wil wijzigen dat die niet meer in lijn is met wat wij hier bespreken. Ik overweeg dus een amendement — ik heb het nog niet af — om ervoor te zorgen dat de Kamer altijd betrokken wordt bij wijziging van de tekst. Het zou theoretisch ook via een motie kunnen, maar ik denk dat het wellicht het best is om het via een amendement te doen. Ik vraag een reactie van de minister op de assumptie dat het nu niet geregeld is. Klopt dat? En is hij het ermee eens dat het wel geregeld zou moeten worden? Dus naast het amendement waarmee wordt geregeld dat het doel van de participatieverklaring ook in de wet staat, komt er dan een amendement waarmee wordt geregeld dat een wijziging van de tekst langs de Kamer moet.

Ik heb nog twee vragen over de consequenties van niet inburgeren. De eerste vraag betreft een discussie die we al heel lang voeren, waarover ik de heer Azmani vanochtend ook in het nieuws zag: de ultieme sanctie op de weigering om in te burgeren, moet kunnen zijn dat je je verblijfsstatus verliest. De Bisschop vroeg er namens de SGP net ook al naar. Ik vind dat ook al een tijd. Ik heb er ook al een aantal keren uitspraken over gedaan. Ik wil graag van de minister horen wat de stand van zaken is. Zijn er al vorderingen? Worden er met deze ultieme sanctie als stok achter de deur in het inburgeringstraject al meer meters gemaakt, zowel in Nederland als op Europees niveau, waarnaar de minister eerder verwezen heeft?

Ik kom op mijn tweede vraag op dit punt. Het gaat deels over sancties, maar het gaat hier ook over wederkerigheid. Als je weigert om de participatieverklaring te ondertekenen, als je dus weigert om mee te doen, mag je dan aanspraak maken op de lening die bij het systeem hoort? Je wilt niet meedoen aan het systeem, maar je maakt wel aanspraak op een lening. Ook hierover heb ik samen met de SGP een amendement ingediend. Ik krijg hierop graag een reactie van de minister.

Mevrouw Karabulut (SP):

De heer Heerma heeft net als inderdaad de heer Azmani in de afgelopen jaren gehamerd op de handhaving en gevraagd waarom mensen hun verblijfsrecht niet wordt afgepakt als zij niet slagen. Maar wat is de analyse van de heer Heerma? Suggereert hij dat de handhaving niet op orde is? Of heeft hij feiten op basis waarvan hij zegt dat inburgeraars zich massaal onttrekken aan de inburgeringsplicht, althans dat een deel van hen dat doet? Voor mij is dat niet helder.

De heer Pieter Heerma (CDA):

Dan ben ik blij dat mevrouw Karabulut mij opnieuw de kans biedt om dat nader uiteen te zetten. Ik heb hier inderdaad bij herhaling al naar gevraagd. Ik heb het altijd over de ultimosanctie als mensen weigeren in te burgeren. Dat is niet hetzelfde als je inburgeringsexamen niet op tijd halen. Dat is ook een probleem, waar mevrouw Karabulut ook over gesproken heeft. Maar mijn fractie — dat staat ook in het verkiezingsprogramma — is van mening dat als je pertinent weigert in te burgeren, daarop in ultimo de sanctie moet zijn dat je je verblijfsvergunning kunt verliezen. Dat heeft de afgelopen twee jaar veel discussie opgeleverd, omdat de VVD eerder stelde dat dit al het geval was. Inmiddels is langzaam maar zeker duidelijk geworden dat

het in de praktijk niet zo is. De VVD pleit er nu dus ook voor dat die sanctie er in ultimo is. Dit is wat wij vinden. Dat is niet hetzelfde als zeggen: iedereen gooit er met de pet naar en moet als hij het niet binnen de termijn redt zijn verblijfs-status verliezen. Het is wellicht wel een harder en steviger eis dan de SP-fractie zou willen, maar ik hoop dat ik de nuance ervan hiermee ook duidelijk maak.

Mevrouw Karabulut (SP):

Die is inderdaad helder. Mag ik de heer Heerma dan ook vragen of hij signalen heeft gekregen dat inburgeraars inderdaad weigeren in te burgeren?

De heer Pieter Heerma (CDA):

Ik ga daar twee antwoorden op geven. Het eerste antwoord is dat ik vind dat voor een werkend systeem de in-ultimosanctie er ten principale moet zijn. Daar begint het bij. Het is voor mij dus ook een principekwestie van het stelsel. Mijn tweede antwoord is: ja, die signalen zijn er. Die zijn bijvoorbeeld aan de orde geweest in een hoorzitting in de Kamer waarbij wij samen aanwezig waren en die volgens mij ook door mevrouw Karabulut georganiseerd was. Het ging daarbij over de problematiek van achtergelaten vrouwen in gedwongen huwelijken. Het was volgens mij sowieso een indrukwekkende hoorzitting. Maar er waren ook aanwezigen die zeiden dat er huwelijksmigranten waren die thuis opgesloten werden, omdat de partner liever een boete betaalde dan dat hij zijn vrouw liet inburgeren. Dat is een voorbeeld van signalen, die wij gezamenlijk in zo'n hoorzitting kregen, dat er ook nu problemen zijn in het stelsel en met het systeem als er geen in-ultimosanctie is.

Mevrouw Karabulut (SP):

Dat is zeker, maar die man is Nederlander, dus die kun je niet uitzetten. En die onderdrukte vrouw uitzetten lijkt mij ook niet een manier om dit op te lossen. Maar het punt van de heer Heerma is mij helder. Het ging mij er meer om dat dit vaak in één adem wordt genoemd met alle problemen rondom de inburgering. Daarmee wordt soms ook de suggestie gewekt, vooral door de VVD, dat inburgeraars zich massaal onttrekken aan de inburgeringsplicht en er derhalve steeds strengere eisen nodig zijn. Dat is dus niet het geval, ook niet volgens de heer Heerma.

De heer Pieter Heerma (CDA):

Er zijn veel problemen met het stelsel. Mevrouw Karabulut en ik hebben de afgelopen jaren in diverse AO's geprobeerd om de cijfers boven tafel te krijgen, omdat er al langer signalen zijn dat het niet goed werkt. Verschillende partijen, ook de SP en het CDA, hebben, soms gezamenlijk, voorstellen gedaan om daarin verbetering aan te brengen. Zo heeft de CDA-fractie vandaag een motie ingediend waarmee zij inburgering via de publieke omroepen mogelijk wil maken. Ik weet dat dit betoog ook gehouden is door Jasper van Dijk van de SP-fractie. Dus nee, het is niet alleen dit. Ook wij doen voorstellen om dingen te verbeteren waar het niet goed gaat. Ik vond de inbreng van mevrouw Voortman, hoewel ik het er op veel punten niet mee eens was, wel genuanceerd over het feit dat er de afgelopen jaren stapjes zijn gezet. Zij gaf aan dat het vaak te weinig en te laat was, maar ze was er wel chic over dat er stapjes zijn gezet en dat er ook in deze wet weer stappen worden gezet.

De maatschappelijke ondersteuning, het tweede deel van deze wet, die juist is gericht op vluchtelingen, is ook iets wat mijn fractie steunt. We moeten er namelijk eerlijk over zijn dat vluchtelingen die hier binnenkomen een andere achtergrond hebben dan gezinsmigranten die hier binnenkomen. Dat daartussen in deze wet verschil wordt gemaakt, vind ik dus goed. Wel blijft staan dat ik vind dat in dit systeem de ultieme sanctie het verlies van de verblijfsstatus zou moeten zijn, als je willens en wetens niet inburgert.

Ik heb nog twee vragen. De ene heeft te maken met het systeem van medische vrijstellingen. Hoewel dat vrij strak is — je komt er niet zomaar voor in aanmerking en de percentages zijn ook niet ontzettend hoog — krijg ik signalen uit de praktijk dat groepen inburgeraars met een bepaalde achtergrond verhoudingsgewijs erg vaak gebruikmaken van dat systeem. Er zou ook moedwillig op zijn ingestoken om aan eisen te ontkomen. Ik heb er geen hard bewijs voor, maar ik krijg die lokale signalen soms. Ik vraag daarom aan de minister of hij die signalen ook krijgt. Of is het stelsel van de medische vrijstellingen inderdaad zo strak dat dit niet mogelijk is? En als de minister het niet weet, wil hij dan uitzoeken of het klopt dat bepaalde groepen inburgeraars vaker gebruikmaken van die medische vrijstelling? Dat is een signaal waarop ik graag een reactie wil hebben.

Ten slotte heb ik een vraag die eerder is gesteld. Hoe zit het nou met de beleidsvrijheid van gemeentes om het traject voorafgaand aan het tekenen van de participatieverklaring in te vullen? Kan de minister uiteenzetten hoe die wordt vormgegeven en hoe die nader ingevuld gaat worden? Er komt namelijk ook weer sturing op de inhoud en de vormgeving van die maatschappelijke begeleiding. Ik zou graag een uiteenzetting willen van de vrijheden die gemeentes wel en niet hebben, omdat ik beide kanten daarvan zie. Ik vind het heel goed dat gemeentes beleidsvrijheid hebben. Ik vind dat ze niet te veel bekneld moeten worden. Tegelijkertijd vind ik het ook goed dat er nog regels worden gesteld voor de inhoud en vormgeving. Daarover krijg ik graag een nadere uiteenzetting.

De voorzitter:

Nu zie ik toch mevrouw Karabulut weer.

Mevrouw Karabulut (SP):

Ik geef de heer Heerma altijd graag kansen, en die neemt hij dan meestal ook. Ik heb nog een laatste vraag. Dat hij een warm voorstander is van de participatieverklaring en de maatschappelijke begeleiding en dat daar voordelen aan zitten, is mij duidelijk. Ik deel dat tot op zekere hoogte. Wat rechtvaardigt volgens de CDA-fractie een nieuw, zwaarder sanctieregime, terwijl er al een sanctieregime met boetes bestaat?

De heer Pieter Heerma (CDA):

De participatieverklaring heeft deels een symbolisch karakter. Ik geloof in de kracht van symbolen, maar ik denk dat het goed is als het niet alleen vrijblijvend is en dat er sancties aan verbonden zijn als je je eraan onttrekt. Volgens mij is dat sanctieregime er ook omdat de participatieverklaring aan de voorkant van het inburgeringstraject zit. Ik kijk hierbij overigens ook met een half oog naar de minister in afwachting van zijn beantwoording. Eventuele sancties als

je het niet op tijd af hebt, zitten aan het einde. Volgens mij heb je daar in de tijd een apart systeem voor nodig als je een sanctie wilt hebben. Je kunt ten principale vinden dat er geen sancties moeten zijn, maar volgens mij volstaat het niet om niet iets additioneels te hebben. Zo heb ik het geïnterpreteerd, maar ik laat me graag corrigeren door de minister in eerste termijn als deze interpretatie niet klopt.

Mevrouw Karabulut (SP):

Er zijn sancties, er is een inburgeringsplicht en de participatieverklaring wordt een onderdeel van het inburgeringstraject. Er zit al een redelijk zware sanctie op, nog even los van de praktijk en de handhaving. Ik ben dus op zoek naar de noodzaak om nog een keer met een heel boos gezicht te dreigen met een forse boete. Daar is helemaal geen aanleiding toe. Met de participatieverklaring wil je mensen juist uitnodigen om de samenleving te leren kennen, om zich thuis te voelen en om bepaalde waarden te internaliseren. Uit de pilots blijkt dat de ervaringen van gemeenten en cursisten zitten in dat contact en in het prettige.

De heer Pieter Heerma (CDA):

Luister, het prettige is altijd mooi. Ik gaf in mijn interruptie-debat met mevrouw Voortman ook aan dat de kracht van symbolen rond kernwaarden heel belangrijk is. Ik geloof echter ook in het belang van een sanctieregime. Volgens mij zijn die sancties belangrijk. Dat geldt bij de inburgering, waar wij die ultieme sanctie het liefst ook zouden willen zien, maar het geldt ook voor de participatieverklaring, die aan het begin van het traject zit. Volgens mij is de boete een stuk lager dan de sanctie op de weigering om in te burgeren. Ik vind dit wel degelijk meerwaarde hebben. Het gaat erom dat je duidelijk maakt wat de rechten en plichten en de vrijheden en verantwoordelijkheden zijn in onze samenleving. Dat zit heel mooi in die tekst. Dat er ook consequenties aan verbonden zijn, vind ik goed. Sterker nog, samen met de SGP-fractie vinden wij dat aan de wederkerigheid van dit proces ook vast zou moeten zitten dat je niet in aanmerking komt voor een lening als je weigert te tekenen. We verschillen hierover van mening, maar ik vind wel degelijk dat het bij het proces hoort.

De voorzitter:

U blijft van mening verschillen, denk ik.

Mevrouw Karabulut (SP):

Nog één keer?

De voorzitter:

Echt kort dan, geen drie minuten, maar twintig seconden.

Mevrouw Karabulut (SP):

Het moet natuurlijk allemaal wel proportioneel zijn. Ik wil de heer Heerma alleen maar vragen om serieus naar ons amendement te kijken en na te denken over alle Nederlanders die in het kader van gezinshereniging hun partner hierheen halen, hun stinkende best doen en iets van wederkerigheid vanuit de overheid verwachten. Zij vinden het heel vervelend dat er gedreigd wordt met een nog hogere boete, terwijl zij hun stinkende best doen en er al

een sanctie- en handavingsregime is. Dat wil ik de heer Heerma nog ter overweging meegeven.

De heer Pieter Heerma (CDA):

Daar ga ik dan toch kort op reageren. Ik kijk altijd serieus naar de amendementen die de SP indient. Tegelijkertijd zitten het CDA en de SP hier echt anders in. Het systeem kent rechten en plichten, vrijheden en verantwoordelijkheden. Ik vind het juist in het kader van de wederkerigheid goed dat er ook consequenties aan zijn verbonden als je dat niet doet. De woordvoerder van D66 sprak al over een papiertje, over een papieren tijger die niets voorstelt. Dat zou de andere kant van de discussie zijn. Ik vind dat die twee kanten daarin tot uitdrukking moeten komen. Verder ben ik van mening dat het sanctioneren als je je daaraan onttrekt, wel degelijk proportioneel is.

□

De heer Monasch (Monasch):

Voorzitter. Dit debat richt zich op twee zaken: het voorstel om de participatieverklaring als nieuw onderdeel toe te voegen aan het inburgeringsexamen, en het wettelijk verplichten van maatschappelijke begeleiding van inburgeraars. Daarnaast waart natuurlijk ook het rapport rond van de Algemene Rekenkamer van een paar weken geleden over de evaluatie van de bestaande Wet inburgering. Dit rapport is en was een klap in het gezicht van iedereen die hoopt dat de inburgering goed verloopt. Sinds de invoering van de Wet inburgering in 2013 is het aantal mensen dat slaagt voor het inburgeringsexamen, dramatisch gedaald: van ruim 80% eerst naar nog slechts zo'n 39% nu. Dat is een enorme afname. De vraag is waarom de minister niet eerder heeft ingegrepen. Waarom komt hij nu pas met aanpassingen in de voorstellen die wij vandaag bespreken? Vindt hij die aanpassingen in het licht van dat rapport voldoende? Ik krijg hierop graag een reactie van de minister. Is het gelet op de desastreuze cijfers niet onverantwoord dat de minister in de wetswijziging die hij voorstelt, blijft vasthouden aan het principe van de eigen verantwoordelijkheid van de inburgeraar? Zal dit niet opnieuw tot vernietigende cijfers leiden? Ik hoor graag waarom de minister dat vertrouwen nu wel heeft.

Wie hier een nieuw leven wil opbouwen, heeft vanzelfsprekend een eigen verantwoordelijkheid om zich daarvoor in te zetten. Het is echter te naïef om te denken dan nieuwkomers die bijvoorbeeld de Nederlandse taal niet machtig zijn en de weg naar publieke instellingen al helemaal niet kennen, het wel even zullen regelen. Als je die lijn doortrekt, is het dan niet onverantwoord om te blijven uitgaan van het principe van de eigen verantwoordelijkheid, zeker gelet op het grote belang en de grote maatschappelijke urgentie van de inburgering? Op dit moment is dat toch wel een van de grootste maatschappelijke thema's in ons land.

Als je ziet waar wij nu beland zijn in Nederland met de mensen die ons land binnenkomen via arbeidsmigratie dan wel gezinshereniging of een asielaanvraag, is het dan geen zaak dat in een volgend kabinet beleidsterreinen worden samengevoegd? Wordt het niet tijd dat er een apart ministerie voor migratie komt? Nu loopt de een achter het COA aan, de ander is daar aan het inburgeren en daarnaast krijgen de gemeenten weer een plukje. Vervolgens zien wij wederom door het bos de bomen niet meer. Zou het niet

veel verstandiger zijn om die beleidsterreinen in een volgend kabinet samen te voegen? Hoe kijkt de minister daartegenaan gelet op zijn ervaring? Hij heeft immers ook met andere bewindspersonen te maken. Laten wij wel zijn, uiteindelijk is het beeld toch dat de opvang tamelijk chaotisch is en de cijfers over de inburgering in de afgelopen jaren spreken boekdelen.

Ik kom bij de participatieverklaring. Volgens de eerdere antwoorden van de minister maakt Europese regelgeving met betrekking tot het vrij verkeer van personen het welhaast onmogelijk om het traject van de participatieverklaring ook verplicht op te leggen aan EU-migranten en bijvoorbeeld Turkse migranten. Is het niet onacceptabel, zeker gelet op de huidige ontwikkelingen in Turkije en de ontwikkelingen afgelopen zomer in Nederland, om die regelgeving ook van toepassing te verklaren op bijvoorbeeld Turkse migranten? De minister schrijft dat het geen realistische mogelijkheid is. Politiek is volgens mij nog altijd proberen een volgende stap te zetten. Ziet hij geen mogelijkheden om dat wel te realiseren?

In dit verband hebben wij de minister de laatste tijd horen zeggen dat hij paal en perk wil stellen aan arbeidsmigratie binnen de Europese Unie. Dat is heel verstandig en het is een goed voorstel. Als je kritisch bent over die migratie, betekent dit dan ook dat de inburgering en de trajecten die worden opgezet, ook van toepassing worden verklaard op EU-migranten zoals Roemenen en Bulgaren? Van hen werd eerst werd gezegd dat ze nauwelijks naar Nederland zouden komen, maar recente cijfers van het CBS wijzen het tegendeel uit.

In de participatieverklaring staan kennis en bewustwording van de Nederlandse kernwaarden en deelname aan de samenleving centraal. Op welke manier verwacht de minister dat een actieve deelname aan de maatschappij met behulp van zo'n verklaring ook echt bereikt wordt? Kan hij daar voorbeelden van geven?

Een van de zaken waarover door velen met teleurstelling wordt gesproken, is dat we niet meer actief duale trajecten stimuleren, wat betekent inburgering combineren met werk, onderwijs of maatschappelijke participatie. Zouden we daar niet naar terug moeten? Ik heb dat net ook al aangegeven bij het betoog van de heer Van Meenen; zouden we er niet veel meer voor moeten zorgen dat die inburgering een publieke taak is? Misschien moeten we minder mensen opvangen, maar laten we die mensen dan ook goed opvangen in plaats van dat we ze aan hun lot overlaten in kwetsbare wijken. Is datgene wat nu voorligt dus niet veel te vrijblijvend? Moeten we niet op zoek gaan naar een inburgering — dat zou de minister gelet op zijn politieke achtergrond wellicht moeten aanspreken — waarbij het gewoon een publieke taak is en we het niet meer overlaten aan allerlei bureautjes en aan gemeenten die allemaal zelf aan een participatieverklaring gaan werken? Hoe kijkt de minister daartegenaan? Hoe krijgen we daar enige eenvoudigheid in? Ik kan mij voorstellen dat een gemeente met de ene politieke voorkeur iets anders zal verwachten dan een gemeente met een andere politieke voorkeur. We hebben hier al een partij die praat over de republiek Amsterdam. Hoe ziet die verklaring er dan uit vergeleken met de verklaring in de gemeente Barneveld? Kunnen we verwachten dat er eenvoudigheid komt in die participatieverklaring?

Ik rond af. Wij van Nieuwe Wegen hebben op dit moment het gevoel dat dit wetsvoorstel, ook al is het goed bedoeld, volstrekt niet toereikend is voor de problemen waar we mee te maken hebben op het gebied van migratie en inburgering. Het is volgens ons veel meer een publieke taak. We moeten zorgen dat we om mensen heen gaan staan. We kunnen er grenzen aan stellen en een exact aantal zal nooit te noemen zijn, maar voor ons geldt wel: liever minder goed dan er te veel aan hun lot overlaten en dat ook nog eens in kwetsbare wijken. Daarom is bij ons nog niet de conclusie dat wat nu voorligt, het antwoord is dat we moeten geven, zeker daar we aan de vooravond staan van een nieuw kabinet, waar wat ons betreft een veelomvattender aanpak nodig is, te beginnen bij een nieuw ministerie van migratie om dit soort zaken tegelijkertijd en integraal aan te pakken.

De heer **Marcouch** (PvdA):

Voorzitter. Dit is een mooie dag. De minister helpt onze samenleving vooruit met een verbetering van de Wet inburgering door het inburgeringsonderwijs uit te breiden met de overdracht van onze waarden en die een plek te geven in de wet. Dat biedt houvast en dat hebben we hard nodig, want veel Nederlanders maken zich grote zorgen over een dreigend verlies van identiteit, van onze levenswijze. Veel mensen zijn bang dat groepen immigranten zo dominant worden, dat wij daardoor onze vrijheid, gelijkheid en broederschap kwijtraken. Ook veel Nederlanders met een migratie-achtergrond hebben houvast nodig. Geboren en getogen in Nederland vragen zij zich af wanneer hun omgeving hen genoeg geïntegreerd vindt. Wanneer zijn zij in de ogen van hun mede-Nederlanders genoeg geïntegreerd? Die vraag om duidelijkheid beantwoordt de minister met deze participatieverklaring.

Het is nieuw. Voor het eerst krijgen inburgeraars nu namelijk ook educatie in onze waarden. Tot dusverre vroegen wij praktische zaken van de nieuwkomers, om de taal te leren en kennis te nemen van de maatschappij en om een baan te leren vinden. Nu gaan we ook in emotionele kwesties de verbinding zoeken. Verbinding zei ik, want het sterke van onze waarden is dat ze universeel zijn. Wij denken bij vrijheid, gelijkheid en broederschap als eerste wel aan Europa. Inderdaad hebben wij hier veel werk gemaakt van vrijheid, gelijkheid en broederschap maar wel degelijk worden deze waarden overal ter wereld nagestreefd. Helaas worden ze vaak geschonden. Daarom slaan mensen op de vlucht naar het Westen, waar de vrijheid, gelijkheid en solidariteit wel de leidraad vormen. Nu hebben wij een minister die de vinger hierop legt. Hij legt de vinger op de noodzaak voor onze samenleving om onze waarden stevig neer te zetten en onze nieuwkomers duidelijkheid te bieden, ingebed in de wet die nieuwkomers inburgeringstrajecten biedt.

Met de participatieverklaring geven wij inburgeraars duidelijk te kennen dat wij meer willen dan het opbouwen van een praktische relatie van materieel fatsoenlijk wonen, werken en leren. Wij willen een emotionele relatie aangaan. Wij vragen van de inburgeraars om liefde te ontwikkelen voor onze vrijheid, gelijkheid en broederschap en om die zelf ook te verdedigen voor anderen, voor homo's, joden en moslims, voor vrouwen, geloofsafvalligen en alle andersdenkenden of andersgeaarden. Wij vragen de inburgeraars om daarvoor te tekenen, meteen aan het begin

van het inburgeringstraject. Dit is de leidraad voor alles wat daarna komt.

Ik concludeer dat de minister hier drie dingen doet die ons samen vooruit helpen. Ten eerste: de culturele waarden. De minister onderkent de noodzaak tot cultuuroverdracht naast de overdracht van praktische kennis. Ten tweede: het houvast. Met de ondertekening van de verklaring biedt de minister houvast. Inburgeraars weten wat participatie inhoudt. Hun omgeving weet wat wij vragen van de inwoners van Nederland, namelijk het verdedigen van vrijheid, gelijkheid en broederschap, ook voor andersdenkenden. Ten derde: de positie van de gemeenten. Door de participatieverklaring op te nemen in de wet kunnen de gemeenten vanuit hun nieuwe rol hun integratiebeleid aanscherpen tot een vorm die passend is voor specifieke groepen in specifieke wijken of gemeenten. Daar krijgen zij ook het budget voor.

De participatieverklaring is geslaagd als inburgeraars het principe dat wij anderen de vrijheid geven die wijzelf krijgen, onderschrijven en naleven. Die duidelijkheid hebben wij nodig, nieuwkomers en gevestigde Nederlanders, in deze onzekere tijden waarin velen een oprukkend extremisme vrezen en er problematische gedragingen zijn van uitzichtloze illegalen. Dat is de theorie. Die is praktisch beproefd in elf gemeenten. Kan de minister vertellen welke pilots het beste hebben gewerkt en waarom? Het zetten van de handtekening onder de participatieverklaring is een belangrijk moment met een hoge herinneringswaarde. Zelf heb ik herinneringen aan de handtekening die ik onder mijn brief aan Hare Majesteit zette. Ik schreef als jonge jongen, net 18 geworden, naar de koningin om haar te vragen of ik Nederlander mocht worden.

Naast het waardentraject wordt in de wet nog iets belangrijks geregeld: de maatschappelijke begeleiding van de inburgeraars. Dat is de tweede grote verbetering die met deze inburgeringswet wordt vastgelegd. De gemeenten begeleiden de inburgeraars met verdubbelde inzet. Dat blijkt ook nodig. Alleen al de verlenging van de termijn voor het diploma vergt flink wat bureaucratische vaardigheden. Een verlenging is vaak nodig doordat het adres van de school onbekend is zolang de inburgeraar in het asielzoekerscentrum wacht totdat de gemeenten hun afspraak over huisvesting nakomen. Het nieuwe adres kan namelijk in Staphorst zijn, maar ook in Spijkenisse.

De minister heeft de verleiding weten te weerstaan om het huidige systeem op de kop te zetten. Daardoor kunnen wij zonder uitstel meteen beginnen. Met stip op één: vaste grond geven aan het waardentraject voor inburgeraars in de gemeenten. Deze eerste fase van het inburgeringsonderwijs hoort te staan als een huis. Als tweede moet er werk worden gemaakt van de dubbele inzet bij de maatschappelijke begeleiding van inburgeraars. Als derde: graag tijdig de afgesproken huisvesting, zodat wachtende inburgeraars niet langer de schuld krijgen van studievertraging en verlost zijn van dreigende boetes. Het is onze maatschappelijke opdracht om te zorgen voor duidelijkheid en houvast. Waar duidelijk is wat wij van elkaar verwachten, is sprake van harmonie en stabiliteit. Waar harmonie en stabiliteit zijn, daar investeren mensen. Wie zoals de minister harmonie en stabiliteit en vertrouwen brengt, maakt Nederland sterker en rijker. Maar wie chaos en angst brengt, wie ons tegen elkaar ophitst, wie ons wil radicaliseren of isoleren, maakt Nederland juist armoedig en schraal. Dat willen wij niet.

Zelf kijk ik weer een stap vooruit naar de volgende verbetering in de leerlijn voor de waarde-educatie. Ik sta ervoor dat inburgeraars aangrijpende ervaringen opdoen bij organisaties als het COC, het Anne Frank Huis of de Tweede Kamer, die eyeopeners bieden dat alle mensen, hoezeer zij ook verschillen, dezelfde waarden delen. Zo bereiken wij stap voor stap een doorleefde democratie, niet met reorganisatie, maar wel met bloed, zweet en tranen.

Mevrouw Voortman (GroenLinks):

Ik vraag me iets af. De heer Marcouch zegt dat hij het moment van die participatieverklaring als een belangrijk moment ziet, maar wat gaat dat nou concreet opleveren voor de inburgeraar en voor de overheid? Wat is nou het concrete resultaat van het gedwongen ondertekenen van zo'n participatieverklaring?

De heer Marcouch (PvdA):

Ik zie die dwang en sanctienering echt als een uiterste, als een soort stok achter de deur. Ik maak eigenlijk bijna niet mee dat iemand zegt: ik wil niet inburgeren. Wij bieden duidelijkheid. Wij bieden een inburgeringstraject aan waarin niet alleen taal en kennis van de samenleving, maar ook de waarden aan de orde komen waar wij als politici vaak over spreken. Het gaat wat mij betreft opleveren dat mensen veel sneller en effectiever een onderdeel worden van onze samenleving. Ik wil een metafoor gebruiken. Mensen in hun diversiteit rijden op tempo op de snelweg. Er zijn allerlei regels en er is een invoegstrook voor de nieuwkomers. Die moeten zich enigszins extra inspannen. Die moeten een niveau hebben om zonder ongelukken te kunnen invoegen. Dat vraagt kennis van de verwachtingen etc. Het vraagt uiteraard ook hoffelijkheid van degenen die al op die snelweg zitten. Dat is wat ik voor ogen heb. Mensen moeten zo soepel en veilig mogelijk invoegen en vervolgens volop kunnen meedraaien in de samenleving.

Mevrouw Voortman (GroenLinks):

Ik stelde een vraag over de verklaring en ik krijg een antwoord over het traject. Mijn vraag ging over het moeten ondertekenen van de verklaring. De heer Marcouch geeft zelf heel terecht aan dat het gros van de mensen gewoon dolgraag wil inburgeren. Daar is die verklaring dus niet voor nodig. Wat is nou een concrete reden voor die participatieverklaring? Of zegt de heer Marcouch met GroenLinks: die participatieverklaring kunnen we laten zitten? Dat zou ik het allerbeste vinden. Ik hoop dat de heer Marcouch mijn amendement wil ondertekenen.

De heer Marcouch (PvdA):

Nee, die moeten we niet laten zitten. Ik maak de minister juist een compliment voor het feit dat wij voor het eerst duidelijkheid verschaffen over de waarden waar wij het continu over hebben en die wij belangrijk vinden. Die inburgeraars, die nieuwe Nederlanders hebben daar recht op. Zij moeten niet in het vage in kranten lezen en horen over waarden, waarden zonder dat er duidelijkheid wordt geboden. Met die verklaring geef je duidelijkheid. Het is een dienstverlening aan de nieuwe Nederlanders: dit is wat wij belangrijk vinden in deze samenleving. Als je dat internaliseert, maakt dat het invoegen alleen maar makkelijker en sneller. Des te beter zullen mensen volop meedraaien in de samenleving.

De heer **Van Meenen** (D66):

Ik zou het heel bijzonder vinden als iemand bij mij aan de deur komt en zegt: ik kom u een dienst leveren en als u die niet afneemt, krijgt u een boete. Dat is wel de dienst waar de heer Marcouch het nu over heeft. Maar goed, dat terzijde.

De heer Marcouch doet alsof we door de participatieverklaring nu eindelijk eens een keer aandacht besteden aan de waarden die we met z'n allen belangrijk vinden, de Grondwet en noem het allemaal maar op. Het inburgeringstraject is gericht op kennis van de Nederlandse samenleving en een van de hoofdonderwerpen daarbij is "politiek en Grondwet". Dat gaat hierover. Wat voegt dit, nog los van die verklaring, nou allemaal toe aan de gewone inburgering en het inburgeringsexamen waarin je laat zien dat je die waarden kent?

De heer **Marcouch** (PvdA):

Ik begrijp dat collega Van Meenen het ingewikkeld vindt om een verschil te maken tussen dat wat normen zijn en dat wat waarden zijn. Natuurlijk hebben we wetgeving en natuurlijk bevat die onze normen. Die wetten maken we hier elke week. Dit is ook weer zo'n wet, waarin wij proberen een norm vast te stellen. Door je te houden aan die norm streef je naar en bouw je aan een waarde. Natuurlijk moet iedereen kennis nemen van onze wetgeving, maar daar zitten natuurlijk waarden onder. Daarover zeggen we tegen deze mensen: dat het hier zo stabiel is en zo harmonieus verloopt en dat iedereen zichzelf kan zijn, heeft niet alleen te maken met wat er in de wet staat maar ook met wat voor soort samenleving wij zijn en willen zijn. En die samenleving wordt gekenmerkt door deze waarden.

Ik vind het goed dat je tegen mensen concreet zegt: dit zijn die waarden. Bij D66 moet je gissen. De ene keer kan het dit zijn en de ander keer kan het dat zijn. De minister zegt: we laten u niet gissen, want daar hebben we geen tijd voor; u bent te belangrijk. Dat is wat ik met "dienstverlening" bedoel. Die sanctie is natuurlijk bedoeld om te laten zien dat het niet vrijblijvend is. Het is namelijk niet vrijblijvend, ook niet voor de heer Van Meenen en mij. Het is wel belangrijk dat je inzicht verschaft in wat de samenleving uiteindelijk bij elkaar houdt en wat je van nieuwe mensen verwacht. Ik vind het niet meer dan rechtvaardig dat je dat doet.

De heer **Van Meenen** (D66):

Ik denk dat het precies andersom werkt. Wetgeving is uiteindelijk de bevestiging van wat je in een land aan waarden hebt. Dat leg je dan vast in een wet. Zo werkt het en niet andersom. Het is niet zo dat we zeggen: we hebben hier een wet en daar leiden we bepaalde waarden uit af. Nee, helemaal niet! Zo werkt wetgeving niet, want die loopt altijd achter op wat die samenleving is. Niet voor niets is de Grondwet en zijn die wetten ... We zijn nu in de Kamer bezig met de vraag of homoseksualiteit nu wel of niet een onderdeel wordt van artikel 1. Dat is een fundamentele discussie, maar die volgt op de discussie in de samenleving. Het gaat niet van: we hadden het nooit over homoseksualiteit; weet je wat: we zitten het in de wet en dan zien we wel of we daarmee verdraagzaamheid in Nederland kunnen bereiken. Nee, het werkt andersom!

Wij zijn al een land dat waarden heeft. Dat was ook de reden voor mijn vraag aan de heer Marcouch, maar ik wil het nu niet uitgebreid hebben over het verschil tussen normen en waarden. We hebben een inburgeringstraject en een onderdeel daarvan is kennismaking met de Nederlandse samenleving. De politiek valt daaronder en in de politiek worden al die afwegingen gemaakt. Ook onze waarden en eventueel de botsing van waarden vallen daaronder. De Grondwet zit daar ook in. Wat voegt het participatietraject daar nou nog aan toe? Als er al elementen zijn die nog benoemd moeten worden, zouden die dan niet gewoon onderdeel moeten zijn van het normale inburgeringstraject? Waarom moet dat nu weer apart?

De heer **Marcouch** (PvdA):

Volgens mij is dat wat de minister doet. Hij laat het een onderdeel zijn van de inburgeringswet en we zullen hem daar straks ook over horen. Volgens mij is dat de bedoeling.

Natuurlijk zitten dingen als kennis van de Nederlandse samenleving in het inburgeringsaanbod. Dit voegt de fundamentelementen toe aan wat daarin wordt aangeboden. Collega Van Meenen van D66 zegt dat het het resultaat zou moeten zijn van een brede maatschappelijke discussie en van een breed gevoelde behoefte in de samenleving, net zoals bij homoseksualiteit. Ik vraag me dan echt waar collega Van Meenen is geweest, want de discussie over de vraag wat onze waarden zijn en waaraan mensen moeten voldoen, voeren we al een jaar of vijftien, minstens een jaar of vijftien.

De heer **Van Meenen** (D66):

Voorzitter. Mag ik nog even ...

De **voorzitter**:

Alleen een vraag, niet weer een heel betoog.

De heer **Van Meenen** (D66):

We kunnen hier een hele discussie over waarden voeren, maar we hebben een inburgeringstraject. Daar zit het in en dat sluiten we af met een examen. Dat examen haal je of niet. Als je het haalt, dan heb je ook kennis van al die waarden en normen die in dat traject worden aangeboden. Waarom kunnen we daar niet mee volstaan? Waarom moet daarnaast nog een aparte verklaring worden afgelegd? Dat is mijn vraag in ultimo.

De heer **Marcouch** (PvdA):

U ziet het als een verklaring afleggen, maar ik zie het als duidelijkheid verschaffen over de waarden die wij belangrijk vinden. In het regulier onderwijs hebben we bijvoorbeeld ook burgerschapsonderwijs. Dit gaat over burgerschap. Welke waarden verdedigen wij voor elkaar? Wat vinden wij samen belangrijk in de samenleving? De minister heeft die duidelijkheid gegeven in deze verklaring. Ik zie het als een onderdeel, niet alleen van de inburgering, maar straks ook van wat burgerschap is: dat ik uw vrijheid verdedig zoals u de mijne verdedigt, ook al staan wij anders in het leven.

Mevrouw **Karabulut** (SP):

De heer Marcouch presenteert de participatieverklaring als een service richting inburgeraars. Het is een dienst, het is iets wederkerigs. Dat klopt ook wel, als je de uitkomsten van de pilots ziet. Gemeenten zeggen: wij vinden dit heel handig, omdat we contact krijgen, omdat we weten wie er in onze gemeente woont; we hebben twijfels of dit daadwerkelijk bijdraagt aan de integratie. Het internaliseren van waarden kun je al helemaal niet meten, schrijft de minister zelf gelukkig ook. Als dit inderdaad een dienst is en een onderdeel wordt van het inburgeringstraject, wat ertoe moet leiden dat mensen uiteindelijk hun examen halen, waarom ga je dan bij de aanvang met een nog hogere boete dreigen?

De heer **Marcouch** (PvdA):

Ik zie dat niet als dreigen. Als je inburgering belangrijk vindt, als je als samenleving het internaliseren en omarmen van die waarden belangrijk vindt, dan moet het niet vrijblijvend zijn. Nogmaals, bij heel veel afspraken hebben we een sanctie achter de deur, maar u doet alsof het een voorwaarde is voor de inburgering. Door die sanctie weten mensen dat dit niet vrijblijvend, maar heel serieus is. U vroeg net aan de collega van het CDA of die sanctie nodig is voor het al dan niet inburgeren. Ik ken ook niemand die niet wil inburgeren. Uiteindelijk gaat het erom dat we inburgeraars duidelijkheid bieden, dat we duidelijk maken waarom we die waarden belangrijk vinden en dat we hen daarvoor zo'n verklaring laten tekenen. Het hoeft helemaal niet te komen tot een sanctie. Wij willen juist dat mensen zo snel mogelijk participeren en dat willen die vluchtelingen over het algemeen ook.

Mevrouw **Karabulut** (SP):

De heer Marcouch kan er heel luchtig over doen, maar er zit al een sanctiestelsel op de inburgering. Hij gaat dubbel sanctioneren, wat een dubbel wantrouwen uitstraalt. Dat weet hij net zo goed als ik. Als hij de keuze zou hebben, zou hij dan kiezen voor die dubbele sanctie? Of zou hij gaan handhaven en het bij het bestaande sanctiestelsel houden? De heer Marcouch zegt zelf dat hij geen enkel voorbeeld heeft dat mensen zich daaraan onttrekken of willen onttrekken. Acht hij een dubbele sanctie voor inburgeraars noodzakelijk?

De heer **Marcouch** (PvdA):

Ik ben van de politiek van vertrouwen en verbinding. Collega Karabulut heeft het continu over een sanctie. Het hoort gewoon bij de wet. Het is geen vrijblijvende afspraak; inburgering is niet vrijblijvend. De inspanning om je die waarden eigen te maken is ook niet vrijblijvend. Dat regelen we in deze wet. Ik vind het essentieel dat we in deze wet eindelijk regelen welke waarden wij belangrijk vinden en dat wij duidelijkheid verschaffen aan die nieuwe Nederlanders. Daar hebben zij recht op. Daarom zie ik dat ook als een manier van omarmen, insluiten, in plaats van dat je mensen gewoon in het vage laat zwemmen. Mensen horen elke keer weer politici, andere bestuurders, of anderen in de samenleving zeggen: ze moeten onze waarden omarmen! Ja, wat zijn die waarden dan? Wat deze minister doet, is daar duidelijkheid over verschaffen. Hij biedt dat ook aan. Daar tekenen we voor en vervolgens gaat iedereen aan de slag. Dat is wat we willen. Mevrouw Karabulut doet alsof

we erop uit zijn om mensen maar te sanctioneren. Dat is achterdocht en wantrouwen. De inzet is mensen te laten integreren en onderdeel te laten zijn van de samenleving. Dat is de inzet.

De **voorzitter**:

Kort.

Mevrouw **Karabulut** (SP):

Ik wil op dit punt afsluiten, door te zeggen dat hoe langer de heer Marcouch spreekt, hoe ongeloofwaardiger hij wordt. Als het stelsel zou uitgaan van vertrouwen, dan doe je dit niet bij een rammelend stelsel, waarbij de taallessen niet eens op orde zijn. De heer Marcouch is dan inderdaad een van die politici die praten over waarden en die nog eens een extra boete opleggen, terwijl mensen het niet eens verstaan.

De **voorzitter**:

Dat was geen vraag, maar de heer Marcouch mag reageren.

De heer **Marcouch** (PvdA):

Ik ben lokaal bestuurder geweest in de vorige periode, toen er een ander stelsel was. Ik heb ook gezien hoe de kwaliteit onder de maat was, ik heb ook gezien hoe lang mensen op een wachtlijst moesten staan, terwijl ze heel graag wilden inburgeren. Dat oude systeem was dus niet koek en ei.

De **voorzitter**:

Goed.

De heer **Marcouch** (PvdA):

Ik vraag aan collega Karabulut wat ik al eerder bij de interruptie heb gevraagd. Ik vind het van belang dat we er hier elke dag voor zorgen dat die inburgering en dat inburgeringsonderwijs beter worden. Dat is de focus. Ik wil met mevrouw Karabulut dat bijvoorbeeld de publieke scholen meer een rol krijgen in de toekomst. Nu zijn echter al die mensen aan het inburgeren, zijn er geen wachtlijsten en is de kwaliteit over het algemeen goed. Ja, er zijn beunhazen, het kan beter. Maar we gaan nu niet al die mensen in de wacht zetten om vervolgens alles op z'n kop zetten en een nieuw stelsel te maken. Dan zitten we vervolgens over een paar jaar weer met mensen die hier jaren aan het wachten zijn en niet hebben kunnen inburgeren, omdat mevrouw Karabulut een stelselwijziging wilde.

Mevrouw **Karabulut** (SP):

Precies hierover ging mijn tweede vraag aan de heer Marcouch.

De **voorzitter**:

Houd het nu even kort. Stelt u een vraag, mevrouw Karabulut.

Mevrouw **Karabulut** (SP):

Ik houd het kort. Ik ben dat geklets over inburgering ook beu. Ik deel de mening van de heer Marcouch dat we snel moeten handelen. Daarom heeft de SP met GroenLinks en D66 een praktisch amendement voorbereid. Daarin vragen we niet om een hele stelselwijziging. Maar we stellen voor wat ook gemeenten, de VNG en de eigen wethouder van de heer Marcouch hier in Den Haag bepleiten. Zij vragen namelijk: geef ons de regie. Zij vragen: geef ons de regie en zorg ervoor dat de mensen die taallessen aanbieden, ook de private aanbieders, gewoon goed worden gecontroleerd. Ik denk dat dat wel zeker op de steun van de fractie van de Partij van de Arbeid kan rekenen.

De heer **Marcouch** (PvdA):

Dat is nou precies wat deze wet regelt. Ik hoop dus dat, als collega Karabulut daadwerkelijk vindt dat de gemeenten de regie moeten krijgen, zij dit wetsvoorstel steunt en er vóór zal stemmen. Dan gaan we dat namelijk regelen. Ik vraag dus aan mijn collega van de SP om vooral vóór deze wetswijziging te stemmen, want dan regelen we het en dan komt er ook nog eens geld bij.

Mevrouw **Karabulut** (SP):

Dat wordt met dit wetsvoorstel niet geregeld. De genoemde partijen regelen het wél, in een amendement. Mijn vraag aan de heer Marcouch was: steunt hij dat amendement? Het antwoord van de fractie van de Partij van de Arbeid is op dit moment blijkbaar: nee.

De **voorzitter**:

Goed.

De heer **Marcouch** (PvdA):

Nee, het is nog niet goed, voorzitter. Want dit klopt niet. Dit wetsvoorstel is de uitkomst van een lange samenwerking met gemeenten en van een afspraak met gemeenten. Op zich wordt het natuurlijk ook uitgevoerd, ook met extra middelen. De minister regelt nu dat inburgeraars erop aankunnen dat er voldoende middelen zijn om ze te begeleiden bij die inburgering. Dat is wat in deze wetswijziging wordt geregeld, ook voor na de verkiezingen. En dat is belangrijk voor die inburgeraars. Vervolgens wordt in deze wetswijziging geregeld dat mensen dus ook begeleid worden en dat de gemeenten een grotere rol krijgen bij het bepalen van de manier waarop mensen zich invoegen in onze samenleving en integreren.

Mevrouw **Karabulut** (SP):

Ik wil helemaal niets afdoen aan wat in deze wetswijziging wél wordt geregeld, maar ...

De heer **Marcouch** (PvdA):

Stem daar dan vervolgens vóór, vraag ik aan mijn collega van de SP. Dan doen we namelijk goede dingen.

Mevrouw **Karabulut** (SP):

Als de heer Marcouch zijn eigen waarheid hier gaat vertellen, schieten we natuurlijk niet op. Dan kunnen we wel

ophouden met dit debat. Ik erken dat in deze wetswijziging de maatschappelijke begeleiding wordt geregeld en dat erin wordt geformaliseerd wat gemeenten nu al doen. Maar de heer Marcouch moet dan ook wel de eerlijkheid kunnen opbrengen om toe te geven dat hiermee niet de regie wordt gelegd bij de gemeenten. Die regie hebben zij nodig om daadwerkelijk die brede inburgeringstrajecten te kunnen aanbieden. Dat is wat ons amendement wel regelt, tezamen met toezicht door de onderwijsinspectie. Gegeven het programma en de wensen van de heer Marcouch de afgelopen periode, had ik steun verwacht. Die steun is er niet. Dat vind ik jammer. Dat is alles.

De heer **Marcouch** (PvdA):

Ik concludeer dat de collega van D66 en collega Karabulut een heel ander stelsel willen. Daar zijn wij op dit moment niet voor. Waar wij wel voor zijn, is dat mensen goed begeleid worden — dat wordt in deze wet geregeld — en dat gemeenten een actieve rol krijgen. Dus ik zou tegen collega Karabulut zeggen: als u het niet 100% krijgt zoals u wilt, laten wij dan ook niet richting nul resultaten gaan, want dat is wat u bepleit.

□

De heer **Azmani** (VVD):

Voorzitter. De afgelopen jaren heeft ons land te maken gehad met een grote toestroom van asielzoekers. Vorig jaar was er een piek, waarvan wij de gevolgen voor onze samenleving allemaal hebben kunnen zien. In een ver verleden kwamen veel van deze mensen naar ons land om in vrijheid te kunnen leven, iets wat zij in hun land van herkomst ontbeerden. Zij vonden in ons land een plek waar zij de vrijheid hadden om zelf hun geloof te kiezen of juist niet te geloven.

De afgelopen decennia zijn mensen ook om andere redenen naar ons land gekomen: wegens oorlog in hun land van herkomst of om economische redenen. Deze mensen omarmen lang niet allemaal automatisch de waarden waar ons land voor staat. Dat zet die waarden en onze vrije samenleving onder druk. Daar hebben wij helaas de afgelopen tijd voorbeelden van kunnen zien. De VVD vindt het dan ook niet gek dat mensen zich afvragen of dit Nederland met al zijn verworvenheden en vrijheden, waar generaties voor hebben gevochten, ook voor toekomstige generaties behouden blijft. Ook wij maken ons zorgen over de vraag of Nederland zijn identiteit dreigt te verliezen door de ontvangst van grote groepen migranten met een ander cultureel normen- en waardenpatroon. Ik kan het niet vaak genoeg zeggen: integratie van grote groepen nieuwkomers met een ander cultureel normen- en waardenpatroon is lastig, zo niet onmogelijk, want die integreren veelal niet, waardoor de samenleving vooral segregert.

De manier waarop het integratiebeleid van de afgelopen decennia was vormgegeven heeft duidelijk niet gewerkt. Dat kwam vooral voort uit de theorie dat integratie van twee kanten moest komen, dat de nieuwkomer in zijn waarde gelaten moest worden en dat de ontvangende samenleving vooral bereid moest zijn mee te bewegen en zich aan te passen. Dat is, kortom, de manier waarop een links deel van deze Kamer — ik hoor een aantal partijen dat vandaag ook weer zeggen — denkt dat wij met nieuwkomers om zouden moeten gaan. Maar dat beleid heeft aantoonbaar

gefaald. Zo moet het wat de VVD betreft zeker niet meer. Dat betekent niet dat wij pleiten voor een tweedeling in de samenleving, waar andere partijen in deze Kamer soms voor staan, die het wij-zij-gevoel in de samenleving willen uitvergroten. Juist niet. Dat politieke opportunisme brengt alleen maar schade toe aan de kracht en stabiliteit van onze samenleving. En niemand zit te wachten op een verkrampde, bange en vijandige samenleving.

De voorzitter:

Mevrouw Karabulut, u wilt weer interrumperen. Dan heeft iedereen vanaf nu nog maximaal twee interrupties. Echt, dit gaat veel en veel te ver. U krijgt nu de interruptie, maar dan gaan wij die nu wel limiteren.

Mevrouw Karabulut (SP):

Oké. Verstond ik de heer Azmani nou goed? Zei hij dat de linkse partijen verantwoordelijk zijn voor het mislukte integratiebeleid? Dat kan niet waar wezen namelijk, want het is de VVD, die in al die jaren het langst verantwoordelijk is geweest voor het integratiebeleid. Ik vind het goed dat de heer Azmani erkent dat het is mislukt, maar ik zou ook graag zijn verantwoordelijkheid daarin terug willen horen in plaats van dat hij de bal alleen maar op de linkse partijen speelt.

De heer Azmani (VVD):

Dan heeft mevrouw Karabulut mij niet goed verstaan. Het gaat om een deel van de linkse partijen die ook vandaag weer zeggen dat het van twee kanten moet komen en dat je als ontvangende samenleving ook bereid zou moeten zijn om stappen terug te doen en je verworvenheden in te leveren ten behoeve van nieuwkomers. Daar verzet de VVD zich tegen. Dat is de droom van de multiculturele samenleving waar iedereen geweldig in opgaat. Die ballen moeten we doorprikken en volgens mij hebben we dat ook met elkaar gedaan. Dat leidt uiteindelijk niet tot een succesvolle integratie van nieuwkomers, terwijl we daar met zijn allen juist bij gebaat zijn.

Mevrouw Karabulut (SP):

Zeker. Dat beleid hield in: integreren met behoud van eigen identiteit; mensen vooral lekker apart van elkaar laten wonen en ze een eigen zuil laten creëren. Ik ben blij dat de VVD daarvan is afgestapt. Maar de VVD erkent, onderkent en onderschrijft toch ook de individuele vrijheid binnen de kaders van de wet, uitgaande van de universele waarde van de rechten van de mens?

De heer Azmani (VVD):

Tuurlijk, vanzelfsprekend. Liberalen propageren juist de vrijheid van het individu. Je moet vrij kunnen zijn, zolang je maar niet in de vrijheid van een ander treedt; absoluut. Maar het gaat vooral om het eerlijke verhaal. Het behoud van de eigen cultuur en identiteit werkt niet. Het verhaal dat onze ontvangende Nederlandse samenleving wel bereid zou zijn om een stap terug te doen, geloof ik niet. Ik zou ook niet van deze samenleving willen verwachten dat zij een stap terug doet ten opzichte van nieuwkomers. Het is aan de nieuwkomers om zich aan te passen aan onze samenleving en niet andersom.

Mevrouw Voortman (GroenLinks):

Volgens mij heeft niemand hier bepleit dat de samenleving een stap terug zou moeten doen. Sterker nog, volgens mij heeft een aantal fracties, waaronder mijn fractie, juist gezegd dat de samenleving een stap vooruit zou moeten zetten. We zouden juist moeten aangeven: dit is waar wij met zijn allen voor staan en dit is wat jij van de overheid kunt verwachten. Dat is in ieder geval door mijn fractie aangegeven. Als de heer Azmani zegt dat de samenleving volgens sommige fracties een stap terug moet doen, wil ik graag van hem horen welke fractie dat heeft gezegd.

De heer Azmani (VVD):

Als je niet meer wilt spreken over integratie maar over wederzijdse acceptatie en als je niet meer spreekt over integratiebeleid maar over acceptatiebeleid, dan richt je je op het behoud van een deel van je eigen culturele identiteit in deze samenleving. Je mag daarin vrij zijn in je privéomgeving, maar dat zal niet werken in het publiek domein. Het zal alleen maar afremmend werken en de segregatie bevorderen.

Mevrouw Voortman (GroenLinks):

Ik hoor weer een feitelijkheid die niet klopt.

De heer Azmani (VVD):

Nou het is wel ...

Mevrouw Voortman (GroenLinks):

Welke fractie heeft gezegd dat er sprake moet zijn van acceptatiebeleid? Ik heb dat door geen enkele fractie die tot nu toe aan het woord is geweest, horen zeggen. De VVD oppert hier onwaarheden en reageert daar vervolgens op. Het zou heel fijn zijn als de VVD op basis van feiten kan debatteren. De VVD en GroenLinks denken heel verschillend over een aantal zaken, maar laten we het wel bij de feiten houden. Dan kunnen we een interessant debat voeren.

De heer Azmani (VVD):

Ik wijs mevrouw Voortman er graag op dat ze beter moet luisteren naar haar collega's. Het is niet voor niets dat de heer Öztürk nu bij de interruptiemicrofoon staan.

De heer Öztürk (Groep Kuzu/Öztürk):

Mijn eerste vraag aan de heer Azmani is: waarom moet u nog integreren? U bent een zoon van een Marokkaanse vader en een Nederlandse moeder. Waarom moet u integreren? Waarom moet iemand uit deze zaal nog integreren? Wij zeggen: integratie is voor nieuwkomers. Degenen die hier geboren en getogen zijn, willen geaccepteerd worden. U wilt ook geaccepteerd worden, met uw Marokkaanse vader en Nederlandse moeder. U wilt geaccepteerd worden. Wij zeggen: wederzijdse acceptatie. We moeten elkaar accepteren binnen onze Grondwet. Dat zeggen wij.

De heer Azmani (VVD):

Ik hoor toch weer heel goed "wederzijdse acceptatie". Wederzijdse acceptatie waarvan? Natuurlijk moet de vrijheid van het individu wederzijds geaccepteerd worden; daarin

verschillen wij niet. U wilt het woord "integratiebeleid" liever niet meer bespreken. Natuurlijk moeten andere culturen geaccepteerd worden. Dat is oké. Maar het werkt in de Nederlandse samenleving zo — en zo moet je je ook richten tot nieuwkomers — dat je je het leidende culturele kapitaal in Nederland zo snel mogelijk eigen moet maken als je succesvol wilt kunnen deelnemen aan deze samenleving.

De heer **Öztürk** (Groep Kuzu/Öztürk):

Wij willen toch ook dat de mensen in Nederland de Limburgse cultuur accepteren? Wij willen toch ook dat mensen accepteren dat er in Limburg carnaval wordt gevierd en dat u in Friesland weer iets anders doet? Dat willen we toch ook? Iedereen wil geaccepteerd worden. Het belangrijkste is dat wij binnen onze wetten en regels — en daar voldoen al deze mensen aan — kunnen samenleven. Maar u probeert met uw stelling, en door samen te werken met de PVV, tweederangsburgers te creëren. U wekt de schijn dat een groep mensen zich niet wil aanpassen aan de Nederlandse normen en waarden. Nee! Mensen willen geaccepteerd worden binnen de wetten en regels die ze hebben. U wilt ook geaccepteerd worden zoals u bent. Laten we daarvoor gaan.

De heer **Azmani** (VVD):

Volgens mij heb ik hier vooral eerlijk willen zijn tegenover de nieuwkomer en over wat de samenleving van deze nieuwkomer verwacht. In het begin maak je dus heel duidelijk wat de normen en waarden zijn, wat de vrijheden zijn, dat men zich de taal snel eigen moet maken en dat men mee moet doen in deze samenleving door middel van arbeid, werk. Dat moet heel helder en duidelijk zijn. Binnen het integratiebeleid ken je twee stromingen. De ene stroming zegt heel duidelijk en normatief wat je je moet aanmeten om daadwerkelijk deel te kunnen nemen aan de samenleving. De andere stroming zegt dat het van twee kanten moet komen: de ontvangende samenleving zou andere culturen moeten accepteren. Maar daar ben ik niet van.

De heer **Van Meenen** (D66):

De heer Azmani en de VVD willen graag dat nieuwkomers kennismaken met onze rechtsstaat en onze rechten, zoals wij die vertaald hebben in wetten. Maar hoe reageert de heer Azmani dan op het onderzoeksrapport gisteren van de Nederlandse Orde van Advocaten, waarin staat dat het programma van de VVD op een aantal punten rechtstreeks in strijd is met de rechtsstaat en ook met bepaalde mensenrechten? Sterker nog, de VVD wil bijvoorbeeld dat mensenrechten in internationale verdragen geen automatische werking meer hebben in Nederland. Hoe moet die nieuwkomer dat opvatten? Is dat de nieuwe norm waarmee hij zich, met een verklaring, akkoord moet verklaren? Hoe kijkt de VVD daarnaar?

De heer **Azmani** (VVD):

We kunnen nog een heel ander debat met elkaar voeren over een soort "campagneadvies" van de Nederlandse Orde van Advocaten en over welke richting zij daar zelf aan geeft. Ik zie ook berichtgeving dat degene die dat advies heeft opgesteld, politieke lijnen heeft met mensen die hier daadwerkelijk in de Kamer hebben gezeten. Het verbaast

mij dan ook niet dat ze een aantal partijen op een bepaalde plaats plaatst. Ik ben zelf jurist, maar recht is niet zwart of wit. Recht is een grijs gebied waar je vorm aan kunt geven. Ik zie dat terug in dit advies van de Nederlandse Orde van Advocaten.

De heer **Van Meenen** (D66):

Even voor de helderheid en dan even op dat ene punt, te weten de internationale verdragen en de rechten die daaruit voortvloeien voor mensen. Zegt de VVD in haar programma dat die niet automatisch van kracht zouden moeten worden in Nederland? Ja of nee?

De heer **Azmani** (VVD):

Als het gaat over internationale verdragen en als je het sec over de migratie gaat hebben ... Wat ik daaraan koppel — als het gaat over succesvol integratiebeleid — is dat je ook een stap moet maken in je immigratiebeleid. Binnen de verdragen zoals die er nu zijn, kun je daarvoor al oplossingen bieden. Maar ik geef ook aan dat, als je kijkt naar de toekomst, verdragen op dat punt zouden moeten worden aangepast.

De **voorzitter**:

De heer Azmani gaat verder? Nee, blijkbaar is het de heer Heerema.

De heer **Pieter Heerma** (CDA):

Excuus, voorzitter. Ik had iets sneller moeten zijn.

We hebben tijdens het algemeen overleg over integratie onlangs interessante vergelijkingen gemaakt tussen inburgering en assimilatie. De heer Öztürk had het erover dat integreren "suiker dat oplost in thee" zou zijn, maar misschien is dat meer assimileren. De heer De Graaf sprak over invoegen van auto's op de snelweg. Hij noemde dat assimilatie, terwijl dat juist misschien meer integreren is. Hij vulde terecht aan dat dit alleen de ritser betreft. De heer Azmani schetste net dat er twee visies op integratie zijn. De ene is dat de verantwoordelijkheid primair bij de mensen zelf ligt. In de andere zou wederkerigheid zitten; iets waar de VVD niet van zou zijn. Maar dat verrast me toch een beetje. Die wederkerigheid is er toch sowieso? Er is immers een stelsel van inburgering. En anders zouden we überhaupt geen inburgeringstelsel hoeven te hebben. Als je het hebt over ritsen op de snelweg, ligt de primaire verantwoordelijkheid bij degene die invoegt, maar de snelweg moet ook de ruimte geven om in te voegen. Er is toch, ook in de visie van de VVD, wederkerigheid nodig in een integratie- en inburgeringsstelsel?

De heer **Azmani** (VVD):

Ja, maar als de heer Heerma die symboliek dan toch wil gebruiken, is het niet zo dat de auto's die er al reden, van kleur moeten veranderen. Het heeft niet zozeer te maken met sec het inburgeringstraject zoals we dat nu kennen. Ik heb het over wetenschappelijke visies over integratie. Daarin zijn twee stromingen: een wat linksere stroming — ik merk dat sommige partijen dat niet toegedicht willen krijgen, maar ik hoor het soms toch wel in de betogen van mensen — die zegt: nieuwkomers moet je verwelkomen,

maar als ontvangende samenleving moet je ook bereid zijn om stappen terug te doen, concessies te doen, om tot een maximale samenleving te komen. Dat enerzijds. Anderzijds is er een stroming die zegt: we hebben een aantal normen en waarden met elkaar en die dien je je eigen te maken wil je volwaardig kunnen deelnemen aan deze samenleving, dus accepteer die dan ook. Je hebt dus twee stromingen in dat hele integratiebeleid. Ik proef — in het verleden hebben we dat ook een beetje gehad — dat de gedachte is dat je als ontvangende samenleving bereid moet zijn om concessies te doen. Dan zeg ik: als VVD zijn wij niet bereid om die concessies te doen. Het is niet zo dat de ontvangende samenleving zich zou moeten aanpassen aan nieuwkomers. Dat zou de heer Heerma eigenlijk ook moeten vinden. Nieuwkomers moeten zich aanpassen aan de ontvangende samenleving.

De heer **Pieter Heerma** (CDA):

Dat laatste is allemaal mooi. De heer Azmani schetst twee stromen, terwijl er meer zijn. Oud-VVD'er en oud-minister Verdonk is kritisch op het systeem zoals dat nu bestaat, terwijl zij daarmee niet automatisch in de categorie van de linkse stroming valt.

De heer **Azmani** (VVD):

Maar dat zit op het inburgerings ...

De heer **Pieter Heerma** (CDA):

Nu ja, er zijn veel verschillende visies mogelijk. Belangrijk is dat het wat mij betreft geen vraagstuk is of wij onze normen en waarden moeten weggooien of onze waarden en tradities. Dat is niet zo. Tegelijkertijd ligt er wel een verantwoordelijkheid voor de samenleving om ruimte te geven. Dat zit bijvoorbeeld ook in die maatschappelijke ondersteuning in het voorliggende wetsvoorstel. Ik neem toch aan dat de VVD dat onderdeel van het wetsvoorstel ook steunt. Dat bleek niet uit de woorden die de heer Azmani zojuist koos.

De heer **Azmani** (VVD):

Ik ben nog niet zover met mijn inbreng, voorzitter. Dat zult u begrijpen vanwege de vele interrupties die gepleegd worden. Het zijn twee afzonderlijke dingen. Het is een academische discussie: hoe ga je om met nieuwkomers en hoe zet je integratiebeleid in? Daar is veel over geschreven. In het verleden hebben we ooit mensen in de Kamer uitgenodigd om hierover van gedachten te wisselen. Hoe ga je sec om met een inburgeringsexamen? Is er een rol voor de overheid weggelegd? Hoe groot is die rol? Hoe groot is de verantwoordelijkheid van het individu? Met de bestaande inburgeringswet zeggen we: eigen verantwoordelijkheid is primair; zelfredzaamheid. Natuurlijk faciliteer je als overheid en informeer je wat je van mensen verwacht. Volgens mij wordt de wet ook zo geïmplementeerd. Dat betekent ook dat je conclusies moet trekken als mensen niet wensen in te burgeren.

De **voorzitter**:

Mijnheer Öztürk, dat wordt de laatste interruptie.

De heer **Öztürk** (Groep Kuzu/Öztürk):

Voorzitter, dit is pas mijn tweede interruptie. Ik neem aan dat het aantal interrupties door anderen geen gevolgen heeft voor mijn interrupties.

De **voorzitter**:

U bent nu weer aanwezig en dat waardeert de Kamer, maar dit wordt uw laatste interruptie.

De heer **Öztürk** (Groep Kuzu/Öztürk):

Ik zal de inbreng van de heer Heerma even corrigeren. Hij zei: zout in de thee. Ik heb in het algemeen overleg suiker in de thee gedaan. Als je suiker in de thee doet, vindt er geen assimilatie plaats, maar wordt de thee lekkerder. Thee samen met suiker wordt lekkerder.

Aan de heer Azmani vraag ik: waarom zo'n krampachtigheid? Vasthouden aan bepaalde culturen en tradities, terwijl bijna alles in de samenleving automatisch verandert. Ik zie u in het ledenrestaurant lekkere Marokkaanse tajine eten. We hebben hier vaak activiteiten waarbij ik u zie meegaan met de veranderende samenleving, maar als ik u hier zie, voor de camera, doet u krampachtig over cultuur en tradities. De samenleving is al veranderd. Accepteer dat nou!

De heer **Azmani** (VVD):

Eetgewoontes lijken me geen argument om te zeggen hoe je omgaat met nieuwkomers. Ik denk dat we misschien wel hetzelfde doel nastreven, alleen denken we anders over de manier waarop. Je wilt dat de nieuwkomers die je in Nederland toelaat, uiteindelijk succesvol kunnen deelnemen aan de samenleving. Het vergt veel meer dan in eerste instantie wordt gedacht. Dat is mijn eigen ervaring eigenlijk ook wel. Het behoud van de eigen cultuur kan prima, maar in het publieke domein werkt het wel zo dat je de maatschappelijke codes van een samenleving — hoe ga je met elkaar om? — moet kennen. Dat maakt dat je stappen kunt zetten in deze samenleving.

De heer **Öztürk** (Groep Kuzu/Öztürk):

Wat vindt de VVD, wat vindt de heer Azmani ervan dat uit onderzoek blijkt dat 40% van de Turkse en Marokkaanse Nederlanders zich niet meer thuis voelt? Dat is toch het beleid van Rutte en Asscher van de afgelopen jaren geweest. Dit soort taalgebruik en de PVV een beetje achterlopen om zetels binnen te halen leiden ertoe dat miljoenen mensen in Nederland zich niet meer thuis voelen. Dit gedrag is puur om zetels te halen, om een beetje op te vallen en om naar buiten toe te laten zien "kijk eens, hoe wij de migranten, mensen met een migrantenafkomst kunnen pesten". Draagt u door dit soort taal te bezigen er niet aan bij dat miljoenen mensen zich niet meer thuis voelen in Nederland?

De heer **Azmani** (VVD):

Nee, absoluut niet. Als liberaal ben ik voor maximale zelfontplooiing en verheffing van mensen. Daarom zit ik er ook zo in zoals ik erin zit. Ik ben niet voor zachte heelmeeesters, want zachte heelmeeesters maken stinkende wonden. Je kunt er tegenover nieuwkomers dus beter duidelijk over zijn hoe de samenleving hier werkt en wat je van hen ver-

wacht. Dan is er inderdaad nog die 40%. Een en ander heeft alles te maken met een falend integratiebeleid vanuit het verleden — we hebben het daar al over gehad — met het behoud van de eigen cultuur en de eigen identiteit en de gevolgen die dat soms heeft voor mensen uit tweede en derde generaties. Zij kunnen niet meekomen in dit land. U wilt hen graag in die cocon van de eigen culturele identiteit houden. Daardoor lopen zij er steeds tegen aan dat zij geen maximale kans hebben in de samenleving. Ik probeer ervoor te zorgen dat deze mensen die stappen wel kunnen zetten. Soms moet je misschien wat harder lopen, maar dat helpt meer dan ergens in een hoek gaan huilen en je gediscrimineerd voelen. Discriminatie moet je keihard bestrijden.

De heer **Öztürk** (Groep Kuzu/Öztürk):
Jij wilt ze allemaal onderdanig hebben! Jij wilt onderdanige mensen in de samenleving!

De heer **Azmani** (VVD):
Nee, absoluut niet. Ik wil dat mensen in dit land het maximale uit zichzelf kunnen halen. Ik wil dat mensen zich een volwaardig burger voelen in deze samenleving.

De **voorzitter**:
De heer Azmani vervolgt zijn betoog.

De heer **Azmani** (VVD):
Zoals bekend is de inzet van de VVD ten aanzien van asiel tweeledig. Wij willen zo veel mogelijk mensen in de eigen regio opvangen, zodat de groep die hierheen komt klein en beheersbaar is. Als je geen controle hebt over het aantal mensen dat je toelaat en over wie je toelaat tot je grondgebied, dan kun je integreren wat je wilt en kun je je beleid inrichten wat je wilt, maar dan integreert men niet, maar segregereert men. Het wordt dan alleen maar lastiger. Wij vinden het heel normaal dat je je best doet om mee te doen als je je in een ander land vestigt. De opvangende samenleving zal je daar ook heus wel bij helpen.

In 2013 is dat nieuwe inburgeringsstelsel in werking getreden. In april dit jaar werden de eerste resultaten van de inburgeringsplichtigen onder dit nieuwe stelsel zichtbaar. Gebleken is dat de helft van het deelcohort uit 2013, zoals dat in jargon heet, in oktober 2016 is ingeburgerd. Dat wisten we eigenlijk al, want de minister heeft ons dat eerder al laten weten. Het rapport van de Algemene Rekenkamer bracht ook op dat punt niet veel nieuws. Natuurlijk zijn de cijfers teleurstellend, maar in het rapport zelf wordt al aangegeven dat je niet kunt spreken over een trend, omdat het slechts om het eerste halfjaar van 2013 gaat, dat pas in 2016 kon worden gemeten en beoordeeld. Met betrekking tot deze tegenvallende cijfers heeft ook de minister een verantwoordelijkheid. Zoals ik al eerder aangaf tijdens het algemeen overleg, heeft de minister aan de voorkant het nieuwe stelsel, waaronder de driejarentermijn, geëffectueerd, maar vervolgens aan de achterkant onvoldoende gehandhaafd.

Tegen alle partijen die roepen dat we weer terug moeten naar de oude wet — dat hebben we de afgelopen uren ook gehoord tijdens interrupties — en dat we de verantwoordelijkheid voor de inburgering weer moeten neerleggen bij de gemeenten, die dan weer staan te springen om voor een

extra zak belastinggeld deze taak op zich te nemen, zeg ik: kijk alsjeblieft even terug. Zolang geleden is het nog niet. De heer Marcouch had het er al over in zijn andere rol als bestuurder. Kent u dat beeld nog van die lege klassen? Inburgeraars kwamen gewoon niet opdagen omdat ze niet gemotiveerd waren. Het had ook geen consequenties. Het was ook niet hun geld. Weet u nog? Ook van degenen die met veel moeite door gemeenteambtenaren aan de hand waren genomen en slaagden, kwam het grootste deel uiteindelijk weer thuis terecht met een uitkering op de bank. Het taalniveau ging dus weer naar beneden en niemand kwam verder. Zie ook het rapport van de Algemene Rekenkamer. De belangrijkste en de meest alarmerende constatering uit dit rapport is volgens mij dat het grootste deel van de onder de wet uit 2007, de oude wet waar zo veel mensen naar hunkeren, geslaagde inburgeraars niet participeert in de vorm van betaald werk of een opleiding. Mijn vraag is dan: is dat werkelijk waar het systeem waar u naar terug wilt? De VVD wil dat in ieder geval niet. Het inburgeringsexamen is geen doel op zich maar een instrument om actieve participatie in onze samenleving te bevorderen. De VVD wil een systeem dat draait om participatie. Dat is klaarblijkelijk niet een systeem waarin in de eerste plaats de overheid verantwoordelijk is en slagen voor het inburgeringsexamen het einddoel is.

Het is niet normaal dat de belastingbetaler, de hardwerkende Nederlander, moet opdraaien voor de kosten van de inburgering van nieuwkomers. Het is normaal dat we nieuwkomers leren om zelfredzaam te worden in dit land. Want dat is Nederland. Natuurlijk helpen we hen, zoals al eerder gezegd, met de nodige informatie vooraf, maar nieuwkomers moeten het uiteindelijk zelf doen. Willen zij dat niet, dan moeten we niet schromen om hen de rug terug te keren, want wie niet wil inburgeren, keert onze samenleving de rug toe.

Ik kom te spreken over de wetwijziging. De VVD onderschrijft het doel van de participatieverklaring, namelijk dat nieuwkomers hun betrokkenheid bij de Nederlandse samenleving tonen en zich bereid verklaren daaraan actief bij te dragen. Dat is ook een nobel streven, maar het ondertekenen van een stuk papier maakt je nog geen onderdeel van onze samenleving. Dat word je door de taal te leren, door onze gewoonten te kennen, door aan de slag te gaan door te werken of voor mijn part vrijwilligerswerk te doen. Kortom, je wordt onderdeel van de samenleving door daadwerkelijk te participeren, door deel te nemen aan onze samenleving. Dat doe je niet door met één been in je land van herkomst te staan, maar door volwaardig Nederlander te willen worden. Dat doe je door ernaar te streven om snel een eigen leven op te bouwen en niet afhankelijk te moeten zijn van sociale voorzieningen.

Bij zijn aantreden in 2012 was de participatieverklaring een concreet plan op de integratieagenda die de minister presenteerde. De VVD is toen niet voor niets kritisch geweest en heeft toen al aangegeven dat het niet hierbij kan blijven. We moeten ook consequenties verbinden aan het niet naleven van de participatieverklaring. Ik ben blij dat de minister ons op dit punt tegemoet is gekomen in de vorm van een bestuurlijke boete. Maar hoe zit het met handhaving in algemene zin van de inburgeringswet? Ik weet dat de minister een serie boetes heeft uitgedeeld, maar is het ook niet zo dat als mensen daadwerkelijk weigerachtig inburgeren maar je daar geen verblijfsrechtelijke consequenties aan kunt verbinden, bijvoorbeeld bij vluchtelingen, er gekort

moet kunnen worden op de bijstand? Ik vraag mij af wat de stand van zaken is. Ik sluit mij aan bij de vragen van de heer Heerma daarover.

De VVD heeft ervoor gepleit om te komen tot een participatie- c.q. een arbeidsmodule als sluitstuk van het inburgeringsexamen. De minister heeft die uiteindelijk ingevuld als een beroepsoriëntatiemodule. De VVD zou graag zien dat men, alvorens men kan slagen voor het inburgeringsexamen, daadwerkelijk actief bijdraagt aan de samenleving met betaald werk of met vrijwilligerswerk, dat ten goede kan komen aan onze samenleving. Alleen als je actief bijdraagt aan de samenleving, kun je spreken over een geslaagde inburgering. Het halen van een inburgeringsexamen is geen doel op zich, maar een instrument om actief bij te dragen en onderdeel van onze samenleving te worden en te zijn. Ik wil daarop graag een reactie van de minister.

Ik rond af. Het is op zich niet verkeerd om nieuwkomers in een vroeg stadium van het inburgeringstraject nogmaals te wijzen op onze kernwaarden en om hen die te laten onderschrijven. Bij de effectiviteit blijf ik grote vraagtekens zetten, zeker als het tekenen van de verklaring als een doel op zich zou worden gezien. Zoals gezegd zegt het ondertekenen van een dergelijke verklaring nog niets over de werkelijke intentie van de nieuwkomer. Die meten we af aan het naleven van de verklaring en aan het daadwerkelijk bijdragen aan onze samenleving. Geen woorden, maar daden.

De voorzitter:

Ik zie drie leden bij de interruptiemicrofoon. Dat wordt hun laatste, in de eerste termijn van de Kamer.

Mevrouw Voortman (GroenLinks):

Dan zal de heer Öztürk het zonder interrupties van GroenLinks moeten doen, voorzitter.

De heer Azmani heeft grote twijfels bij de effectiviteit van de participatieverklaring. Dat is precies het punt dat GroenLinks maakt. De verklaring is niet effectief omdat je niet kunt zien aan het zetten van een handtekening of iemand daadwerkelijk wil meedoen. Waarom stemt de VVD dan toch ermee in?

De heer Azmani (VVD):

Ik laat het ook van het debat afhangen. Ik merk het aan de interrupties. Naarmate sommige partijen meer interrupties plaatsen, raak ik verder gesterkt door de participatieverklaring. Het is dus maar net hoe het debat wordt gevoerd. Ik ben benieuwd hoe stevig de minister deze participatieverklaring verdedigt en ik ben ook benieuwd naar zijn antwoord op de gestelde vragen. In mijn inbreng gaf ik al aan dat het niet verkeerd is om er nogmaals op te wijzen voor welke waarden Nederland staat op het gebied van vrijheid, gelijkwaardigheid en solidariteit, welke invulling daaraan wordt gegeven en wat van een nieuwkomer wordt verwacht. Ik ben in ieder geval blij dat de minister zegt dat consequenties worden verbonden aan het niet tekenen van een participatieverklaring. Anders zou deze inderdaad een loos iets zijn, maar ik wacht de beantwoording van de minister af. Ik kan mij voorstellen dat dit specifieke punt een onderdeel

is van een evaluatie van deze wet, mocht dit wetsvoorstel worden aangenomen en geïmplementeerd.

Mevrouw Voortman (GroenLinks):

Dat is een heel lang antwoord waaruit maar weer eens blijkt dat de heer Azmani twijfelt over de effectiviteit ervan. In een bijzin zegt hij dat hij een boete oplegt voor het niet tekenen van de participatieverklaring. Dat vind ik wel prima, maar die boete kun je ook al krijgen als je überhaupt niet meewerkt met inburgeren. Dat is al vastgelegd. Wat is dan de meerwaarde van het tekenen van deze participatieverklaring? Dat is toch gewoon dubbelop?

De heer Azmani (VVD):

Nee. Volgens mij is het de bedoeling van deze minister dat de gemeenten de mogelijkheid krijgen om zelf te bepalen hoe zij mensen hierop nogmaals wijzen. Soms is het niet eens "nogmaals". Sommige mensen bevinden zich bijvoorbeeld nog in een beginfase van het inburgeringstraject of hebben geen inburgeringsexamen in het buitenland gedaan maar zijn hier als asielzoeker toegelaten. Zij hebben dan een stukje voorinburgering gehad. Vestigt zo iemand zich in een bepaalde gemeente, dan kan die gemeente een traject vaststellen. Dat kan een cursus zijn of een ontmoeting met anderen. Het is aan de gemeente om dat in te vullen. Dat is wat de minister wil. Iemand kan dan in een verklaring vastleggen dat hij bereid is om de waarden te accepteren en actief bij te dragen aan de samenleving. Zo begrijp ik dit wetsvoorstel van de minister.

De heer Monasch (Monasch):

Zouden wij niet gewoon een heel ander stelsel moeten realiseren? Wij laten mensen drie jaar in dit land rondlopen; zij kunnen hun gang gaan en af en toe krijgen zij eens negen uurtjes taalles. Het is dan toch een beetje bezopen dat zij na die drie jaar iets moeten ondertekenen waarvoor zij waarschijnlijk op de vlucht zijn gegaan? Zij werden namelijk bedreigd; er was oorlog of geweld. Zij komen hiernaartoe en ervaren misschien drie jaar lang het tegenovergestelde. Zou het niet veel beter zijn dat mensen die hiernaartoe willen komen, bijvoorbeeld via een UNHCR-kamp of via een afspraak in Europees verband, eerst zo'n verklaring moeten ondertekenen? Iemand die deze verklaring niet ondertekent, is misschien wel ergens voor op de vlucht, maar is ook bereid om anderen het leven onmogelijk te maken. Daarop wordt dan streng geïnterviewd en getest. Moeten we niet tegen mensen zeggen dat zij helemaal niet in Nederland thuishoren als zij niet bereid zijn deze verklaring te ondertekenen? Zou dat niet een veel beter systeem zijn? Er zijn ontzettend veel vluchtelingen in de wereld. Dat is tragisch genoeg. We kunnen helaas niet iedereen opvangen, maar laten we ervoor zorgen dat de mensen die wij wel opvangen al op voorhand zeggen dat zij onze normen en waarden respecteren. Nu wordt het paard achter de wagen gespannen.

De heer Azmani (VVD):

Mijnheer Monasch kent waarschijnlijk de discussie die in de fractie van de Partij van de Arbeid heeft plaatsgevonden toen hij nog in die fractie zat. In 2015 heb ik een voorstel gedaan dat de fractie van de Partij van de Arbeid in eerste instantie volstrekt onaanvaardbaar vond. Omdat het Euro-

pees beleid is geworden, zie je nu al de kentering: mensen kunnen na illegaal inreizen niet meer automatisch asiel aanvragen en hier blijven. Zij worden vervolgens teruggestuurd, in dit geval naar Turkije. Je komt dus veel meer uit bij een model waarin mensen worden uitgenodigd, waarbij je controle hebt over de aantallen en over wie je toelaat. Inderdaad, ik vind dit een belangrijk anker voor een succesvolle integratie. Immigratie en integratie kun je immers niet los van elkaar zien. Als je geen goed immigratiebeleid hebt, kun je integreren wat je wilt, maar dan gaat het niet lukken. Je moet dus een gecontroleerd immigratiebeleid voeren met een stukje selectie op integratiekansen om mensen uiteindelijk succesvol te kunnen laten integreren in de samenleving.

De heer Monasch (Monasch):

Het eerste deel van het antwoord van de heer Azmani leidde volgens mij wat af van de vraag. Ik zal het een slag concreter maken. Volgende week dinsdag komt een motie van mij en de heer Van Vliet in stemming. Daarin wordt voorgesteld om iemand die niet bereid is om artikel 1 en andere artikelen van onze Grondwet te onderschrijven, niet toe te laten tot de asielzoekersprocedure. Is de heer Azmani in het licht van hetgeen hij net heeft gezegd, bereid om deze motie dit keer wel te ondersteunen?

De heer Azmani (VVD):

De heer Monasch weet dit heel goed. Hij heeft deze motie al eerder ingediend, namelijk bij de begroting van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. De minister heeft hem toen van repliek gediend. Het is heel helder hoe de Kamer zich destijds uitsprak over deze motie. Deze motie is juridisch onhoudbaar. Dit kan dus niet eens.

De heer Pieter Heerma (CDA):

De heer Azmani refereerde in zijn termijn aan het moment waarop de minister zijn integratieagenda presenteerde, evenals dit plan; althans, het oorspronkelijke participatiecontract. Tijdens het debat daarover, dus bij de behandeling van dit voorstel, waren een aantal partijen heel kritisch over die verplichting. Dat zijn ze nu wederom. Destijds was de heer Azmani, samen met het CDA — want ik was daar ook bij — kritisch, want: seeing is believing; dit moet echt afdwingbaar zijn, het moet rechten en plichten bevatten. Volgens mij waren dat de letterlijke woorden van de heer Azmani. Het moest dus niet alleen maar symbolisch zijn. Destijds had de VVD dus die kritiek en scepsis bij dit voorstel. Gelukkig gaf de heer Azmani in zijn termijn aan dat er consequenties aan moeten zitten, dus dat het niet helemaal loos moet zijn. Daaruit spreekt toch een wat positievere grondhouding dan uit sommige uitspraken die hij buiten dit huis heeft gedaan.

Maar er liggen ook een aantal amendementen voor. De SGP- en CDA-fractie hebben diverse voorstellen gedaan om deze wet te wijzigen, om de participatieverklaring te verankeren in de wet en de consequenties van niet-meedoen hieraan groter te maken. Hoe kijkt de VVD-fractie tegen die amendementen aan, vanuit de insteek die zijzelf vanaf het begin heeft gehad, dus dat het niet vrijblijvend moet zijn en echt wat moet voorstellen?

De heer Azmani (VVD):

Ik weet niet om welke specifieke amendementen dit gaat. Misschien kunt u dat toelichten. Het was namelijk een behoorlijke inleiding.

De heer Pieter Heerma (CDA):

Het gaat om drie amendementen. Er zijn er al twee en de derde komt eraan. Ze hebben allemaal tot doel om die participatieverklaring echt in de wet te verankeren, dan wel om de sancties of de consequenties van het weigeren om hieraan mee te doen, te vergroten. Dat is het tweede amendement: je mag niet meedoen aan het leningenstelsel als je weigert te ondertekenen. Dat ligt in lijn met de insteek waarvoor de VVD vanaf het begin heeft gekozen, dus dat dit niet vrijblijvend moet zijn en dat er consequenties aan moeten zitten. Hoe kijkt de VVD vanuit die insteek naar deze amendementen?

De heer Azmani (VVD):

Ik zal die amendementen op hun merites beoordelen, maar daarvoor zal ik ze eerst moeten lezen en moeten bekijken hoe ze zijn vormgegeven. Op zich sta ik hier niet onwelwillend tegenover, maar ik moet ze eerst allemaal beoordelen.

□

De heer Öztürk (Groep Kuzu/Öztürk):

Voorzitter. Dit is dan het debat over de participatieverklaring, de "Participatieverklaring. Welkom in Nederland!". Mensen moeten daarin aangeven dat ze voor de vrijheden, gelijkwaardigheid, solidariteit en participatie willen gaan.

Ik denk dat heel veel mensen hierachter staan. Maar de kernvraag is, en die is hier vandaag al aan de orde geweest, of alle partijen hier die fundamenten van onze Grondwet en rechtsstaat wel erkennen en ondersteunen. De Nederlandse Orde van Advocaten heeft de verkiezingsprogramma's van alle politieke partijen bekeken. Wat zag ze? Dat met name de rechtse partijen, de VVD, het CDA, de PVV, de SGP en VNL voorstellen hebben die onze Grondwet ondermijnen. Juist die partijen zijn dus bezig om het fundament van de samenleving onderuit te halen. En dan zeggen zij tegen een nieuwkomer: welkom in Nederland, maar jij moet daar wel aan voldoen.

Ik denk dat je deze verklaring ook anders kunt noemen. De rechtse partijen zijn bezig met een onderdanigheidsverklaring, iets in de trant van: jij komt naar Nederland, wij hebben hier een orde, wij bepalen wat hier allemaal gebeurt; en als jij mee wilt doen, moet je een beetje onderdanig doen, moet je meedoen zoals wij dat van jou eisen.

Gelukkig hebben we een rechtsstaat. In een rechtsstaat bepaalt de wet, dus de Grondwet en de afspraken die wij hier maken, waaraan iemand moet voldoen. En niet de rechtse partijen, die met dat soort walgelijke uitspraken komen.

Maar deze minister is niet vies van zo'n verklaring. Vanmorgen spraken we over de Zwarte Pietwet van de PVV. Die wil de kleur van Piet vastleggen. Zo maken we ons in dit parlement iedere dag belachelijker, voorzitter. Deze minister wil dat mensen een en ander vastleggen in een verklaring. Toen collega Kuzu en ik bij de PvdA zaten, moesten we ook

een verklaring tekenen. De minister had onderzoeksresultaten van Motivaction naar buiten gebracht: 87% van de Turkse Nederlanders zou IS-aanhanger zijn en 82% van de Marokkaanse Nederlanders zou IS-aanhanger zijn. En wij moesten bij de PvdA een verklaring tekenen dat wij volledig achter het standpunt, achter de werkwijze van de minister stonden. Dat is toch wantrouwen? Je laat je eigen Kamerleden een verklaring tekenen en als zij dat niet doen, moeten ze de fractie verlaten. Deze minister is een minister van wantrouwen. Gekozen parlementariërs moeten een verklaring tekenen om de minister een beetje trouw te zweren. De rest heeft het gedaan; Kuzu en Öztürk niet.

DENK vindt dat het integratiebeleid van minister Asscher veel te veel gestoeld is op wantrouwen. Wij hebben hem weleens minister van wantrouwen en monitoring van minderheden genoemd. DENK heeft een fundamenteel ander maatschappijbeeld. DENK ziet diversiteit als een kracht. Diversiteit verrijkt onze samenleving en geeft onze samenleving kleur. Diversiteit is een kracht en een rijkdom. Vanuit die visie moet je minderheden en nieuwkomers met vertrouwen benaderen. Investeer niet in wantrouwen, maar in vertrouwen. Stop met pestmaatregelen en symboolpolitiek. Kies voor wederzijdse acceptatie in plaats van eenzijdige integratie. Investeer bij nieuwkomers vooral in het snel leren van de Nederlandse taal. Taal is het paspoort voor toegang tot de samenleving. Investeer in acceptatie, zodat mensen dit paspoort kunnen gebruiken om zich te ontplooiën.

Vanavond spreken we over de Wet inburgering, maar we zouden het ook het inburgeringsfiasco kunnen noemen. Nieuwkomers moeten hun inburgering zelf betalen en zelf regelen en dat kost hun meer dan €5.000. Ze slagen echter veel minder voor hun examens dan voorheen. Het beleid van minister Asscher werkt averechts. Groepen komen juist verder van elkaar af te staan. Wantrouwen blijkt niet te werken. Wat doet minister Asscher? Hij gaat stug door met zijn falende integratiebeleid. Nu wil hij nieuwkomers een participatieverklaring laten tekenen, op straffe van een boete van €340 bij weigering. Bij de PvdA moest je de fractie verlaten als je niet tekende. Bij de participatieverklaring moet je €340 betalen als je niet tekent. Bovendien kun je dan geen permanente verblijfsvergunning krijgen en mischien in de toekomst ook het Nederlanderschap niet. Het is zoals premier Rutte laatst in Buitenhof zei: Asscher voert loyaal ons beleid uit. In dit geval is dat dus het VVD-beleid. Mijn fundamentele vraag is waarom de minister dit eigenlijk wil. Waarom wil hij het deze mensen moeilijk maken? Waarom leent hij zich voor dit rechtse beleid?

Daarnaast heb ik over de participatieverklaring nog een aantal concrete vragen aan de minister. Graag krijg ik een antwoord op al deze vragen. Vraag 1. Werkt de participatieverklaring niet stigmatiserend? Doordat je mensen laat tekenen op straffe van een boete, doe je net of een groot deel van de nieuwkomers onze waarden niet wil onderschrijven. Heeft de minister aanleiding om dit te veronderstellen? Heeft de minister dit objectief onderzocht? Zo nee, dan is zijn beleid inderdaad stigmatiserend en dan versterkt de minister van integratie zelfs zelf vooroordelen. Dat zou toch onthutsend zijn.

Vraag 2. VluchtelingenWerk Nederland stelt voor dat niet alleen de nieuwkomers, maar alle Nederlanders de verklaring moeten tekenen. Wat vindt de minister van dit idee? Als het gaat om de gedeelde kernwaarden van dit land, is

het dan niet logisch dat iedereen daarvoor moet tekenen, bijvoorbeeld bij de uitgifte van een nieuw paspoort op het gemeentehuis? DENK is benieuwd hoeveel van de 17 miljoen Nederlanders de kernwaarden ondertekenen en hoeveel van hen dit niet doen en kiezen voor een boete van €340. VluchtelingenWerk stelt dat de kernwaarden uit de participatieverklaring lang niet door alle Nederlanders worden onderschreven of nageleefd. Heeft VluchtelingenWerk daar niet gewoon gelijk in? Hoezo vrijheid van godsdienst, als 44% van de Nederlanders vindt dat de islam en de westerse levenswijze niet met elkaar te verenigen zijn? Hoezo gelijkwaardigheid, als 35% van alle Nederlanders aangeeft moeite te hebben met homoseksualiteit in het openbaar? Hoezo gelijkwaardigheid, als vrouwen voor hetzelfde werk nog steeds een lager salaris krijgen dan mannen? Wat gaat de minister daaraan doen? Hoe gaat hij ervoor zorgen dat deze Nederlanders zich wel aan onze Nederlandse kernwaarden houden?

Vraag 3. Wat vindt de minister van de forse kritiek van de Nederlandse Orde van Advocaten? Die zegt feitelijk dat de participatieverklaring in strijd is met zichzelf. De participatieverklaring is in strijd met de kernwaarden van Nederland. De vrijheid van meningsuiting kan in het geding komen. De vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst kan in het geding komen. DENK wil graag een reactie van de minister op alle kritiekpunten uit de brief van de Nederlandse Orde van Advocaten van 15 november 2016. Die kritiekpunten gaan ook over vaagheid, tegenstrijdigheid, de rol van de gemeente en de opschuivende grenzen van waarden en normen.

Vraag 4. Deze vraag gaat over de taal. Is het niet vreemd om een participatieverklaring te tekenen als je de taal nog nauwelijks spreekt? Weten mensen überhaupt wel wat ze tekenen? Is het dan eigenlijk niet in strijd met het recht? Krijgen mensen de participatieverklaring ook in hun eigen taal te zien? Of is er alleen de Nederlandse versie? Anders is de minister een soort louche verzekeringverkoper die mensen voor onbegrijpelijke woekerpolissen bij het kruisje laat tekenen. Het ligt breder dan alleen het Nederlands. Is de taal van de participatieverklaring niet veel te abstract? Is het niet veel te veel een verklaring voor beleidsmatige types in plaats van voor de gewone man en vrouw? In de evaluatie van de pilot staat letterlijk: voor veel vluchtelingen en gezinsmigranten zijn de discussies over fundamentele waarden vaak moeilijk te begrijpen.

Er is het gevaar van willekeur. Wat zijn de kernwaarden van Nederland? Wie bepaalt wat de kernwaarden zijn? Minister Asscher en zijn ambtenaren, het kabinet? Is het niet een beetje eng dat de huidige macht de kernwaarden formuleert? Wordt hier niet selectief geshopt in de Grondwet? We zien dit selectief shoppen bij de VVD inderdaad gebeuren. De VVD vindt solidariteit geen kernwaarde van Nederland. Die solidariteit wil de VVD dan ook het liefst uit de participatieverklaring halen. Dit geeft niet alleen aan hoe egocentrisch de VVD is, dit geeft vooral aan hoe willekeurig het formuleren van kernwaarden is. En dan heb ik het nog niet eens over de gemeenten die een belangrijke rol spelen bij de participatieverklaring. Ze zullen in hun voorlichting aan nieuwkomers hun eigen accenten kunnen leggen. Dan krijg je dus bovenop de willekeur van de participatieverklaring zelf nog een keer de willekeur van de uitleg van deze verklaring.

De heer **Van Meenen** (D66):

Ik sla even aan op dat selectief shoppen, op de kernwaarden. Ik vroeg me af of de partij DENK dat wellicht zelf ook doet. Ik vraag de heer Öztürk of het klopt dat de nummer 2 van zijn lijst op 4 februari tijdens een bijeenkomst van Islamitische instellingen in het Rijn-Gouwegebied heeft gesproken. Daar is op zich natuurlijk niets mis mee, maar die bijeenkomst was alleen toegankelijk voor mannen. Dat staat heel duidelijk in de uitnodiging. Ik heb die hier voor me. Is dat niet ook een beetje selectief shoppen?

De heer **Öztürk** (Groep Kuzu/Öztürk):

Ik dacht dat de woordvoerder van D66-fractie met iets groots zou komen! Die bijeenkomst was georganiseerd door een externe organisatie. Die heeft ook aangegeven dat het anders moet. Onze kandidaat heeft contact opgenomen met de dames die daar ook bij hadden willen zijn. Dat contact heeft inmiddels ook al plaatsgevonden. DENK staat voor een samenleving waarin iedereen een plek heeft: vrouwen, mannen, wie dan ook. Geen enkel probleem!

De heer **Van Meenen** (D66):

Daar zullen we dan maar van uitgaan. Ik ben overigens benieuwd hoe is vastgesteld welke vrouwen daar aanwezig hadden willen zijn. Dit baart mij toch wel enige zorgen. Ik wil de heer Öztürk meegeven dat hij zelf ook niet selectief moet gaan shoppen. En als hij dat toch doet, verwijt het dan een ander niet.

De heer **Öztürk** (Groep Kuzu/Öztürk):

Als dit alles is wat D66 op internet over ons heeft kunnen vinden, dan denk ik dat wij echt laten zien dat wij in deze samenleving niet selectief shoppen. Wij laten echt zien dat wij in deze samenleving voor iedereen opkomen, of het nu een man of een vrouw is. Ik heb net verteld dat de loonongelijkheid tussen man en vrouw in Nederland te groot is, dat we daartegen strijden. De heer Van Meenen probeert ons in een bepaalde hoek te krijgen. Geloof me, dat gaat hem en zijn collega's niet lukken.

De heer **Van Meenen** (D66):

Ik probeer dat ook helemaal niet. Dat doet de beweging zelf wel. Daar hebben ze mij niet voor nodig. Natuurlijk is er nog veel meer te vinden op internet, maar daar kunnen we dan wel een apart debat aan wijden.

De **voorzitter**:

Dat gaan we niet doen.

De heer **Van Meenen** (D66):

Dat is ook niet de bedoeling.

Mevrouw **Karabulut** (SP):

Mijnheer Öztürk, ik begrijp niet zo goed waarom u zo schamper reageert op de vraag van collega Van Meenen. Terecht stelt u hier dag in, dag uit het punt van gelijke behandeling aan de orde. Terecht wijst u op het belang van gelijke rechten, maar dat behelst toch ook dat u die gelijke rechten voor iedereen accepteert? Daar zou dan toch bij

horen dat het weigeren van vrouwen en het organiseren van aparte bijeenkomsten voor mannen, waarbij vrouwen niet aanwezig mogen zijn, inderdaad haaks staat op het propageren van gelijke rechten en gelijkwaardigheid? Wellicht heeft de heer Azarkan dat laatste ook gedaan, maar hebt u richting uw achterban, want u komt ook in menig zaaltje en in menige moskee ...

De heer **Öztürk** (Groep Kuzu/Öztürk):

Wat is uw vraag?

Mevrouw **Karabulut** (SP):

Richting uw achterban dient u ook uit te dragen wat die gelijke rechten zijn.

De heer **Öztürk** (Groep Kuzu/Öztürk):

Dat doen we ook.

Mevrouw **Karabulut** (SP):

Daarbij gaat het ook om gelijke rechten van lhbt's en gelijke rechten van mannen en vrouwen.

De heer **Öztürk** (Groep Kuzu/Öztürk):

Mevrouw Karabulut spreekt ook in zaaltjes waar alleen maar vrouwen zijn. Ik kan de foto's daarvan tonen. Mevrouw Karabulut spreekt in zalen waar groeperingen zijn die terrorisme aanhangen. Zij probeert zich hier heel democratisch voor te doen.

Mevrouw **Karabulut** (SP):

Voorzitter, ik wil even een persoonlijk feit maken.

De heer **Öztürk** (Groep Kuzu/Öztürk):

Ik ben nog niet klaar, voorzitter. Mevrouw Karabulut, u kent de heer Azarkan heel goed. U weet precies hoe hij in elkaar steekt. U weet ook heel goed hoe hij over de emancipatie van vrouwen en mannen denkt, maar toch probeert u hier om DENK in een bepaald daglicht te zetten. Dat zal u en uw collega's niet lukken; begrijp dat nou.

Mevrouw **Karabulut** (SP):

Ik stel hier een doodnormale vraag. Vervolgens beticht u mij ervan — dat doet u vaker; ik begin het wel zat te worden — dat ik in zalen zou spreken van terroristisch organisaties. Als dat het geval is, waarom zou ik hier dan staan? Als u er bewijs van hebt, dan moet u aangifte doen. Als u mij vals blijft beschuldigen, dan maak ik daar werk van. We zitten hier niet in het Turkse parlement, waar je mensen te pas en te onpas kunt beschimpen en beschuldigen. We hebben het hier over gelijke rechten. Ik steun DENK in haar strijd voor gelijke behandeling, maar die gelijke behandeling en gelijke rechten behelzen ook dat je de vrijheid van meningsuiting van een ander respecteert. Dat houdt ook in dat je de vrijheid van meningsuiting overal uitdraagt.

Ik herhaal mijn vraag aan u: hebben de heer Azarkan en u bij andere gelegenheden uitgedragen wat gelijke rechten zijn? We weten allemaal hoe het eraan toegaat, bijvoorbeeld

als het gaat over de rechten van lhbt'i's. Er zijn gemeenschappen waar hun rechten niet gerespecteerd worden. Spreekt u dat tegen? Draagt u uit dat lhbt'i's ook gelijke rechten hebben, net zoals u hier terecht opkomt voor de rechten van minderheden? Dat zijn toch doodnormale vragen? Dan gaat u toch niet een collega-parlementariër van van alles en nog wat beschuldigen?

De heer Öztürk (Groep Kuzu/Öztürk):

Mevrouw Karabulut, u kent de heer Azarkan heel goed en u kent ook zijn beweegredenen, maar u probeert alsnog mee te doen met de rest. Dat neem ik u kwalijk. Daar moet u mee ophouden. Als het om een ander punt ging, had ik u nog een beetje gelijk kunnen geven. U hebt jarenlang met de heer Azarkan samengewerkt.

De heer Van Meenen (D66):

Ik heb een punt van orde ...

De heer Öztürk (Groep Kuzu/Öztürk):

Ik vind het fantastisch dat mevrouw Karabulut zegt dat zij DENK steunt in de strijd. Blijf dat vooral doen, zou ik zeggen

De voorzitter:

Mijnheer Öztürk, let een beetje op uw woorden over collega's. Mag ik dat dan toch even zeggen? Ik zie namelijk dat veel collega's hierop reageren. Let er een beetje op. Mevrouw Karabulut mag nog kort iets zeggen. Ik denk dat zij ook gedachten hierover heeft. Let een beetje op uw woorden, want u hebt het wel over een collega.

Mevrouw Karabulut (SP):

Ik heb er genoeg over gezegd. Sommige mensen denken hier dezelfde praktijken als in sommige dictatoriale regimes erop na te kunnen houden. Ik ben daar niet bang voor. Ik heb van de heer Öztürk nog geen helder antwoord gekregen op mijn vraag. Staat DENK ook pal voor de rechten van de lhbt-gemeenschap en pal voor de gelijke rechten van vrouwen en alle andere groepen? Durft de heer Öztürk dat uit te dragen en durft hij ook te zeggen dat DENK dat uitdraagt richting haar achterban?

De heer Van Meenen (D66):

Voorzitter, mag ik een punt van orde maken voordat we antwoord krijgen?

De voorzitter:

Ja.

De heer Van Meenen (D66):

Ik vind dat u te mild reageert, voorzitter, als u hierop zegt: let een beetje op uw woorden. Ik dacht dat net ook al toen het bij de heer Azmani over zijn eetgewoonte ging. Het is een soort gewoonte van de heer Öztürk om het hier heel persoonlijk te maken, vol in de aanval op een persoon te gaan en ook niet via de voorzitter te spreken. Ik wil u vragen om daar echt veel strenger op in te grijpen, voorzitter, en

om desnoods de heer Öztürk maar het woord te ontnemen als ultieme consequentie. Dit is gewoon niet normaal.

De voorzitter:

Ik heb daar net al een opmerking over gemaakt. Waar nodig zal ik dat opnieuw doen. Op dit punt de heer Heerma en daarna maakt de heer Öztürk zijn betoog af.

De heer Pieter Heerma (CDA):

Ik heb geen punt van orde, want ik vind het in dit debat niet aan de voorzitter om te reageren, maar aan de mensen die deelnemen aan het debat. Ook tijdens het laatste algemeen overleg over integratie heeft de heer Öztürk persoonlijke toespelingen gemaakt, toen in de richting van de heer Marcouch, over motieven die zouden meespelen. Tegen mevrouw Karabulut zijn zulke toespelingen ook al meerdere keren gemaakt, waar zij zojuist volgens mij terecht boos over werd. Die toespelingen leiden tot het wegspelen van iemand in het parlement om suggesties dat er niet meer op vragen gereageerd moet worden. De heer Marcouch zou dingen alleen maar zeggen omdat hij anders niet goed op de lijst zou komen. Aan het adres van mevrouw Karabulut worden toespelingen gemaakt over terroristische organisaties waar zij bij betrokken zou zijn. Mijnheer Öztürk, het past niet in het debat en het past u niet, dus ik zou u, ik zou de heer Öztürk willen verzoeken, dit niet te doen. Het is niet goed voor het debat, het is niet goed voor het beeld van de politiek en het is ook niet nodig voor het debat.

De voorzitter:

Goed, ik stel voor, ook aansluitend op wat ik zelf zei, dat wij hier niet over collega's opmerkingen maken zoals net gebeurde over mevrouw Karabulut. Ik stel voor dat de heer Öztürk kort reageert en daarna zakelijk zijn betoog afmaakt.

De heer Öztürk (Groep Kuzu/Öztürk):

Ja, en ik stel ook voor dat collega's niet meer beginnen over andere parlementen in een ander werelddeel. Wij zitten hier in het Nederlands parlement en als collega's vragen willen stellen, dan stellen ze die aan mij.

De voorzitter:

Ik stel voor dat u nu gewoon uw betoog afmaakt.

De heer Öztürk (Groep Kuzu/Öztürk):

Ik hoor mevrouw Karabulut vanuit de bankjes roepen dat ik geen antwoord heb gegeven op haar vraag, maar ik geef daar altijd antwoord op, mevrouw Karabulut, dat weet u van mij.

Nou, ik ga naar vraag zes aan de minister. Is het niet heel tricky en dubieus ...

Mevrouw Karabulut (SP):

Voorzitter, het spijt me, maar ik heb nog altijd geen antwoord gehad op mijn inhoudelijke vraag.

De voorzitter:

Goed, dan komt er nu een antwoord op die vraag en daarna maakt de heer Öztürk zijn betoog af.

De heer Öztürk (Groep Kuzu/Öztürk):

Voorzitter, ons antwoord staat in ons verkiezingsprogramma. 72 pagina's vol. Wij staan voor iedere gemeenschap. Wij staan voor alle gemeenschappen. Leest u dat maar rustig door, ja? Ik ga door met mijn verhaal.

Mevrouw Karabulut (SP):

Om het even te verduidelijken voor degenen die niet die 72 pagina's kunnen doorlezen: DENK en de heer Öztürk staan ook pal voor de rechten van de lhbt-gemeenschap en voor gelijke rechten voor vrouwen?

De heer Öztürk (Groep Kuzu/Öztürk):

Zelfs ook voor uw rechten, mevrouw Karabulut.

Ik ga door. Vraag 6. Is het niet heel tricky en dubieus om mensen dit soort verklaringen te laten ondertekenen? Teken je niet sowieso als je op de vlucht bent voor bommen en burgeroorlog? Keren het verplichtende karakter en de boete van €340 zich niet tegen je? Verliest de verklaring door deze omstandigheden niet haar waarde en authenticiteit? Gaat niet gewoon iedereen tekenen, ook al is men het niet eens met de verklaring of begrijpt men de verklaring gewoon niet? Creëer je hiermee niet een soort schijnwerkelijkheid? In de pilot waren er 1.500 nieuwkomers die tekenden. Slechts 8 tekenden niet.

Als slotvraag: wat gebeurt er eigenlijk met de ondertekende verklaringen? Waar worden ze bewaard? Op het ministerie? Bij de gemeente? Worden ze weggeborgen of worden ze later weer te voorschijn gehaald? Kan de minister garanderen dat de getekende verklaring nooit tegen iemand wordt gebruikt, op welke manier dan ook?

Minister Asscher houdt van racen. Minister Asscher gebruikt bij de participatieverklaring graag de metafoor van de snelweg. Een beetje VVD-achtig natuurlijk, maar goed. Minister Asscher zegt: op de snelweg wordt iedere 100 meter benadrukt hoe hard je mag rijden. Daarom zouden we volgens de minister onze kernwaarden ook keer op keer moeten benadrukken. Maar dat doet hij dus selectief. Mensen die net hun rijbewijs hebben, moeten zich wel aan de maximumsnelheid houden, maar mensen die al langer rijden, staat het vrij om net zo hard te scheuren als zij zelf willen. Dat zijn lang niet allemaal brave burgers die de regels hebben geïnternaliseerd, minister. Daar zitten ook verkeershuffers tussen. Dan wordt het dus chaos op de snelweg. Dit is onrechtvaardigheid in het toetsbeleid, weer de dubbele maat.

Tot slot ga ik kort in op het inburgeringsbeleid in het algemeen. Het rapport van de Algemene Rekenkamer van deze week was vernietigend. De uitzending van Arjen Lubach afgelopen zondag was komisch maar nog vernietigender. De vragen van de inburgeringscursus zijn soms onbegrijpelijk en volstrekt absurd. Daar mag je mensen niet op afrekenen. Daar mag je mensen die nauwelijks geld hebben, niet meer dan €5.000 voor laten betalen. Dat is neoliberal afpakbeleid. Dat is marktwerking door een PvdA-minister.

Zelfs Rita Verdonk wil die marktwerking teruggedraaien. IJzeren Rita vindt het beleid van Asscher te hard. Hoe rechts bent u eigenlijk de afgelopen vier jaar geworden, minister? Kunt u eigenlijk nog wel de straat op gaan als lijsttrekker met een links verhaal, of zullen de mensen in het land u niet meer geloofwaardig vinden? Wij van DENK nemen u uw rechtse koers in ieder geval zeer kwalijk. Al die pestmaatregelen, als die symboolpolitiek, al dat wantrouwen, voortdurend die dubbele maat, daarmee doet u miljoenen mensen in het land tekort, daarmee creëert u eersterangsburgers en tweederangsburgers. Dat is precies waar DENK tegen strijdt. Bij DENK is iedereen eersterangsburger.

De voorzitter:

Ik zie de heer Marcouch.

De heer Marcouch (PvdA):

Even over de inconsequentheid van het verhaal van collega Öztürk van DENK; of het moet zo zijn dat de trol in hem even sprak. Hij had het erover — dat is natuurlijk een leugen — dat de Partij van de Arbeid hem zou hebben gedwongen om iets te tekenen. Ik geef collega Öztürk even de kans om zijn geloofwaardigheid te redden. Kan hij verklaren hoe het kan dat DENK, en collega Öztürk als voorzitter van die partij, mensen zoals mevrouw Sylvana Simons bestookt met procedures en boetes, omdat zij een verklaring getekend zouden hebben waaraan zij zich niet houden? Kan collega Öztürk daarop reflecteren?

De heer Öztürk (Groep Kuzu/Öztürk):

Dit heeft niets met een verklaring te maken, het heeft met een arbeidscontract te maken. Als je bij een werkgever weggaat zonder de opzegtermijn en een aantal andere dingen waarvoor je hebt getekend in acht te nemen, moet er een brief van de advocaat heen. Dat is het verhaal. Daarnaast zegt u: ik geef de heer Öztürk de ruimte om zijn geloofwaardigheid te redden. Wie ben jij om dat te zeggen? Wie ben jij om mij te zeggen dat ik mijn geloofwaardigheid moet redden?

De voorzitter:

Ik stel echt voor, mijnheer Öztürk, dat u uw woorden iets rustiger kiest. Anders moet ik verdergaande maatregelen nemen. Goed. De heer Marcouch.

De heer Marcouch (PvdA):

Collega Öztürk begon er zelf over — dat was heel persoonlijk — dat de minister, Lodewijk Asscher zoals collega Öztürk zei, hem gedwongen zou hebben om iets te tekenen. Dit gaat om het meten met twee maten. U meet met twee maten en u bent inconsequent in wat u zegt. U voedt wantrouwen.

De voorzitter:

Goed. Wat is uw vraag?

De heer Marcouch (PvdA):

Mijn vraag is hoe u dan kunt verklaren dat u mevrouw Simons, toch ook een politica, een aspirant-Kamerlid ...

De heer **Öztürk** (Groep Kuzu/Öztürk):
Wat heeft dat met de participatieverklaring te maken?

De heer **Marcouch** (PvdA):
U intimideert haar met boetes en advocaten. Ik vraag u hoe dat dan zit.

De **voorzitter**:
De vraag is helder.

De heer **Marcouch** (PvdA):
U neemt een ander de maat, maar u doet het zelf.

De heer **Öztürk** (Groep Kuzu/Öztürk):
De heer Marcouch heeft het over intimidatie. U moet zich eens voorstellen, voorzitter, wat wij in deze zaal aan het bespreken zijn bij de participatieverklaring! U laat dat ook toe. Het enige wat ik u kan zeggen, mijnheer Marcouch: wij gaan de verkiezingen in en de geloofwaardigheid van mensen ...

De **voorzitter**:
Goed.

De heer **Öztürk** (Groep Kuzu/Öztürk):
Bij de verkiezingen zullen de kiezers de geloofwaardigheid van mensen bepalen. U hebt de afgelopen vier jaar de trol van Asscher uitgehangen, en de kiezer zal bepalen of u de echte trol bent of niet. Dank u wel.

De **voorzitter**:
Goed. Ik stel voor ...

De heer **Marcouch** (PvdA):
Voorzitter, wij hebben het natuurlijk wel over waarden, en ik concludeer dat collega Öztürk ver weg is van die waarden. Inconsequent, ongeloofwaardig, en hij meet met een dubbele maat.

De heer **Öztürk** (Groep Kuzu/Öztürk):
Dat zal de kiezer ...

De heer **Marcouch** (PvdA):
En soms laat hij dat met trollen doen.

De heer **Öztürk** (Groep Kuzu/Öztürk):
Dat zal de kiezer beoordelen op 15 maart.

De **voorzitter**:
Goed. Dank. Daarmee zijn wij gekomen aan het eind van de eerste termijn van de zijde van de Kamer. Ik schors de vergadering tot 17.30 uur.

De vergadering wordt van 17.21 uur tot 17.39 uur geschorst.

De **voorzitter**:
De minister gaat antwoorden. Ik heb een verzoek aan de collega's. Er is duidelijk een aantal thema's waarop de discussie zich richt, als ik zo luister. Steeds als u interrumpeert, graag scherp en bondig. Dan kan er ook bondig worden geantwoord. De geschilpunten, de discussiepunten, zijn wel helder. Dan geef ik nu het woord aan de minister.

Minister **Asscher**:
Voorzitter. Dank voor de gelegenheid om dit debat nog te kunnen voeren, nadat het eerder uit de agenda vloog. Ik vind het heel belangrijk, dus ik ben de Kamer daar erkentelijk voor.

Het belang van een goed inburgeringsstelsel is enorm. Daarover zijn we het allemaal eens in deze Kamer. We zijn het erover eens dat nieuwkomers zo snel mogelijk een goede start moeten maken in Nederland, zodat ze kunnen participeren en zodat ze zelfredzaam zijn. Inburgering heeft altijd twee kanten. Tegenover de geboden kansen voor zelfontplooiing, ontwikkeling en zelfbeschikking staat de gevraagde inspanning om de Nederlandse taal goed machtig te worden, zich te verdiepen in onze waarden en die te respecteren en uit te dragen. Het stelsel zoals we dat kennen, reflecteert dat uitgangspunt. Het is primair de eigen verantwoordelijkheid van inburgeraars om vorm te geven aan hun eigen inburgeringstraject. Dat laat onverlet dat het stelsel toegankelijk en helder moet zijn en dat de kwaliteit ervan op orde moet zijn.

Afgelopen jaar was een belangrijk meetmoment na de invoering van de Wet inburgering in 2013. We hebben elkaar zeer vaak gesproken, vorige week nog in een algemeen overleg, over alle percentages en punten waarop verbeteringen mogelijk zijn. Het rapport van de Algemene Rekenkamer leidt tot een nieuwe discussie over verschillende elementen van het stelsel: de marktwerking, het toezicht, de rol van de gemeente en de informatievoorziening. Zo'n discussie is prima. Waar het beter kan, moeten we dat doen. Het belang daarvan is extra groot omdat er in 2015 een heel grote groep mensen in ons land is opgenomen die zullen moeten inburgeren. We hebben dus met elkaar belang bij een zo goed mogelijk stelsel. Het voeren van een fundamentele discussie vind ik iets voor een formatie. Ik ga daar echter niet op wachten. Daarom heb ik al eerder wijzigingen aangekondigd in een brief. Een deel daarvan kan de Kamer nu bekrachtigen in deze wet. Inburgering is te belangrijk om alleen in stelseldiscussies terecht te komen. Dat wat er nu beter kan, moeten we doen.

In mijn brief van oktober heb ik aangegeven wat de lijn is van de verbeteringen en die lijn trek ik door. In februari ben ik daar nog op ingegaan. Ik heb het dan over betere informatievoorziening vanuit DUO aan de inburgeraars, het beschikbaar stellen van informatie aan gemeenten zodat zij een beter beeld hebben van de vooruitgang van inburgeraars, maatwerk voor groepen die achterblijven in de slagingspercentages en het beter regelen van het toezicht op de taalaanbieders. De besluitvorming over wie dat gaat doen, zal op korte termijn worden afgerond. Ik weet dat dat de warme belangstelling heeft van de Kamer. Verder wil ik stimuleren dat de groep die dat aankan, kiest voor het

staatsexamen. Ook is het volgen van een opleiding inmiddels een grond voor termijnverlenging. Voor mij zijn de conclusies van de Rekenkamer belangrijk. Dat heb ik toegevoegd in mijn reactie op het rapport. Ik constateer dat dat in grote mate samenvalt met de wijzigingen die ik heb ingezet. Ik sta altijd open voor meer aanpassingen, maar we kunnen niet die hele discussie nu beslechten. Ik ben er dus geen voorstander van om het hele systeem nu om te gooien, maar ik sta altijd klaar om te praten over verbetering.

Ik ben er echter tegen om een karikatuur te maken van het huidige stelsel, zoals met name D66 dat doet en deed. We moeten zorgvuldig zijn bij het vergelijken van de ene situatie met de andere. Vanmiddag werd weer als voorbeeld genoemd dat 30% van de mensen is geslaagd, maar dat klopt niet. Op 1 januari 2017 heeft van de cohort 2013 60% voldaan aan de plicht en van de overige 40% is zeker een derde nog niet aan het einde van de termijn, meestal vanwege alfabetisering.

Ik heb in mijn brief van januari uiteengezet dat er wat kanttekeningen te maken zijn bij een klakkeloze vergelijking van cijfers uit 2007 en 2015. Het gaat om verschillende redenen om appels en peren. De aard en de omvang van de doelgroepen zijn veranderd. Voor een deel ging het toen om oudkomers, die dus al jarenlang in Nederland woonden. Die kun je echt niet vergelijken met de groep die hier in 2013 nieuw kwam. De inhoud van de examens is gewijzigd. De eisen zijn zwaarder geworden. Dat is terecht, want je wilt de kansen van mensen in dit land vergroten. In het rapport van de Rekenkamer worden ook andere meetmomenten gebruikt dan in de cijfers die ik met de Kamer heb gedeeld.

Begrijp mij goed: ik wil de problemen niet bagatelliseren. Daarom heb ik in oktober geschreven wat ik wil doen om het te verbeteren, maar ik wil ook niet doen alsof het stelsel nu zo somber is als wordt geschetst door Van Meenen. Ook ik heb herinneringen aan het oude stelsel, waar ik als wethouder inburgering mee mocht werken. Dat was ook niet ideaal. Laten we er dus voor zorgen dat we binnen het stelsel dat er is, de verbeteringen aanbrengen die we willen aanbrengen. Daar liggen nu voorstellen voor. Ik kom uiteraard op de participatieverklaring, maar ik heb geconstateerd dat er voor de rol van de maatschappelijke begeleiding en de budgetten die daarbij horen, eigenlijk Kamerbrede steun is. Er is nu dus echt een kans om, los van alle politieke discussies, een verbetering aan te brengen. Doe dat dan ook.

Over de informatievoorziening zijn veel vragen gesteld. Vrijwel alles is beschikbaar in meerdere talen. De mensen over wie we het hier hebben, zijn hier minimaal een aantal maanden als ze beginnen aan de inburgering. Bovendien kunnen mensen ook nog altijd hulp vragen als ze er niet uit komen. Natuurlijk moeten we altijd bekijken of de gevraagde zelfredzaamheid niet te ver is doorgesloten, maar ik wil ook niet uitgaan van een beeld van hulpeloosheid, alsof mensen hier zomaar plotseling opduiken, zonder enig idee te hebben en dan in starre paniek in ons onvriendelijke ... Nee, dat is niet zo. Mensen hebben vaak een heel gevaarlijke reis gehad, hebben een procedure doorstaan, zijn hier een aantal maanden, hebben vaak de voorinburgering al gedaan en beginnen dan aan het inburgeringstraject. Ze komen dan in diverse talen in aanraking met de informatie. Ze kunnen bij allerlei mensen hulp vragen over de inburgering.

Ik denk dat je mensen niet helpt door te doen alsof ze geen enkele energie of initiatief hebben. Uitzonderingen daargelaten, dat snap ik ook: kwetsbare mensen, mensen met een medische situatie die ze ervan weerhoudt om het zelf te doen. Maar het is in niemands belang om te ontkennen dat het vaak over heel krachtige mensen gaat, die er veel voor over hebben gehad en veel hebben doorstaan om hier te komen. Ze zijn op de vlucht voor afgrijselijke toestanden in het land van herkomst. Ze zijn in staat, en ze willen dat ook, om hier hun inburgering en integratie ter hand te nemen.

Het vorige kabinet heeft ervoor gekozen om inburgering in de markt te zetten. Overigens wordt er op roc's ook taalles gegeven in het kader van de inburgering. Ook op dat punt is het dus niet zo zwart-wit als het soms lijkt. Mensen kunnen ervoor kiezen om het daar te volgen. In het VAO dat we hiervoor hadden, heb ik aangegeven dat ik op verzoek van de heer Van Meenen snel aan de slag ga met de evaluatie, zodat men, als het aan de orde zou komen bij de formatie, daarin nog keuzes maken. Ik zal bekijken of ik het tijdig kan leveren zodat daar afwegingen kunnen worden gemaakt. Maar ik ga daar natuurlijk niet op wachten; vandaar mijn brief uit oktober.

Ik kom op de regie naar de gemeenten. Een deel van de regie ligt nu bij de gemeenten doordat we ze informatie, een taak en een budget hebben gegeven. Wil je veel verder gaan, dan gaat het inderdaad over een stelselwijziging. Dat lijkt me een discussie voor aan de formatietafel.

Het voorstel van de SP vergt eigenlijk een tweede wetwijziging ten aanzien van de taken van de onderwijsinspectie. Ik kijk nu naar een praktische oplossing — dat besluit zal snel vallen — waarbij bijvoorbeeld de onderwijsinspectie betrokken wordt zonder dat de wet daar apart voor hoeft te worden gewijzigd. Ik denk namelijk — op dat punt ben ik het eens met mevrouw Karabulut — dat snelheid geboden is, ook in de verbetering van het toezicht.

D66 vroeg: waarom begin je niet in de asielzoekerscentra? Asielgerechtigden kunnen in het azc al met de voorinburgering starten. Het traject is gratis en bestaat uit gemiddeld 121 uur. Het is best een substantiële cursus. Daarnaast is nu mogelijk gemaakt dat kansrijke asielzoekers zelfs al voordat ze een vergunning krijgen, kunnen beginnen met die cursus. Overigens kunnen asielgerechtigden in het azc ook beginnen met de inburgering. Daarbij houdt niets hen tegen. Ze kunnen al de lening afsluiten en hun diploma laten waarderen.

Hoe zit het met de evaluatie? Daar hebben we het al eerder over gehad. De wetstechnische evaluatie wordt opgestart. De uitkomsten daarvan zijn te verwachten in 2018. Parallel daaraan is er een pre-evaluatie op basis van alle bestaande onderzoeken en ook naar aanleiding van de motie van vanmiddag. Ook als die motie niet wordt aangenomen, wilde ik dat toch maar doen.

Hoe wordt de kwaliteit van de voorinburgering geëvalueerd? Ik denk dat het belangrijk is om die kwaliteit te evalueren en ik wil dat meenemen in de evaluatie van de Wet inburgering.

Hoe kijken we naar de slagingspercentages? Ik had natuurlijk graag gezien dat 100% van de mensen die in 2013 zijn begonnen, het examen had gehaald. Dat is niet zo. Van de gezinsvormers heeft 70% het gehaald en van de vluchte-

lingen de helft. Dit laat zien dat een flink deel van de mensen hun weg weet te vinden, maar ook dat het beter kan en beter moet. Ik heb zorgen over een bepaalde groep: mensen die laag of helemaal niet geschoold zijn, analfabeet, met een culturele achtergrond die ver afstaat van de Nederlandse. In mijn brief van oktober en in die van januari heb ik aangegeven dat ik me specifiek op die groepen wil richten. Ik wil hen ondersteunen en aansporen succesvol in te burgeren. Ook wil ik dat mensen die geen actie ondernemen, actief worden benaderd, om zo te weten te komen wat er speelt. Daarvoor start een pilot vanuit DUO.

Het CDA vroeg of er signalen zijn dat bepaalde groepen vaker gebruikmaken van de medische vrijstelling. Van het cohort 2013 heeft 2% een medische ontheffing. Bij mij zijn geen signalen bekend dat hiervan misbruik wordt gemaakt. Speciale artsen, opgeleid door Argonaut, doen de medische keuring. De inburgeraar moet daar zelf voor betalen. Ik heb niet de indruk dat er iets speelt wat zou kunnen duiden op overmatig gebruik. Het is natuurlijk wel zo dat bij een deel van die groep — ik denk dat die 2% niet zo gek is — er inderdaad sprake is van medische condities waardoor je zegt: je kunt van die persoon nu niet vergen dat dit moet. Volgens mij is dat ook geen discussie hier: als daarvan sprake is en de arts stelt dat vast, wordt die ontheffing terecht gegeven.

De heer Pieter Heerma (CDA):

Ik weet dat de absolute cijfers genuanceerd liggen. Ik probeerde dat in mijn eerste termijn ook mee te nemen. Tegelijkertijd bereiken mij vanuit de lokale praktijk weleens signalen dat er onder bepaalde groepen verhoudingsgewijs erg veel vrijstellingen worden uitgedeeld. De minister geeft aan dat hij die signalen niet heeft. Daar ga ik dan van uit. Maar ik ga wel even checken, aan de hand van de signalen die ik heb gekregen, of het toch niet substantiëler is. Wellicht kom ik er dan op een later moment nog op terug.

Minister Asscher:

Zeker doen, want als er wel signalen zijn, moeten we daar naar kijken. Als er sprake zou zijn van fraude, moeten we die aanpakken. Het enige wat ik kan zeggen, is dat die signalen mij niet bekend zijn. Maar als die signalen er wel zijn, meld ze dan vooral, want dan gaan we ernaar kijken. Ik denk dat het in het belang van de Nederlandse samenleving is — dat vergeten we anders ook, als je het debat in de eerste termijn hoorde — en zeker ook in het belang van de inburgeraar, dat we serieus omgaan met de verplichting hier in te burgeren. Dat betekent dat je uiteraard rekening houdt met medische belemmeringen, maar ook dat je scherp zult moeten zijn op het plegen van fraude. Dus als daar sprake van is: meld het!

Ik heb al iets gezegd over de vergelijking van de stelsels. Op basis van de cijfers zoals die zich hebben ontwikkeld, heb ik gekozen voor een aantal concrete en praktische verbeteringen. Ik heb de indruk dat die ook de steun van de Kamer hebben.

Naar de motie van de heer Heerma over de intrekking van verblijfsrecht wordt gekeken door het ministerie van V en J. Ik heb in mijn brief van vorig jaar aangegeven voor welke groepen internationale wet- en regelgeving verlies van verblijfsrecht in de weg staat. Asielmigranten zijn uitgezonderd van de maatregel van intrekking op basis van het

EVRM. In de brief van november is aangegeven dat in een volgende bijeenkomst van het European Integration Network het vraagstuk aan de orde zal worden gebracht, mede omdat een initiatief om tot aanpassing van bijvoorbeeld een richtlijn over te gaan, bij de Europese Commissie ligt. Het European Integration Network zal worden benut om met Europese partners te bekijken hoe dit vraagstuk in andere EU-landen wordt aangepakt en welke lessen hieruit op Europees niveau kunnen worden getrokken. Die bijeenkomst vindt dit najaar plaats. Dat is het meest geëigende moment om dit te agenderen. In de informele gesprekken wordt natuurlijk ook gepraat over het belang van integratie en het belang om daar consequenties aan te verbinden als mensen dat niet willen.

Dan kom ik tot de vraag van de SGP of ik bereid ben de Kamer periodiek te informeren over sancties voor verwijtbaar niet-inburgeren. Uiteraard. Het jaar 2016 was het eerste jaar waarin het huidige stelsel kon worden benut om boetes op te leggen. In de brieven van oktober en juni heb ik de Kamer geïnformeerd over het aantal boetes. Ik zal die periodieke informatievoorziening voortzetten, zodat de Kamer op de hoogte is van hoe dit zich ontwikkelt.

Er waren een aantal vragen die kunnen worden samengevat als "waar heb ik dat voor nodig?" Om het huiselijk te zeggen, moet een samenleving kunnen functioneren op basis van gedeelde kernwaarden. Die kernwaarden zijn ontstaan en bevochten. Die liggen gestold in de Grondwet en die vormen de inspiratie voor en de basis van alle andere wetten en regels die we hier maken, van de manier waarop de rechter die toepast en de manier waarop vrijheid in de samenleving kan worden gewaarborgd. Die kernwaarden moeten duidelijk zijn voor nieuwkomers. Je daaraan houden is namelijk een ticket voor deelname aan de samenleving en is ook nodig om bij de ontvangende samenleving duidelijk te maken dat je deel wilt uitmaken van die ontvangende samenleving. Juist als grote groepen mensen hiernaartoe komen met veel minder ervaring met de vrijheden en met de fundamentele waarden die hier zijn, is het extra belangrijk om mensen niet alleen welkom te heten, maar hun ook te vertellen wat die waarden zijn, hen daarmee kennis te laten maken, hen daarvoor te laten tekenen en hen uit te nodigen die uit te dragen. Waarden blijven levend als de leden van de samenleving de waarden in leven houden en daarvoor gaan. Ik heb nooit begrepen dat we allerlei dingen hadden geregeld in ons stelsel waarbij vaak op een impliciete manier werd omgegaan met de allerbelangrijkste waarden.

Wat maakt het nu mooi om in Nederland te leven? Dat zijn toch die waarden van vrijheid, gelijkheid, solidariteit en broederschap? Dat zijn toch de redenen waarom dit zo'n fantastisch land is, waarom we het economisch zo goed doen, waarom het hier vrij is, waarom de persvrijheid hier op een ongeëvenaard hoog niveau is, waarom de geloofsvrijheid hier groter is dan in welk land ook van waaruit vluchtelingen hiernaartoe komen? Dat is het belangrijkste wat we hier hebben. Het is niet vanzelfsprekend en het is per definitie fragiel. Juist als mensen hiernaartoe komen omdat ze op de vlucht zijn voor het beperken van de vrijheden, is het toch idioot om daar verlegen over te doen en te zeggen "dat moet je maar zelf maar doen; je wordt geacht de wet te kennen"? Je wordt geacht de wet te kennen. Wat is dat? Ik krijg commentaar dat er in meer dan twaalf talen informatie zou moeten staan bij DUO en tegelijkertijd wordt er gezegd "je wordt geacht de wet te kennen". Dan verwacht

je dus dat iemand op wetten.nl of wetten.nu dat gaat lezen. Nee, laten we voor eens en voor altijd aan mensen die hiernaartoe komen duidelijk maken wat het allerbelangrijkste is in dit land. Dat is geen plagen, dat is het mooiste welkom dat je mensen kunt geven. Dat is mensen als volwassenen behandelen: je wordt onderdeel van een samenleving die rijk is dankzij die waarden. Die waarden hebben niks te maken met eetgewoonten, met spruitjes. Dat vind ik allemaal flauwe clichés. Alle Kamerleden hebben de verklaring kunnen lezen, zelfs de heer Van Meenen heeft de verklaring intussen kunnen lezen. Die hoeft dus ook niet meer te zeggen: wat zijn die waarden eigenlijk? Dat staat daar. Dat zijn waarden die u en mij aanspreken. Daar is niets vreemds aan. Sterker nog, heel veel landen om ons heen doen het ook. Het is ook niet zo gek, niet zo verwonderlijk, want heel veel Nederlanders zijn juist op dat punt bezorgd. Die zorg is legitiem en gaat niet uit van wantrouwen jegens de vluchteling, maar van het besef dat mensen uit een land komen met een compleet andere traditie. Het is fantastisch dat ze hier komen leven, maar dan moet je wel helder zijn over wat die waarden zijn en wat je op dat punt van mensen verwacht.

En ja, ik zal het meteen toegeven: tekenen op een papiertje betekent niet dat je daarmee de waarden helemaal hebt verinnerlijkt. Ik zal ook meteen toegeven dat daarmee de integratieproblemen niet zijn opgelost en dat het een bijdrage is aan iets wat moeilijker is en langer duurt en waarover we realistisch moeten zijn. Natuurlijk, ik heb nooit beweerd dat het een tovermiddel is of een toverdrank, maar ik vind het wel essentieel dat we niet verlegen blijven doen, impliciet blijven doen over de waarden die we hier delen. Ik vind het essentieel dat we dat vooropzetten. Daarom zit het in het begin van het traject. Dat is ook de reden dat er een apart boetestelsel is. Anders kom je er pas na drie jaar achter "hé, dit participatietraject is niet afgelegd; de gemeente heeft het niet gedaan of de inburgeraar heeft het niet gedaan." Dit is belangrijk, want het is een voorwaarde om onze samenleving ook in de toekomst op basis van die waarden en vrijheden vorm te geven. Laten we alle spruitjes clichés, al die flauwigheid, alsjeblieft achterwege houden. We hebben het over de kern van de zaak.

De heer Van Meenen (D66):
Ik heb het volgens mij niet over spruitjes gehad; ik weet niet wie wel.

Minister Asscher:
Mevrouw Voortman.

De heer Van Meenen (D66):
Mevrouw Voortman. Oké.

We delen die waarden. Dat is prima. Dat is allemaal helemaal goed. Natuurlijk is het van belang dat die nieuwkomer dat zich heel goed realiseert, maar we hebben een inburgeringstraject. Ik heb er al op gewezen tijdens een interruptie: het onderdeel "Politiek en Grondwet" maakt deel uit van dat inburgeringstraject. En inderdaad, het is precies zoals de minister het zegt: al die ontwikkelingen in ons land zijn gestold in de Grondwet. Mijn vraag aan de minister is: wat voegt dit nu toe? We hebben een inburgeringstraject. We hebben een examen. Dat leggen mensen af en dan zijn zij

dus bekend met die elementaire waarden. Wat voegt een door een boete afgedwongen verklaring daar nou aan toe? Niets in wat de minister zegt, overtuigt mij ervan dat er sprake is van een toegevoegde waarde.

Minister Asscher:
Dat maakt het heel aantrekkelijk om antwoord te geven: u wilt weten wat de toegevoegde waarde is en u zegt dat niets u overtuigt!

De heer Van Meenen (D66):
Tot nu toe niet. Daarom stel ik deze vraag.

Minister Asscher:
Er is dus toch nog iets over van de redelijkheid die D66 vroeger kenmerkte.

De heer Van Meenen (D66):
Gaan we die kant weer op! Geef nou maar gewoon antwoord.

Minister Asscher:
Daar was ik net mee begonnen, zeker. Natuurlijk zit kennis van de Nederlandse samenleving ook in het inburgeringstraject. Hoe werkt de politiek? Hoe werkt de rechtsstaat? Hoe werkt de Grondwet? Dat zit daar allemaal in, maar dit is iets anders. Hierin staat:

"Nederland is een democratie en een rechtsstaat. Dat betekent dat iedereen dezelfde rechten heeft, en dat iedereen zich aan dezelfde regels moet houden. In Nederland spelen de waarden vrijheid, gelijkwaardigheid en solidariteit een centrale rol. Met deze waarden hangen rechten samen waarop u een beroep kunt doen. Deze waarden kunnen alleen stand houden als iedereen actief bijdraagt aan de samenleving. Participatie is in Nederland heel belangrijk. In Nederland mag iedereen denken, doen en zeggen wat hij wil. Dit betekent dat:

- iedereen zijn eigen mening mag uiten;
- iedereen een eigen geloof mag hebben en vrij is wel of niet te geloven;
- iedereen mag uitkomen voor zijn of haar eigen seksuele geaardheid;
- iedereen recht heeft op eigen keuzen en zelfstandigheid (zelfbeschikkingsrecht).

Hier zijn ook grenzen aan verbonden. Wat iemand doet of zegt mag nooit in strijd zijn met de wet. Je mag bijvoorbeeld niet discrimineren, aanzetten tot haat of oproepen tot vijandigheid."

Dit is nog maar het begin. We vragen mensen aan het begin van hun inburgeringstraject hier kennis van te nemen, want we vinden dit het belangrijkste, en ervoor te tekenen en het te helpen uitdragen. Vervolgens worden mensen verrijkt met allerlei kennis van de Nederlandse samenleving. Er komen ook gebruiken aan de orde die je ook mag relativeren. Het examen wordt steeds geëvalueerd. We vragen dit omdat dit het belangrijkste is, omdat het het ticket is, het

begin. Die normen en waarden, deze fundamentele waarden, moeten vanaf het begin voor iedereen helder zijn.

Waarom vragen we mensen om daarvoor te tekenen? Niet omdat het in je hoofd zit als je tekent, maar omdat het in onze samenleving over het algemeen betekenis heeft als je ergens je handtekening onder zet. Dat doet iets met je. Het vraagt je om je ergens bewust van te zijn. Het is het slot van een proces waarin mensen eerst hebben uitgelegd wat dat is. Gemeenten hebben daar relatief veel vrijheid in. Ik kan daar prachtige voorbeelden van geven. Er is een filmpje, dat ik zeer kan aanraden, waarin amper taal in gebruikt wordt en waarin die waarden van Nederland toch perfect worden gedemonstreerd. Dat is de toegevoegde waarde: het belangrijkste wat we hier hebben, duidelijk maken aan mensen die nieuw zijn in onze samenleving, zodat zij kunnen helpen om die waarden uit te dragen.

De voorzitter:

Graag bondige vragen en bondige antwoorden.

De heer Van Meenen (D66):

Volgens mij zijn mijn vragen heel wat bondiger dan de antwoorden. Maar goed, dat is verder aan u, voorzitter.

De voorzitter:

Dit keer wel.

De heer Van Meenen (D66):

Natuurlijk, het is heel belangrijk dat mensen zich bewust zijn van die waarden. Mijn enige vraag is: waarom met een verklaring waar een boete op staat? Wat is daar de waarde van? Het is eigenlijk zinloos dat ik die vraag stel, want ik krijg zo weer dat hele antwoord van de minister en mij wordt dan weer onredelijkheid verweten, in tegenstelling tot de bekende redelijkheid waar D66 vroeger voor stond. Ik begrijp het werkelijk niet. We hebben een inburgeringstraject waar deze waarden allemaal in zitten of waarin deze waarden zouden moeten worden gestopt als ze er nog niet in zaten. Doe daar examen over. Dan is het een fair traject. Nu is het gewoon een afgedwongen verklaring, een waardenloze verklaring.

Minister Asscher:

Omdat het voor mensen belangrijk is. Je volgt een cursus, je krijgt les, je krijgt onderricht in je nieuwe land over die waarden en vervolgens teken je daarvoor. Daarmee doe je ook een plechtige belofte. Dat heeft een waarde; dat zie je ook terug in de evaluatie. Er is op een heel merkwaardige wijze naar die evaluatie gekeken, maar wat zie je? Nieuwkomers voelen zich meer welkom als gevolg van die participatieverklaring. Je ziet juist dat dat extra belangrijk is als kennismaking met een nieuw land en waarden die mogelijk verschillen van de waarden in het land waar men vandaan kwam. Je ziet dat met name de vluchtelingen zich hierdoor aangesproken voelen en de activiteiten in het kader van de pilot waarderen. Dat is niet zo gek, aangezien zij waarschijnlijk op de vlucht zijn voor onvrijheid. De rechten en plichten zijn een belangrijk element. Het gaat niet alleen om de rechten die men krijgt, maar ook om de plicht om die rechten ook voor anderen te verdedigen.

Ik geef wat voorbeelden van de proef in Spijkenisse, waar met name de vluchtelingen heel enthousiast waren. Informeren over de fundamentele waarden maakt deel uit van de doelstelling. Dat is een waardevol instrument gebleken, zeggen uitvoerders, projectleiders en deelnemers. Een meerderheid stelt dat deelnemers nu beter op de hoogte zijn van de fundamentele waarden. Iemand die deelgenomen heeft aan de proef geeft aan: "Iedereen in Nederland is gelijkwaardig, dus ook ik moet iedereen gelijk behandelen. Dat heb ik tijdens de groepsdiscussie geleerd." "Door deze informatie kan ik Nederland beter begrijpen." "Ik doe mee aan deze bijeenkomst omdat ik graag het land waarin ik woon, wil leren kennen. Ik wil de Nederlandse gewoonten en tradities kennen en alles weten over de rechten en plichten."

Mevrouw Voortman (GroenLinks):

Ik vind het jammer dat de minister zich zo getergd opstelt, onder meer in de richting van GroenLinks. Ik heb in mijn bijdrage namelijk juist een duidelijk onderscheid gemaakt tussen het ene onderdeel van de pilot en het andere onderdeel. De citaten die de minister geeft, gaan over het participatieverklaringstraject. Ook GroenLinks vindt dat waardevol. Je kunt je nog afvragen of gemeenten dat niet zouden doen zonder het in de wet vast te leggen, maar zo'n traject is waardevol. Het gaat GroenLinks juist om de participatieverklaring, die vooraf moet worden afgelegd. Daar zit toch iets van wantrouwen in. Wat zegt het als iemand niet tekent?

Minister Asscher:

Je gaat naar een nieuw land. Dit zijn de spelregels. Daar teken je voor. Waarom is dat wantrouwen? Ik begrijp dat niet.

Mevrouw Voortman (GroenLinks):

We hebben al een traject. Wat dat betreft zitten de minister en ik niet zo ver uit elkaar. Ik denk dat het traject een meerwaarde heeft. De gemeenten vinden dat ook, maar ze twifelen er wel aan of de verklaring een meerwaarde heeft. Als de minister hierop bevraagd wordt, begint hij over het traject. De verklaring suggereert dat mensen niet mee zouden willen doen. Er zit iets van wantrouwen in dat gedacht wordt dat mensen niet zouden willen integreren wanneer we geen verklaring hebben. Stel dat we de verklaring schrappen maar de wet verder laten zoals die is, dan hebben we toch een prima wet?

Minister Asscher:

Nee, die hebben we dus niet. De gemeenten gingen dit niet vanzelf al doen, want ze zijn het nu gaan doen. Het feit dat er verplichting geldt bij inburgering, is belangrijk. Dat is juist belangrijk. Ik vind het zo moeilijk dat GroenLinks zegt dat het een prima wet is en dat mensen vanzelf wel kennis willen nemen van de waarden en een cursus willen volgen. Het is belangrijk dat het niet vrijblijvend is. Het zijn de meest fundamentele waarden. Het verklaringendeel stelt juist: "Ik verklaar dat ik kennis heb genomen van de waarden en regels van de Nederlandse samenleving, dat ik die respecteer en dat ik actief een bijdrage wil leveren aan de Nederlandse samenleving. Ik reken erop dat ik daarvoor de ruimte krijg van mijn medeburgers." Dat is toch een essentieel

element, tenzij je zegt dat de hele verplichting bij ons inburgeringsstelsel uitgaat van wantrouwen. Maar nee, het gaat uit van realisme. Als er heel veel mensen naar dit land komen, hebben we er met z'n allen belang bij dat inburgering en integratie niet vrijblijvend zijn, maar verplicht. Dat mag je vragen. Daar staat tegenover dat je mensen de ruimte biedt en een volwaardige kans geeft. Die verplichting vind ik heel logisch. Als je mensen opneemt in de samenleving, zeg je niet: het is maar of je er toevallig zin in hebt. Nee, dit zijn de regels waar iedereen zich aan houdt.

Mevrouw Voortman (GroenLinks):

Die verplichting geldt al op grond van de inburgeringswet. Deze verklaring, op straffe van een boete bij het niet tekenen daarvan, voegt daar niets aan toe. Die verplichting hebben we al. Er staan al sancties op.

Minister Asscher:

Ik geloof dat wij elkaar niet zullen vinden op dit punt. Ik denk dat we juist omdat er niet aan het begin van het inburgeringstraject aandacht werd besteed aan de fundamentele waarden, inburgeraars en onszelf tekort hebben gedaan. Ik breng het juist onder in het systeem van de inburgeringwet, waarin verplichtingen heel normaal zijn, als onderdeel van de inburgering. Ik doe dat omdat het er niet voldoende in zat. Dat werd ook erkend, dat zie je in die evaluaties terug. Het werd niet al gedaan, maar het is nodig dat we dit doen.

Mevrouw Karabulut (SP):

Natuurlijk heb ik ook de evaluatie van de pilots gelezen. Het is vooral een goed instrument om inderdaad belangrijke waarden bespreekbaar te maken, vooral in het contact tussen inburgeraars en gemeenten en de begeleiding daaromheen. Dat heeft de minister vast ook gelezen. De VNG zegt nu dat deze wetswijziging geen toereikende oplossing is voor die maatschappelijke begeleiding, want dat leeft dus, maar dat er meer regie nodig is om tot succesvolle inburgering te kunnen komen. Het gaat niet om het ondertekenen van een papiertje, zoals de minister ook zegt, maar het gaat om veel meer. Daarom ben ik verbaasd over de reactie van de minister op ons amendement over de regierol voor de gemeenten om goed gevolg te geven aan het traject voor alle inburgeraars.

Minister Asscher:

Ik heb kennisgenomen van die opvatting van de VNG. Ik heb tegelijkertijd met de gemeenten afspraken gemaakt die gestoeld zijn op deze wet. Daar horen middelen en taken voor de gemeenten bij. De gemeenten gaven aan dat zij daar goed mee uit de voeten kunnen. Het staat de gemeenten of de VNG vervolgens vrij om te zeggen dat zij een nadere wijziging willen. Toen wij die afspraken maakten, in 2015, hebben de gemeenten gezegd dat zij het participatieverklaringstraject en de maatschappelijke begeleiding konden doen. De gemeenten waren heel blij met de extra informatie en de formeel vastgelegde rol die zij nu krijgen. Maar natuurlijk, het denken staat niet stil. Ik ga er wel vanuit dat ook de andere kant zich aan de afspraken houdt die zij zelf hebben gemaakt.

Mevrouw Karabulut (SP):

Daar ga ik zeker van uit. Het klopt dat er iets wordt geformaliseerd wat al praktijk is. Dat is goed, maar het is onvolgende, als de minister het tenminste met mij eens is dat we de verklaring niet veel groter moeten maken dan ze is, terwijl de rest van het inburgeringstraject minstens zo belangrijk is. Gemeenten zeggen heel duidelijk dat zij te weinig grip op de situatie hebben, en te weinig informatie, om te garanderen dat er een goed resultaat wordt bereikt. Wij willen niet een hele stelselwijziging. Ik heb het verkiezingsprogramma van de Partij van de Arbeid, waarop de minister campagne voert, goed gelezen. Hij wil ook toe naar een meer publiek stelsel. Dat wil ik ook. Kunnen we als eerste stap, om problemen direct op te pakken, die regierol wel degelijk toedichten aan de gemeenten, zodat zij grip krijgen op het hele traject?

Minister Asscher:

Ik denk dat het goed is om te zeggen dat die maatschappelijke begeleiding, waar wij de gemeenten de wettelijke taak toe geven, breder is dan alleen de participatieverklaring. Deze ziet juist op een start maken met de inburgering. Dat geeft gemeenten ook de gelegenheid om inburgeringsplichtigen naar het juiste traject te begeleiden. Daar schortte het aan in het verleden. Die ruimte krijgen zij nu wel. Ik snap heel goed dat mevrouw Karabulut vanuit haar politieke opvatting zegt dat zij nog een stap verder wil gaan. Ik sluit niet uit dat we over een maand in de situatie zijn dat de onderhandelingen daarop uitkomen, maar ik stel wel vast dat dit een verbetering is in de richting die door de gemeenten wordt voorgestaan. Voor een verdergaande wijziging zul je echt de formatietafel nodig hebben.

De voorzitter:

Tot slot.

Mevrouw Karabulut (SP):

Dat is een politieke keuze die de minister dan maakt. Helaas heeft hij de afgelopen drie jaar nagelaten die keuze te maken. Ik snap dat wel, met een partij als de VVD, die prat gaat op de eigen verantwoordelijkheid, maar het is wel een politieke keuze. De minister moet niet doen alsof het op dit moment onmogelijk zou zijn om die stap te zetten.

Minister Asscher:

Dat heb ik ook niet gezegd, maar keuzes moeten gebaseerd zijn op meerderheden en afspraken die je met andere partijen maakt. Er zijn in het Nederlands parlement geen partijen met meer dan 75 zetels, dus iedereen die wil besturen, moet er rekening mee houden dat hij ook afspraken moet maken. Binnen die afspraken ben ik heel enthousiast over de wijzigingen van de wet die ik hier nu voorleg. Ik ben benieuwd of deze gesteund zullen worden door de SP, die ook erkent dat het verbeteringen zijn.

Voorzitter: Ik ben niet voor een verlenging van de termijn. Ik denk ook dat dit niet nodig is, zeker niet vanwege het participatieverklaringstraject. Ik denk wel degelijk dat het bijdraagt aan integratie, zoals ik net heb gezegd. Hoe vindt die kennisoverdracht plaats? Op allerlei manieren: met filmische beelden, een cursus, in verschillende talen, door een dialoog daarover te organiseren. Ik heb zelf kunnen

vaststellen dat men daarin heel succesvol is. Ik heb een paar voorbeelden van gemeenten waar men echt enthousiast is over wat dit oplevert. Ik denk aan Leiden, Enschede en Amsterdam: drie gemeenten waarin D66 meebestuurt. Daar is men juist heel positief over dit element en naar mijn mening geven zij daar ook op een bewonderenswaardige manier invulling aan.

De heer Heerma vraagt waarom dit niet mogelijk is voor EU-migranten en migranten uit Turkije. Ik heb dat geprobeerd; het was inderdaad mijn doelstelling. We hebben alle juridische kanten ondersteboven gekeerd, maar het is niet gelukt. Volgens mij heb ik daar ook een keer over geschreven. Op basis van het Associatiebesluit en het EU-verdrag kun je deze verplichting niet opleggen. Ik vind dat jammer. Ik wil gemeenten wel de kans geven om mensen daar op vrijwillige basis kennis mee te laten maken. Sommige gemeenten doen dat ook. In Limburg, waar veel arbeidsmigranten zijn, is men daar heel positief over. De materialen die zij hebben ontwikkeld, staan gratis ter beschikking. Je kunt dit echter niet verplichten, ook al had ik dat graag gezien.

De heer Pieter Heerma (CDA):

Ik denk dat het heel goed is dat voor deze optie is gekozen. Helaas is het niet gelukt om te realiseren wat oorspronkelijk was gepland. Kan de minister de Kamer informeren over de voortgang hiervan? Wat zijn bijvoorbeeld de resultaten en doen veel mensen vrijwillig mee? Kan de minister ook vermelden welke factoren volgens de gemeenten belangrijk zijn om mensen te motiveren mee te doen? Wellicht kunnen de ervaringen van de ene gemeente gebruikt worden door de andere gemeente, opdat ook daar meer mensen vrijwillig meedoen.

Minister Asscher:

Ja. De eerlijkheid gebiedt mij wel te zeggen dat gemeenten dat dan op eigen initiatief en met eigen middelen moeten doen. In de schaarste die er is, heb ik ervoor gekozen de middelen zo in te zetten dat gemeenten de maatschappelijke begeleiding van inburgeringsplichtigen kunnen uitvoeren. Daar zit ook het geld in voor zo'n traject. Desalniettemin zie ik dat sommige gemeenten enthousiast zijn, maar dat is dan de verdienste van die gemeenten. Ik beschik dus niet over een monitor. Ik vind het een prima idee om, als we weer een stapje verder zijn, kwalitatief te bekijken in hoeverre gemeenten dat blijven doen. Misschien wil je in de toekomst wel degelijk overgaan tot het beschikbaar stellen van middelen voor dat doel, want wij hebben er groot belang bij dat arbeidsmigranten en Turkse migranten de participatieverklaring en de fundamentele waarden kennen en onderschrijven.

Mevrouw Karabulut (SP):

Ik heb hier een onderzoek voor me waaruit blijkt dat slechts 1% van de inburgeraars zegt de taal niet te willen leren. De anderen hebben geen cursus gedaan omdat zij gestrest zijn, uit financiële overwegingen of anderszins. 99% heeft er helemaal geen moeite mee. Wat rechtvaardigt voor deze minister dat de eisen worden opgeschroefd, dat de termijn niet wordt verlengd en dat niet de juiste onderwijskwaliteit wordt geboden, maar dat wel een extra boete wordt gelegd

boven op het bestaande sanctieregime? Vindt de minister dat rechtvaardig?

Minister Asscher:

Ik vind de redenering heel vreemd, alsof de rechtvaardiging van de verplichting afhangt van het antwoord op de vraag of meer of minder dan 99% van plan is om aan die verplichting te voldoen. Als 99% niet van plan is andere mensen te vermoorden, halen we moord niet uit het strafrecht. Dat is toch een merkwaardige soort redenering? Ja, we hebben er met z'n allen belang bij dat inburgering verplicht is. Ja, ik heb net omstandig betoogd dat de fundamentele waarden daarbij van belang zijn. Die willen we aan het begin van het traject hebben. Je zult dit dus ook moeten sanctioneren. Ik ga er helemaal van uit dat deze waarden hier gelden. Dat is een van de mooiste redenen om in dit land te leven. Ik begrijp het werkelijk niet. Ik vind het juist een ondersteuning dat het niet zo'n belemmering is. Natuurlijk willen mensen daaraan voldoen. Dan is het toch ook niet zo erg dat het verplicht is en dat je de kleine groep die het misschien niet wil, een sanctie oplegt? Dat gebeurt juist ter bescherming van de ontvangende samenleving en die anderen.

Mevrouw Karabulut (SP):

Dan verliest de minister mij echt volledig, want ik vind dit superonrechtvaardig. Als het de minister menens is dat de participatieverklaring ten dienste moet staan van de integratie, als je zonder daar rechten tegenover te plaatsen nog meer van mensen gaat eisen, wetende dat de onderwijskwaliteit ondermaats is, wetende dat de overheid de eigen verantwoordelijkheid voor het mogelijk maken van integratie niet neemt, wetende dat de huidige eisen al heel zwaar zijn en wetende dat er al een streng sanctieregime is, dan vind ik dat onrechtvaardig. Als de minister dat niet snapt, dan zijn we elkaar even kwijt.

Minister Asscher:

Dat is betreurenswaardig, zeker omdat ik net de helft heb voorgelezen van wat we van de mensen vragen. Dat is niet zo veel of ingewikkeld, maar het is wél fundamenteel. Natuurlijk vragen we dit van mensen. Je mag dit ook vragen aan mensen; het is namelijk iets om te vieren. Mevrouw Karabulut doet net alsof we iets bizars vragen, maar dit zijn dezelfde fundamentele waarden die we volgens de heer Van Meenen in de Grondwet moesten lezen. We vragen mensen om daar kennis van te nemen en om te helpen om ze uit te dragen. Dat is niet vreemd. En natuurlijk is dat verplichtend.

Mevrouw Karabulut (SP):

De minister moet de boel niet omdraaien. Wij zijn elkaar kwijt. Ik heb helemaal niet gezegd dat de minister met een participatieverklaring iets bizars vraagt. Ik heb alleen gezegd dat de rechten en de plichten niet in balans zijn. Wanneer je iets extra's vraagt van mensen, mag je daar best rechten tegenover plaatsen. Ik vind dit getuigen van een enorm wantrouwen, en ten onrechte. Dat beeld wordt al voortdurend door de VVD gecreëerd. Met die boete van €340 wordt daar nog een schepje bovenop gedaan, en gezinsmigranten, dus de partners van Nederlanders uit het buitenland, moeten die ook nog eens zelf financieren. Kinderen die net beginnen in het kleuteronderwijs ga je toch ook niet direct

bestrafen? Die geef je stickers wanneer ze dingen goed doen en geeft je geen stickers wanneer ze dingen niet goed doen.

Minister Asscher:

Ja, nu zijn we elkaar inderdaad kwijt. De SP heeft het integratiebeleid voor grote groepen mensen in ons land nu vervangen door stickers voor kleuters. Ik hoorde dat net gebeuren, het werd net gezegd; dat verzin ik toch niet? Ik denk dat dit een fundamentele zaak is. Het is feestelijk. Het is juist goed dat dit iets serieus is. Je vraagt dit aan mensen. Uit de evaluatie blijkt dat vluchtelingen hier juist dankbaar voor zijn, dat ze enthousiast zijn, zich hierdoor meer welkom en meer thuis voelen. Maar mevrouw Karabulut zegt: het zijn kleuters, geef ze een sticker.

Mevrouw Karabulut (SP):

Ik snap dit wel. De minister doet nu hetzelfde als de heer Marcouch deed: verhullen dat dit gewoon een knetterrechtse wet is.

Minister Asscher:

Niks daarvan!

Mevrouw Karabulut (SP):

Hij heeft die niet veranderd. Hij komt nu met een wijziging, extra streng, om spierballen aan inburgeraars te tonen. Dat is heel jammer. Zo'n boetestelsel is ook met de studenten gedaan. Het is superneoliberaal. Ik wens de minister veel succes. Ik had alleen verwacht dat hij iets eerlijker kon zijn.

De voorzitter:

Uw punt is nu helder. De minister gaat verder.

Minister Asscher:

Je kunt de heer Azmani of de VVD van alles beschuldigen, maar ik geloof niet dat zij dit hebben bedacht. Ik denk dat het geen geheim is dat ik het zelf heel belangrijk vind dat we die waarden vieren, dat we de mensen daar kennis van laten nemen en dat ze onze samenleving mooi maken. Je kunt zeggen dat het onrechtvaardig is, maar ik vind het juist een kwestie van rechtvaardigheid, zowel jegens nieuwkomers als oudkomers, dat we die waarden vooropstellen. Die maken ons land een fantastisch land. Ik wil dat graag zo behouden. Maar je moet daar niet naïef in willen zijn. Ik stel vast dat de SP dat wel is.

Waar hebben die pilots het best gewerkt? De gemeenten waren vrij in de vormgeving van het traject. De invulling verschilde dus ook in intensiteit en vormgeving. Uit de evaluatie blijkt dat waar men er een enthousiaste invulling aan heeft gegeven, de waardering er juist des te groter was. Leiden vind ik daar een mooi voorbeeld van. Soms is dit gecombineerd met het starten van vrijwilligerswerk. Soms hebben nieuwkomers zich in het kader van het participatieverklaringstraject aangesloten bij verenigingen. Er is op allerlei manieren begonnen met arbeidsparticipatie. Dit lijkt me allemaal een mooie meerwaarde van het feit dat de gemeenten hiermee aan de slag zijn gegaan. We hebben deze maand een factsheet met een reeks praktijkvoorbeel-

den gedeeld met gemeenten, ter inspiratie voor hoe ze het zouden kunnen doen, gebaseerd op de ervaringen van verschillende gemeenten. Er is ook een handreiking gepubliceerd waarvan gemeenten gebruik kunnen maken. Ik vind het juist bij onze decentrale inrichting passen dat gemeenten hierin hun eigen keuzes kunnen maken en dat dat leidt tot enthousiasmerende resultaten.

Op hoe het zit met de definitie van die kernwaarden en de tekst, zal ik zo ingaan bij de bespreking van de amendementen, want daarin is daarvoor een aantal voorstellen gedaan.

Nu de kosten. Zoals ik net heb betoogd, denk ik dat het goed is dat hiervoor bij inburgeraars een eigen verantwoordelijkheid ligt. Voor asielmigranten geldt dat de kosten voor het traject worden gedekt door de bijdrage die gemeenten ontvangen. Die bijdrage is in het bestuursakkoord uit 2015 verhoogd van €1.000 naar €2.370 per gehuisveste inburgeringsplichtige.

Over de boetes heb ik zojuist gesproken met mevrouw Karabulut.

De heer Bisschop heeft gevraagd hoe het zit met het verder starten met andere onderdelen. Waarom is dat niet aan elkaar voorwaardelijk gemaakt? Ik denk dat het goed is dat men, juist om tempo te maken en de termijn te halen, in staat wordt gesteld om met andere onderdelen te beginnen als het eerdere onderdeel nog niet is afgerond; je hebt er een jaar voor om dat te doen. Ik zou het niet voorwaardelijk willen maken, want dat levert bureaucratie op. Bovendien kan het de goedwillende inburgeringsplichtige ervan weerhouden om tempo te maken met de integratie. Dit is wat we willen: hoe eerder men begint, met zo veel mogelijk onderdelen, des te succesvoller men integreert in de Nederlandse samenleving en daar een bijdrage aan kan leveren. Om die reden zit er geen kliksysteem tussen.

De heer Bisschop (SGP):

Dat heb ik in mijn bijdrage ook gebillijkt. Er was echter aan gekoppeld dat er voor mensen die de verklaring niet willen ondertekenen, toch nog mogelijkheden blijven om de lening af te sluiten en dat soort zaken. Op dat punt wil ik graag een nadere reflectie.

Minister Asscher:

Het wordt niet proportioneel geacht om, gezien wat je juridisch wel en niet kunt vragen, verdergaande consequenties dan die boete — de boete die de een te hoog vindt, is volgens de ander te laag — te verbinden aan het niet meedoen aan dit traject. Dat is hier de verklaring voor. Het wordt dus als niet proportioneel gezien om te zeggen: als je dat niet doet, mag je niet meedoen aan de rest. Je moet het inburgeringsexamen als geheel halen, maar voor dit onderdeel zeggen de juristen dat je geen zwaardere sanctie kunt opleggen dan deze boete. Je kunt er ook niet allerlei andere gevolgtrekkingen aan verbinden. Ik ben het helemaal met de heer Bisschop eens dat dit ook een zeker ongenoegen met zich meebrengt, maar dit is de reden waarom we het zo hebben gedimensioneerd.

De heer **Bisschop** (SGP):

Ik snap dat, maar ik vraag me af wat uiteindelijk de ultieme betekenis van de participatieverklaring is als er een mogelijkheid, een opening, een muizengaatje voor mijn part, blijft bestaan dat je, ook als je niet tekent, toch door mag, om het zo maar te zeggen. Wat betekent die verklaring dan uiteindelijk?

Minister **Asscher**:

Je kunt in het huidige stelsel maar in een beperkt aantal gevallen gevolgen voor de verblijfsvergunning verbinden aan het niet voldoen aan de inburgeringsplicht. Daarover hebben we eerder gesproken. Daarvoor geldt de motie-Heerma. Ik denk dat er alle recht en reden is om te zeggen dat Europa er belang bij zou hebben om ultiem — we hebben het dan inderdaad over een heel klein groepje mensen voor wie dit zal gelden — ook die mogelijkheid te hebben. In mijn ogen hoort dit daarbij. Zoals het nu is, zul je het moeten doen met boetes. Boetes zijn wel degelijk effectief. Dat zien we bij het opleggen van die sancties. Er is echter geen verdergaande sanctie mogelijk dan het opleggen van boetes.

De heer **Pieter Heerma** (CDA):

Ik heb op zich begrip voor de juridische uitleg van de kant van de zaak, maar dan hebben we het over sancties. Je kunt het echter ook bekijken vanuit wederkerigheid; dat woord is al vaker in dit debat gevallen. Niet mee willen doen betekent ook dat je geen aanspraak kunt maken op de voordelen, zoals het krijgen van een lening. Heeft dit niet meer met wederkerigheid te maken? Mee willen doen betekent ook meedoen. Wat wij voorstellen, is dus geen sanctie.

Minister **Asscher**:

Ik zal hier op tweede termijn op ingaan. Ook al is het niet als sanctie bedoeld, het kan door de betrokkenen wel als een sanctie ervaren worden. Soms moet je het in juridische zin dus wel als zodanig beschouwen. Er geldt dus toch een eis van proportionaliteit. Ik zal het voor de zekerheid nog even navragen. Ik kom hier in tweede termijn op terug.

De **voorzitter**:

Ja, ik wilde vragen of dat in tweede termijn kan. Ik begrijp de vraag.

De heer **Pieter Heerma** (CDA):

Of het als sanctie wordt ervaren, is volgens mij niet relevant voor de proportionaliteit, maar ik wacht het antwoord in tweede termijn af.

De **voorzitter**:

In de tweede termijn komt dit punt dus terug.

Minister **Asscher**:

Zijn de middelen geoormerkt? De bijdrage wordt na inwerkingtreding van deze wet betaald vanuit de decentralisatie-uitkering conform de daarvoor geldende wet- en regelgeving. Die wordt jaarlijks achteraf betaald. De SP-

woordvoester vroeg hiernaar. Wel is het zo dat bij de kennisgeving wordt benoemd dat de middelen bedoeld zijn voor maatschappelijke begeleiding. Uit de gewijzigde Wet inburgering vloeit bovendien voort dat gemeenten de verplichting hebben om die begeleiding aan te bieden. Met andere woorden: ze hebben ook niet de keuze om te zeggen dat ze dat niet doen. Tot aan de inwerkingtreding van de wet wordt de bijdrage betaald via het COA.

Ik heb al gesproken over de aparte grondslag en over de gemeentelijke regie.

De heer Azmani vraagt of ik terug zou willen naar de situatie van 2007. Het antwoord daarop is "nee". Ik denk dat we tot taak hebben om het nu vanuit het bestaande verder te verbeteren. Het inburgeringsexamen is geen doel op zich, maar een instrument om bij te dragen aan en onderdeel uit te maken van de samenleving. Zeker, daar ben ik het mee eens. Het is een belangrijk instrument, maar het is uiteindelijk een instrument. Daar is het ook voor ontworpen. Die hele wet is een instrument om ervoor te zorgen dat nieuwkomers in onze samenleving hun weg weten te vinden, een bijdrage leveren en zich ook welkom voelen.

De Wet taaleis is sinds juli 2016 van kracht. Gemeenten kunnen bijstandsgerechtigden benaderen en, indien nodig, een taal cursus aanbieden. Via die wet kunnen mensen worden gekort als zij de taal niet machtig zijn, tenzij men bereid is om de taal te leren. De verplichting tot inburgering is niet als voorwaarde in die wet opgenomen. Gemeenten kunnen dus geen maatregel opleggen als het inburgeringsexamen niet is gehaald, maar wel als mensen verwijtbaar niet meewerken en bijvoorbeeld weigeren om de taal te leren. Het voorlopige beeld is dat de meeste mensen daar wel aan meewerken. Ik heb nog geen signalen dat gemeenten op onwilligheid zijn gestuit. De uitoefening van de taaleis wordt gemonitord en conform afspraak met de Kamer ook geëvalueerd. Dan kun je iets zeggen over cijfers en definitieve getallen.

De heer Öztürk vraagt of de participatieverklaring beschikbaar is in andere talen. Ja, die is beschikbaar in twaalf talen. Ook de brochure met kernwaarden en het overige andersstalige materiaal wordt gratis ter beschikking gesteld aan gemeenten en is vertaald in de talen van de grootste groepen inburgeringsplichtige nieuwkomers. Ik zie overigens dat de heer Öztürk er bij dit belangrijke onderwerp helemaal niet meer is. Zijn vraag is in ieder geval beantwoord.

Hij vroeg voorts wat ik vind van de reactie van de Nederlandse Orde van Advocaten. Ik denk dat onze samenleving alleen kan functioneren als iedereen die zich hier wil vestigen, meedoet en de kernwaarden van Nederland kent en respecteert. Met het ondertekenen tonen inburgeringsplichtigen die betrokkenheid en hun bereidheid om daar actief aan bij te dragen. De waarde van het participatieverklaringstraject ligt daarbij in het bewustwordingsproces van de spelregels en waarden van de Nederlandse samenleving. Iedereen blijft te allen tijde het recht behouden om een bepaalde mening te zijn toegedaan. Sterker nog, dat is nu juist een van die waarden waar je voor tekent, inclusief de geloofsvrijheid en de vrijheid om niet te geloven. In de memorie van toelichting heb ik onderbouwd dat de voorgestelde wijziging wel degelijk voldoet aan het geldende nationale en internationale recht.

Ik ben toe aan de amendementen. Ik begin met een combinatie van de amendementen op de stuk nr. 8 en stuk nr. 16. Ik begrijp de bedoeling van de indieners. Zij zeggen: als dat zo belangrijk is, moet daar ook een wettelijke basis voor zijn. De Kamer zou betrokken moeten worden bij wijziging van de tekst. Ik snap dat, ook in het licht van de discussie die we hier hebben gevoerd. Ik wil niet dat iemand opeens zegt: vandaag doen we totaal andere waarden. Dit is immers niet voor niets gekozen. Ik wil de indieners het volgende in overweging geven. Voorgesteld wordt door de indieners om toe te voegen: "het participatieverklaringstraject wordt afgesloten met de verklaring van de inburgeringsplichtige dat hij bereid is een actieve bijdrage te leveren aan de Nederlandse samenleving." Ik wijs op het verklarende deel van de participatieverklaring. Dat sluit ook meer aan bij wat over de naturalisatieceremonie is opgenomen in de wet. Als dat zou kunnen, zou ik een combinatie van de amendementen op de stuk nr. 8 en stuk nr. 16 aan het oordeel van de Kamer laten, omdat ik zie dat daarmee de borging van dit instrument in de wet wordt versterkt.

Ik zou het oordeel over deze amendementen aan de Kamer willen laten

De heer Bisschop (SGP):

Ik denk dat wij buiten deze vergadering nog wel nader contact kunnen hebben over de precieze uitwerking. Ik snap de intentie. Onze intentie daarin is ook positief.

Minister Asscher:

Het amendement op stuk nr. 9 ziet op de discussie die wij zojuist even hadden. Ik ontraad dat dus om juridische redenen, maar ik ontraad dat ook om de praktische redenen die ik al heb genoemd: dat je als er geen sprake is van onwelwillendheid, mensen in staat wilt stellen om die trajecten naast elkaar te doen. Ik ben bang dat dat met het amendement bemoeilijkt zou kunnen worden. Daarboven geldt dat juridische argument waar ik straks in tweede termijn, uitgedaagd door de heer Heerma, nog een keer op zal ingaan.

In het amendement-Voortman op stuk nr. 10 gaat het om het schrappen van de verklaring zelf. Na het debat dat we hebben gevoerd, is het geen verrassing dat ik het daar niet mee eens ben. Ik denk overigens dat ik de vraag van de heer Monasch misschien te impliciet heb beantwoord. Ik ben het op zich met hem eens dat die verplichting ook zou moeten gelden voor EU-migranten en Turkse migranten, maar ik heb net in antwoord op de juridische vraag van de heer Heerma aangegeven dat ik op dit moment geen mogelijkheid heb om die verplichting aan hen op te leggen. Ik heb er wel ongeveer een jaar naar gezocht, na het publiceren van de Agenda Integratie.

Het amendement-Karabulut c.s. op stuk nr. 11 gaat over de regie. Ik heb aangegeven dat de regie deels via de wet bij gemeenten komt te liggen en dat ik voor het overige van mening ben dat het een fundamentele wijziging behelst, die veeleer aan de formatietafel aan de orde hoort te zijn. Daarom ontraad ik dit amendement.

Het amendement-Karabulut op stuk nr. 12 gaat over de verruiming van de termijn. Ik denk dat het niet nodig is om

de termijn te verruimen. Daarom ontraad ik dit amendement.

Het amendement-Karabulut op stuk nr. 13 gaat over het vervallen van de boete. Daar hebben we ook net over gedebatteerd. Het zal geen verrassing zijn dat ik dit amendement ontraad.

Het amendement-Van Meenen op stuk nr. 14 gaat over het schrappen van het hele traject. Dat ontraad ik a fortiori. Ik hoop dat ik de heer Van Meenen heb overtuigd met mijn pleidooi.

Het amendement-Pieter Heerma/Bisschop op stuk nr. 16 had ik al in combinatie met het amendement-Dijkgraaf/Pieter Heerma op stuk nr. 8 gepreadviseerd. Ik laat het oordeel daarover aan de Kamer, indien en voor zover de wijziging waar de heer Bisschop zich toe bereid verklaarde, wordt doorgevoerd. Dat is wetstechnisch eleganter. Het gaat erom dat het verklarende deel in de wet wordt opgenomen in plaats van één onderdeel daarvan, want dat laatste zou een onevenwichtigheid suggereren die de indieners niet beogen. Zowel de betrokkenheid van de Kamer bij het wijzigen van de tekst in de toekomst als het opnemen van het verklarende deel past prima bij het doel van de regering bij deze wet. Ik laat het oordeel over het amendement dan aan de Kamer.

De voorzitter:

Dan is het nu tijd voor de tweede termijn. De sprekers hebben recht op een derde van de oorspronkelijke spreektijd, maar de kernthema's waarover is gediscussieerd, zijn voor mij als eenvoudig voorzitter in ieder geval helder. Wellicht hebt u allen aan enkele minuten voldoende. Uiteraard hebt u het recht om moties in te dienen. U mag ook van uw spreektijd afzien.

Mevrouw Karabulut (SP):

Voorzitter. Helaas heeft de minister al onze opmerkingen en voorstellen naast zich neergelegd. Een heel belangrijk element van taal- en inburgeringsonderwijs is dat mensen ook daadwerkelijk de taal leren. De marktwerking en het huidige stelsel hebben dat de afgelopen jaren onmogelijk gemaakt. In ieder geval is het resultaat enorm slecht. In plaats van aan die basis te gaan werken, voert de minister een participatieverklaring in. Daarnaast schroeft hij de extra eisen en het schuldenstelsel verder op. Daarmee heeft de minister zich in mijn ogen helaas te veel solidair verklaart met de marktwerkingsgedachte en de VVD-politiek. Ik zal mijn fractie dan ook negatief adviseren over dit wetsvoorstel.

De heer Van Meenen (D66):

Voorzitter. Ik ben een heel redelijke man en ik ben van een heel redelijke partij. Daarom heb ik een ontzettende hekel aan onredelijke voorstellen. Dit voorstel is niet redelijk. Er wordt iets gevraagd wat onnodig is. Het kan namelijk ook onderdeel zijn van het normale inburgeringstraject. De verklaring wordt echter afgedwongen met een boete. Je wordt uitgenodigd voor een feestje, maar je mag geen nee zeggen, om in de woorden van de minister te spreken. Hij

zegt dat het een feest is. Het is in Leiden inderdaad een feest, maar ik vraag mij af of het nog een feest zal zijn als deze wet in werking treedt. Dan hangt er wel een schaduw over het feest vanwege die boete en een verplichte verklaring.

De minister zou zich misschien moeten afvragen welke partijen in deze Kamer zich hiertegen verzetten. Het zijn partijen die hij normaal gesproken als zijn bondgenoten zou moeten zien. Aan die zijde van de Kamer is het alleen de Partij van de Arbeid die meebeweegt. Verder is dat het rechterdeel van de Kamer. Misschien stemt dat de minister toch tot enig nadenken.

Ik wil nog een tweetal moties indienen. Hoewel de minister er al iets over heeft gezegd, wil ik deze toch graag onder de aandacht brengen. De eerste motie betreft de kwaliteit van de voorinburgering.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat er in de door het COA aangeboden voorinburgering veel geld omgaat, maar dat er geen toezicht is op de kwaliteit van het aanbod;

verzoekt de regering, de kwaliteit van het aanbod van voorinburgering te onderzoeken en de Kamer hierover te informeren,

en gaat over tot de orde van de dag.

De voorzitter:

Deze motie is voorgesteld door het lid Van Meenen. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 17 (34584).

De heer Van Meenen (D66):

De tweede motie betreft de inburgering in het asielzoekerscentrum.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

van mening dat asielzoekers elke dag dat ze hier zijn en niet kunnen beginnen met hun inburgering een grotere achterstand oplopen en hun kansen op snelle participatie op de arbeidsmarkt en in de samenleving als geheel kleiner worden;

verzoekt de regering, te onderzoeken hoe asielzoekers al in het asielzoekerscentrum kunnen beginnen met het inburgeringstraject,

en gaat over tot de orde van de dag.

De voorzitter:

Deze motie is voorgesteld door het lid Van Meenen. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 18 (34584).

Mevrouw Voortman (GroenLinks):

Voorzitter. De pilot van het participatieverklaringstraject die aan dit wetsvoorstel ten grondslag ligt, is genuanceerd. Over het ene onderdeel zijn deelnemers en gemeenten positief. Over het andere onderdeel niet. Daarop heb ik mijn bijdrage gestoeld. Ik constateer dat de minister dit maar in heel beperkte mate heeft gehoord. Ik heb in mijn bijdrage het onderscheid gemaakt tussen het traject en de verklaring. GroenLinks hecht zeer aan de begeleiding van inburgeraars. Daarom zijn wij kritisch over de manier waarop het nu gaat met de inburgering. Wij willen graag meer begeleiding en wij vinden het een goed idee als gemeentes daarin meer de regie krijgen.

Een inburgeringsverklaringstraject kan daarbij helpen. Maar het moeten tekenen van die verklaring snap ik nog steeds niet. Het is een eenzijdige verklaring. De waarden en normen staan erin, maar er staat niet in wat er vervolgens van de overheid wordt verwacht en wat de overheid te bieden heeft. De verklaring lijkt ervan uit te gaan dat mensen niet zouden willen participeren, maar dat is helemaal niet het geval. Een groot deel van de mensen wil niets liever dan deelnemen aan de samenleving. Een groot deel van de fracties zegt dit en volgens mij heb ik het de minister ook horen zeggen. Dat maakt deze verklaring tot een verkeerd symbool. Symbolen kunnen goed zijn, maar in dit geval lijkt het vooral een symbool te zijn in de trant van: misschien wilt u wel helemaal niet meedoen en daarom dwingen wij u deze verklaring te tekenen, want dan leggen wij het goed vast. De minister geeft aan dat duidelijk moet zijn wat de Nederlandse waarden zijn, maar de vraag is of je dat doet met het ondertekenen van een verklaring of dat je dat niet veel beter kunt doen door goed in te zetten op de begeleiding. Daarmee lijkt deze verklaring meer een prestige-element in het wetsvoorstel te zijn geworden. De verklaring vervuilt daarmee ook het wetsvoorstel. Dat vind ik heel erg jammer. Ik gaf in mijn eerste termijn al aan dat het eigenlijk een voorbeeld is van paternalistisch patriotisme en niet van progressief patriotisme. Dat herhaal ik hier; ik vind het erg jammer.

De heer Pieter Heerma (CDA):

Ik heb in mijn eerste termijn aangegeven dat ik het betoog van mevrouw Voortman wel genuanceerd vond, hoewel wij van mening verschillen. Zij onderschrijft ook wel de waarde van het traject. Ik hoop dat zij begrijpt dat de suggestie dat het puur om prestige zou gaan bij mijn partij wat minder goed ligt. Wij steunen dit inhoudelijk. Daarmee stellen wij dat het toevoegen van die verklaring en het tekenen daarvan waarde heeft. Het heeft ook effect in de praktijk. Ik noemde in de eerste termijn een burgemeester die het daarvoor ook gebruikt. Erkent GroenLinks dat het meer is dan alleen een prestigeproject van een minister? Die suggestie zat wel een beetje in de tweede termijn.

Mevrouw **Voortman** (GroenLinks):

Het gaat mij specifiek om de verklaring en niet om het traject, zeg ik om even dat onderscheid te maken. Ik heb geen argumenten gehoord waarmee de minister mij ervan overtuigt dat die verklaring een onmisbaar onderdeel is van het totaal. Dat heb ik niet helder gehoord. De heer Heerma en ik debatteren inderdaad op genuanceerde wijze hierover, maar de opstelling van de minister is dusdanig dat mensen die ook maar een kritische vraag durven te stellen over de participatieverklaring, alleen maar verwijten krijgen van deze minister. Dat vind ik jammer.

De heer **Pieter Heerma** (CDA):

Mij werd zowel in de eerste termijn als ook in de tweede termijn duidelijk dat GroenLinks heel duidelijk onderscheid maakt en dus niet het hele traject afwijst, wat anderen in deze zaal misschien meer doen. Dat waardeer ik aan GroenLinks, want dat traject heeft waarde. Maar volgens mij heeft het tekenen van die verklaring en het feit dat dat niet vrijblijvend is, ook waarde. Dat heb ik in een interruptie in eerste termijn proberen te onderstrepen met die burgemeester die ik gesproken heb en die tegen me zei: wij gebruiken dat ondertekenen ook om op dat moment te markeren dat dit iets betekent; lees het goed, lees het in je eigen taal, begrijp wat er staat en weet wat dat betekent, want wij gaan je daar ook aan houden. Dat moment heeft waarde, dat voegt iets toe. Het is meer dan alleen maar een prestigemoment.

Mevrouw **Voortman** (GroenLinks):

Ik denk dat je dat ook heel goed zou kunnen weergeven door het eerste gesprek dat je met mensen hebt.

De **voorzitter**:

Dank u wel. Dan kijk ik naar de heer Bisschop, maar hij ziet ervan af. Dan is het woord aan de heer Heerma.

De heer **Pieter Heerma** (CDA):

Voorzitter. Ik dank de minister voor zijn beantwoording in eerste termijn en voor zijn welwillendheid om te kijken naar de verbeteringsvoorstellen die de SGP en het CDA neergelegd hebben. Het moge duidelijk zijn dat ik mijn fractie zal adviseren om voor dit wetsvoorstel te stemmen. Volgens mij zijn beide elementen van het wetsvoorstel verbeteringen op het gebied van de inburgering. Naar aanleiding van de beantwoording in eerste termijn heb ik toch nog een vraag. Moet in het kader van wederkerigheid het weigeren van deelname aan de participatieverklaring niet ook een reden zijn om geen aanspraak te kunnen maken op die lening? Volgens mij is dat meer dan alleen een sanctie waarbij proportionaliteit aan de orde is.

Toen de minister reageerde op de amendementen, combineerde hij het amendement op stuk nr. 8 met het amendement op stuk nr. 16. Hij suggereerde een tekstwijziging voor het amendement op stuk nr. 8, waar de heer Bisschop zojuist als eerste indiener welwillend op gereageerd heeft. Voor de volledigheid: de beoordeling van het amendement op stuk nr. 16 staat daar volgens mij los van. De minister combineerde de twee net, maar ook als het amendement op stuk nr. 8 niet aangepast zou worden, heeft het amende-

ment op stuk nr. 16 oordeel Kamer. Zou de minister dat in tweede termijn nog willen bevestigen?

De **voorzitter**:

De heer Monasch zie ik niet meer. O ja, daar is hij weer. Dan krijgt hij nu ook het woord.

De heer **Monasch** (Monasch):

Voorzitter. Het was opvallend dat de VVD in reactie op een motie die volgende week in stemming komt, zei dat het juridisch niet mogelijk zou zijn, terwijl er vanuit de Nederlandse Orde van Advocaten allemaal juridische kritiek is op VVD-voorstellen. Kritiek waarvan de VVD op dat moment zegt: die schuiven wij terzijde. Dat lijkt mij niet helemaal consistent, dus wij wachten de stemming met belangstelling af.

Ik heb twee moties.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat de recent gepubliceerde inburgeringscijfers van de Rekenkamer desastreus zijn;

constaterende dat we te maken hebben met een sterke toename van de asielinstroom;

constaterende dat voor het draagvlak van het asielbeleid in de samenleving een goede inburgering cruciaal is;

constaterende dat de wetswijziging die wordt voorgesteld de zwakke plekken in de Wet Inburgering ontoereikend wegneemt voor een goede inburgering;

verzoekt de regering om deze wijziging van wet aan te houden en na de verkiezingen van maart 2017 te komen met een alomvattend en sluitend plan voor inburgering en participatie, waarbij na een selectieve toelating de inburgering via onder meer onderwijs, participatie en werk als publieke taak wordt opgevat,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:

Deze motie is voorgesteld door het lid Monasch. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 19 (34584).

De heer **Monasch** (Monasch):

Ik verzoek om deze motie in stemming te brengen voor de stemming over het wetsvoorstel zelf.

De **voorzitter**:

Dat zal door de griffier worden genoteerd.

De heer **Monasch** (Monasch):
Mijn tweede motie luidt als volgt.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat we te maken hebben met een sterke toename van de asielinstroom tussen 2015 en 2016;

constaterende dat er eind 2015 meer dan 850.000 migranten in Nederland waren uit andere Europese lidstaten;

constaterende dat de aansturing van de integratie van asielzoekers en de immigratie van arbeidsmigranten in Nederland op dit moment te versnipperd is en zowel in de markt als in overheidshanden ligt;

constaterende dat de rol en het optreden van het COA herzien moeten worden;

constaterende dat de cijfers van het rapport van de Rekenkamer weinig reden tot hoop bieden op succesvolle inburgering;

constaterende dat de migratieproblematiek een van de grootste vraagstukken en uitdagingen van deze tijd is;

verzoekt de regering om voor de aanstaande formatie een dossier voor te bereiden voor een apart ministerie van Migratie dat verantwoordelijk wordt voor het hele traject van zowel asiel als arbeidsmigratie als inburgering,

en gaat over tot de orde van de dag.

De voorzitter:

Deze motie is voorgesteld door het lid Monasch. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 20 (34584).

De heer **Marcouch** (PvdA):

Voorzitter. Ook ik dank de minister voor de beantwoording van de vragen en voor zijn reacties. Dit is een belangrijke stap voor de inburgeraars maar ook voor de integratie. Dit gebeurt nu voor het eerst, na jarenlang debatteren en discussiëren over wat nu de waarden zijn die mensen zouden moeten omarmen, zowel mensen die hier wonen als mensen die nieuw in Nederland komen. Nederland is een prachtland, stabiel en harmonieus. Dat komt doordat wij vrijheid hoog in het vaandel hebben, doordat wij respect hebben voor de ander en doordat wij de ander accepteren, ook al is hij anders en ook al heeft hij een andere opvatting. Dat is een belangrijke verworvenheid van onze samenleving. Dat moeten wij verdedigen en uitdragen. Daarin moeten wij ook duidelijk zijn op het moment dat mensen nieuw in Nederland aankomen. Want wie chaos of angst brengt of ons tegen elkaar wil ophitsen, wie ons wil radicaliseren of isoleren, maakt Nederland niet sterk maar arm.

Voorzitter, ik zal, zoals u niet zal verbazen, mijn fractie adviseren om voor het wetsvoorstel te stemmen.

De heer **Azmani** (VVD):

Voorzitter. Ik dank de minister. Dank ook voor zijn krachtige pleidooi in de richting van linkse partijen in de Kamer die het alleen zien als een belemmering en als een perceptie. Dat was het debat; nu moeten zij hun eigen afweging maken hoe zij hun fractie adviseren.

Ik vind het wel belangrijk om nog een paar dingen te vermelden. Het inburgeringstraject is — ik heb de minister goed gehoord — geen doel op zich maar een instrument om actief bij te dragen aan de samenleving. Dat deelt de minister dus gelukkig met mij. Ik ben blij dat hij de participatieverklaring en het door hem voorgelegde wetsvoorstel niet als een doel op zich ziet, maar als een instrument, waarbij hij zelf aangeeft dat die participatieverklaring geen tovermiddel is voor succesvolle integratie. Daarmee stelt hij de verwachtingen ten aanzien van dit wetsvoorstel bij. Ik denk dat dat gewoon realistisch en goed is.

Mij gaat het vooral om het volgende; de minister weet volgens mij ook heel goed waar het mij om gaat. Als je kijkt naar de onderzoeken die ik zelf eerder heb aangehaald, zie je dat mensen bij het huidige inburgeringsstelsel een negatieve motivator hebben om werkelijk de stap te zetten om in te burgeren. Pas lopende het inburgeringsproces ervaart men een positieve motivator. Die positieve motivator is dat je uiteindelijk betere toekomstperspectieven hebt in dit land. Maar als er geen negatieve consequenties aan worden verbonden, heb je ook de motivator niet meer om succesvol in te burgeren.

De minister weet ook heel goed dat je, op het moment dat er geen verblijfsrechtelijke consequenties kunnen worden getrokken, een stap lager gaat in je rechten. Het verblijfsrecht is een hoog recht, een groot recht, en daaronder zitten bijvoorbeeld socialezekerheidsrechten. We zijn nu bezig met het GEAS-pakket, het Gemeenschappelijk Europees Asielstelsel. Er worden verordeningen gemaakt, ook specifiek op dit terrein. Je ziet daar concepten en ontwerpen waarin staat dat als men weigerachtig is in het inburgeren, dat consequenties moet hebben voor de sociale zekerheid. Ik heb de minister niet voor niets gevraagd of hij bereid is om dan de sociale zekerheid te korten, in dit geval in het bijzonder de bijstand. Ik heb het antwoord gehoord. Volgens mij komen we er niet helemaal uit in dit debat, zeg ik om realistisch te zijn. Dat is misschien ook het verschil tussen een minister die tevens lijsttrekker is van de Partij van de Arbeid en mij als woordvoerder van de VVD-fractie. Hoe je het uiteindelijk wendt of keert, dit systeem werkt pas op het moment dat er daadwerkelijk consequenties aan worden verbonden. Ik hoor daar graag nog een reactie op in tweede termijn. Is de minister echt niet bereid om gemeentes erover te informeren dat als men die inspanningen niet verricht — we hebben ook een inspanningsverplichting in de bijstand — de consequentie is dat de bijstand gekort wordt?

De voorzitter:

Dank. Tot slot geef ik het woord aan de heer Öztürk.

De heer **Öztürk** (Groep Kuzu/Öztürk):

Voorzitter. Rechtvaardigheid, gelijkwaardigheid en aanpak van de dubbele maat zullen ervoor zorgen dat heel veel

mensen snel inburgeren in dit prachtig mooie land. Als je iedereen gelijk behandelt en de ruimte geeft, en als je iedereen op zijn verantwoordelijkheden wijst, zal de nieuwkomer dat zien en omarmen en dan zal hij meedoen. Als je denkt dat je het met dwang moet doen en als je denkt dat je nieuwkomers anders moet behandelen dan de mensen hier, kom je er niet. In de eerste termijn heb ik duidelijk aangegeven hoe wij vinden dat nieuwkomers moeten integreren.

Wij zien ook wat mensen die hier al jaren leven, aangeven in onderzoeken: 40% van de Turkse en Marokkaanse Nederlanders voelt zich hier niet happy en voelt zich hier niet thuis. Laten wij daar iets aan doen. Laten wij de wederzijdse acceptatie op gang brengen. Laten wij er samen voor zorgen dat wij elkaar niet als vijand, maar als medeburger, als vriend, als collega zien. Laten wij daarmee laten zien dat wij in Nederland een plek hebben in de wereld waar iedereen kan zijn wie hij wil zijn.

Ik heb drie moties, om toch te proberen om de wet op het punt van de participatieverklaring enigszins aan te passen.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

van mening dat kernwaarden gelden voor iedereen;

verzoekt de regering, indien de participatieverklaring wordt ingevoerd, om een voorstel te doen om de participatieverklaring dan ook door iedereen te laten ondertekenen,

en gaat over tot de orde van de dag.

De voorzitter:

Deze motie is voorgesteld door het lid Öztürk. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 21 (34584).

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

van mening dat de participatieverklaring selectief omgaat met kernwaarden en door haar toepassing op alleen nieuwkomers een discriminatoir karakter heeft;

verzoekt de regering, de participatieverklaring uit het voorliggende wetsvoorstel te schrappen,

en gaat over tot de orde van de dag.

De voorzitter:

Deze motie is voorgesteld door het lid Öztürk. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 22 (34584).

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat de kernwaarden uit de participatieverklaring bij lange na geen gemeengoed zijn in onze samenleving, blijkens onder andere het hardnekkige probleem van discriminatie;

verzoekt de regering, indien de participatieverklaring wordt ingevoerd, een voorstel te doen om de participatieverklaring tevens te laten ondertekenen door mensen die veroordeeld zijn voor discriminatie,

en gaat over tot de orde van de dag.

De voorzitter:

Deze motie is voorgesteld door het lid Öztürk. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 23 (34584).

Hiermee zijn we gekomen aan het einde van de tweede termijn van de Kamer. De minister heeft nog niet alle moties ontvangen. Bent u bereid om alvast te beginnen?

Minister Asscher:

Voorzitter. Ik heb begrepen dat u door moet, dat er hierna nog een debat is, dus ik begin vast.

Dank voor de reacties in tweede termijn. Ik beperk me tot een enkele vraag en de moties. Ondertussen krijg ik de resterende moties. Super, dat is hartstikke snel.

In de motie op stuk nr. 17 vraagt Van Meenen om de kwaliteit van het aanbod van de voorinburgering te onderzoeken. Als ik dit mag interpreteren als meenemen in de aangekondigde evaluatie, dan laat ik de motie aan het oordeel van de Kamer en dan snap ik de vraag heel goed.

In de motie op stuk nr. 18 wordt gevraagd om te onderzoeken hoe asielzoekers al in het asielzoekerscentrum kunnen beginnen met de inburgering. Ik dacht dat ik in eerste termijn had aangegeven dat statushouders niets in de weg staat om daarmee te beginnen. Zij hebben hun status gekregen. Ik heb ook gezegd dat kansrijke asielzoekers al mogen beginnen. Als het ziet op een uitbreiding naar alle asielzoekers, dan ben ik tegen de motie en ontraad ik haar, en anders is het al staande praktijk. Ik vrees dat ik de motie dus ontraad, want ik zie niet wat er anders beoogd wordt.

Er was nog een vraag uit eerste termijn over de lening. Als gezegd: vanuit juridisch perspectief zijn er gereede twijfels over de proportionaliteit van het stoppen van het recht op een lening. Dat is dus inderdaad een bezwaar. Daarnaast geldt dat een hogere drempel voor de inburgering wordt opgeworpen doordat het volgen van cursussen wordt bemoeilijkt. Dat is onwenselijk, want dat kan de inburgering vertragen. Dat is het andere argument dat ik net noemde in de richting van de heer Bisschop. Ik weet niet of mijn argument dat het een sanctie is, doorslaggevend is, maar het wordt desalniettemin niet als proportioneel gezien om

de lening daaraan op te hangen. Om die reden pleit ik daar toch tegen.

Hoe staat het nu met de taallessen aan kansrijke asielzoekers? Een beperkt aantal groepen wordt als kansrijk gezien. Op dit moment wordt met het COA de uitwerking ingevuld, zodat het vanaf het voorjaar voor kansrijke asielzoekers mogelijk is om daadwerkelijk NT2-lessen te krijgen. De verwachting is dat daar medio maart 2017 mee wordt gestart.

In de motie op stuk nr. 19 vraagt Monasch om de wijziging aan te houden. Ik denk dat dit allemaal verbeteringen zijn die er niet aan in de weg staan om het vervolgens weer helemaal om te gooien. Het zijn wel verbeteringen. Je moet er rekening mee houden dat je weer heel veel tijd kwijt bent voordat een nieuw kabinet eventuele nieuwe wetten aangenomen heeft gekregen. Ik maakte uit het betoog van Monasch wel op dat hij zowel de participatieverklaring als de taak voor de gemeente in dit wetsvoorstel positief beoordeelt. Ik hoop dus dat hij ondanks mijn negatieve advies over zijn motie toch de wet steunt.

In de motie op stuk nr. 20 wordt verzocht om een ministerie van migratie. Ambtelijk is iedereen erop voorbereid dat er straks weer dingen geknipt en geplakt gaan worden. Ik heb in eerste termijn aan de heer Öztürk aangegeven dat ik het zelf zou betreuren als de nomaden van integratie weer zouden worden losgeknipt van Sociale Zaken. Ze zijn daar net geland en de meerwaarde daarvan is te zien, bijvoorbeeld op het punt van jeugdwerkloosheid. Mocht het nodig zijn, dan hoeft daar niet zo heel veel aan voorbereid te worden. Je kunt portefeuilleonderdelen weer knippen en plakken. Volgens mij kan ik deze motie dus ontraden, met de geruststelling voor de heer Monasch dat het probleem in ieder geval niet ligt bij het clubje dat nu bij SZW zit als een nieuw kabinet zou besluiten om een dergelijk ministerie te maken.

Ik kom op de moties van Öztürk. Ik snap heel goed de gedachte van de motie op stuk nr. 21 om te zeggen: je moet de waarden ook laten bekrachtigen door mensen die al in Nederland wonen. Daarvoor is ook de motie-Van Dam van belang. Er wordt naar aanleiding daarvan een pilot gedaan om te bekijken wat je zou kunnen doen. Wie weet leidt dat uiteindelijk nog wel tot een dergelijk voorstel. Mijn advies is dus om de motie aan te houden tot het moment waarop we spreken over de uitwerking van de motie-Van Dam. Anders ontraad ik de motie, want je kunt niet via de inburgeringswet een verplichting aan niet-inburgeringsplichtigen opleggen. Ik denk dat de heer Öztürk dat met mij eens zal zijn.

Ik ben er niet voor om de participatieverklaring te schrappen. Ik heb dat net omstandig betoogd. De motie op stuk nr. 22 ontraad ik dus.

In de motie op stuk nr. 23 wordt gevraagd om de participatieverklaring te laten ondertekenen door mensen die veroordeeld zijn voor discriminatie. Daarvoor geldt grosso modo de redenatie die ik net bij de motie op stuk nr. 21 gaf. Ik snap de gedachte. Ik wil ook bepaald onderschrijven dat het belangrijk is dat iedereen de kernwaarden kent, onderschrijft en uitdraagt. Onderwijs heeft daar een belangrijke rol in. Voor first time voters is dat het moment om hen erop te wijzen hoe geweldig dat is. Ik vind ook dat de opvoeders daar een taak in hebben. Misschien is het dus het beste om

de motie aan te houden en die te herpakken op het moment dat we kijken hoe het staat met de motie-Van Dam. Anders zou ik de motie moeten ontraden.

De heer Öztürk (Groep Kuzu/Öztürk):

Dank, dat de minister daar begrip voor toont. Maar met mensen die willens en wetens discrimineren, moeten we toch iets doen? Op zijn minst kan de minister met een voorstel naar de Kamer komen om bij degenen die onze kernvoorwaarden met voeten treden te beginnen. Ik snap dat het voor anderen nu misschien nog te vroeg is, maar we moeten wel ergens beginnen.

Minister Asscher:

Ik denk zelf dat discriminatie heel veel stuk maakt in de samenleving. Ik heb daar de afgelopen jaren veel van gezien, zoals discriminatie op de arbeidsmarkt en discriminatie via sociale media. Het laat toekomstdromen veranderen in frustraties en het vernietigt soms die dromen. Ik ben daar dus fel tegen. Ik denk echter dat het strafrecht een veel passender reactie is dan het ondertekenen van de verklaring. Ik kan me voorstellen dat het daar een rol in zou kunnen spelen, maar ik vind dat ingezet moet worden op het strafrecht. Aangifte doen, vervolgen, waar mogelijk daders pakken en straffen lijkt mij een passende reactie bij schending van deze fundamentele waarden van onze rechtsstaat. Voor het overige verwijs ik naar wat ik net zei.

De voorzitter:

Kort, mijnheer Öztürk.

De heer Öztürk (Groep Kuzu/Öztürk):

Heel terecht. Je zou kunnen zeggen dat na die straf, als die persoon weer in de samenleving terugkeert, hij een soort nieuwkomer in onze samenleving is. Hij heeft straf gehad en komt weer terug. Dat kun je vergelijken met een nieuwkomer. Tegen een nieuwkomer zou je kunnen zeggen: als je in onze samenleving een rol wilt spelen, moet je dit tekenen.

Minister Asscher:

Je kunt niet via de Wet inburgering verplichtingen opleggen aan anderen. Dat zit je in het strafrecht en in de sancties die bij het strafrecht of het strafprocesrecht horen. Als je dat zou willen, moet je daarvoor een voorstel indienen. Het ondertekenen van de verklaring moet niet worden gezien als een sanctie, maar als een recht, een vreugde, een symbolisch moment. Het begint ook met "welkom". Zo is het ook ervaren door de mensen die deze verklaring hebben getekend. Ik ben daar zelf bij geweest; het is een ontroerend moment. Ik weet niet eens of ik het de mensen die veroordeeld zijn geweest wegens discriminatie zou gunnen. Maar dat is een andere discussie.

De voorzitter:

Goed, de minister gaat verder.

Minister Asscher:

De VVD duidt een politiek probleem aan rond de werking van de Participatiewet. Volgens mij heb ik heel zakelijk

geantwoord dat die wet nog maar kort van kracht is en dat je bij de evaluatie kunt kijken of, en in hoeverre, gemeenten gebruik hebben gemaakt van mogelijkheden in de bijstand om ook op dit punt dingen te doen. Gemeenten hoeven daar verder niet op te worden gewezen. Zij zijn zich zeer bewust van de mogelijkheden die ze hebben met die wetgeving. Ik begrijp dat dit een late toelichting is op de suggestie die in een dagblad is gewekt, dat deze minister de hele tijd in de weg stond van allerlei prachtige voorstellen rond integratie. Ik denk dat dit in de praktijk niet het geval is. Ik ben dan ook blij dat ik de heer Azmani op dat punt gerust kan stellen.

De Partij van de Arbeid geeft aan dat het past in een positief, maar tegelijkertijd duidelijk integratiebeleid dat we de wet op deze manier verbeteren. Dat spreekt mij aan. Ik geef toe dat er in de evaluatie meer twijfel is bij de verklaring, maar het is niet zo dat men daar allemaal negatief over is. Dat is weer te somber; men is er minder enthousiast over dan over het traject, maar men is er bepaald niet allemaal negatief over. Dat kun je niet uit die evaluatie lezen. Ik hoop dat mevrouw Voortman in dat element dan ook geen reden ziet om haar fractie negatief te adviseren. Ik zou het toejuichen als de uitkomst van het debat is dat zij haar fractie zal adviseren de wetswijziging te steunen, want hoe breder dat wordt aangenomen, hoe beter.

De voorzitter:

Daarmee zijn we aan het einde van de beraadslaging gekomen.

De algemene beraadslaging wordt gesloten.

De voorzitter:

Ik dank de collega's en de minister. Dit is een gevoelig onderwerp, zoals we allemaal hebben kunnen vaststellen. Komende dinsdag zal er worden gestemd over de moties.

De vergadering wordt van 18.55 uur tot 19.56 uur geschorst.